

ARCHEOLOGISCH ONDERZOEK VAN DE MEIERIE TE DESSELGEM (GEM. WAREGEM)

Caroline Ryssaert, Maarten Berkers & Pedro Pype

RUBEN WILLAERT BVBA
Afdeling Archeologie

Colofon

Ruben Willaert bvba

Auteurs: Caroline Ryssaert
Maarten Berkers
Pedro Pype

Foto's en tekeningen: Ruben Willaert bvba

In opdracht van: Matexi NV

Wetenschappelijke begeleiding: Marc Dewilde (VIOE)

© Ruben Willaert bvba, Sijsele, juli 2008

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Ruben Willaert bvba.

Ruben Willaert bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave	1
1. Algemeen	2
1.1. Inleiding	2
1.2. Situering	3
1.2.1. Lokalisering.....	3
1.2.2. Bodemkundige en geomorfologische gegevens	3
1.3. Historische en Archeologische gegevens	6
1.3.1. Toponymie	6
1.3.2. Archeologie	6
1.3.3. Historische bronnen en kaartmateriaal	7
1.3.4. Besluit.....	12
2. Methodiek.....	13
2.1. Vooropgestelde strategie	13
2.2. Onderzoeksmethode	13
3. Resultaten	15
3.1. Archeologische resultaten	15
3.1.1. Steentijd.....	15
3.1.2. Romeins.....	15
3.1.3. Middeleeuwen	17
3.2. De Meierie te Desselgem: een nieuwe synthese van historische en archeologische bronnen.....	34
4. Besluit en verder advies	39
5. Bibliografie.....	41
Bijlagen	43
Bijlage 1: inplantingsplan verkaveling Matexi NV.....	43
Bijlage 2: technische bepalingen.....	43
Bijlage 3: grondplan met spoornummers en coupes.	43
Bijlage 4: grondplan met fases.	43
Bijlage 5: determinatie aardewerk uit de opperhofgracht (Pedro Pype).	43
Bijlage 6: coupetekening van de opperhofgracht (coupe F).....	43
Digitale bijlagen	43
Bijlage 7: Vondstenlijst.....	43
Bijlage 8: Sporenlijst.....	43
Bijlage 9: Monsterlijst.....	43
Bijlage 10: Fotolijst.....	43
Nieuwsbrief	43
Bijlage 11: Nieuwsbrief	43

1. Algemeen

1.1. Inleiding

Het archeologisch patrimonium kan omschreven worden als het geheel aan resten die in of op de bodem aanwezig zijn en getuigen van het menselijk handelen in het verleden. Op 30 juni 1993 keurde het Vlaamse parlement het decreet houdende de bescherming van het archeologisch patrimonium goed¹. Dit decreet ontstond naar aanleiding van het Europese verdrag ter bescherming van het archeologisch erfgoed, dat in 1992 in La Valetta (Malta) ondertekend werd door de leden van de Europese Ministerraad². Het verdrag van Malta werd op 12 oktober 2001 door de Vlaamse regering goedgekeurd en door de federale regering op 30 januari 2002 ondertekend. Het verdrag van Malta stuurt aan op de veralgemening van het zgn. veroorzakersprincipe. Waar het archeologisch patrimonium door de uitvoering van werkzaamheden verloren dreigt te gaan, moeten de kosten van een voorafgaand wetenschappelijk verantwoord onderzoek ervan verhaald worden op de veroorzaker.

Het archeologisch onderzoek te Desselgem-*Meierie* werd uitgevoerd naar aanleiding van de inplanting van een verkaveling (cfr. bijlage 1). De firma Matexi NV stond in voor de financiering van zowel vooronderzoek, het vlakdekkend archeologisch onderzoek als de basisrapportage³. Uit schriftelijke bronnen was immers geweten dat zich op de betreffende percelen restanten van de Meierie konden bevinden. De resultaten van het proefsleuvenonderzoek bevestigden de aanwezigheid van middeleeuwse en post-middeleeuwse greppels en sporen⁴. Tijdens dit vooronderzoek werd o.a. de gracht van het opperhof aangesneden.

Voor het archeologisch vervolgonderzoek werd door het Agentschap R-O Vlaanderen, Onroerend Erfgoed beslist om een deel van de projectzone vlakdekkend op te graven (cfr. bijlage 2). Dit kwam overeen met de zone van het opperhof en een deel van het neerhof. Hiervoor werden 25 dagen veldwerk voorzien, uitgevoerd door 2 archeologen. Het terreinwerk werd uitgevoerd tussen 3 maart en 25 april 2008 door Maarten Berkers, Bart Cherretté en Caroline Ryssaert. De rapportage – waarvoor 10 werkdagen voorzien waren – werd uitgevoerd door Maarten Berkers en Caroline Ryssaert.

---

¹ Decreet van 30 juni 1993 houdende de bescherming van het archeologische patrimonium, gewijzigd bij het decreet van 18 mei 1999 en 28 februari 2003.

² Conventie van La Valetta (Malta), Europees Verdrag inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed, 20 januari 1992

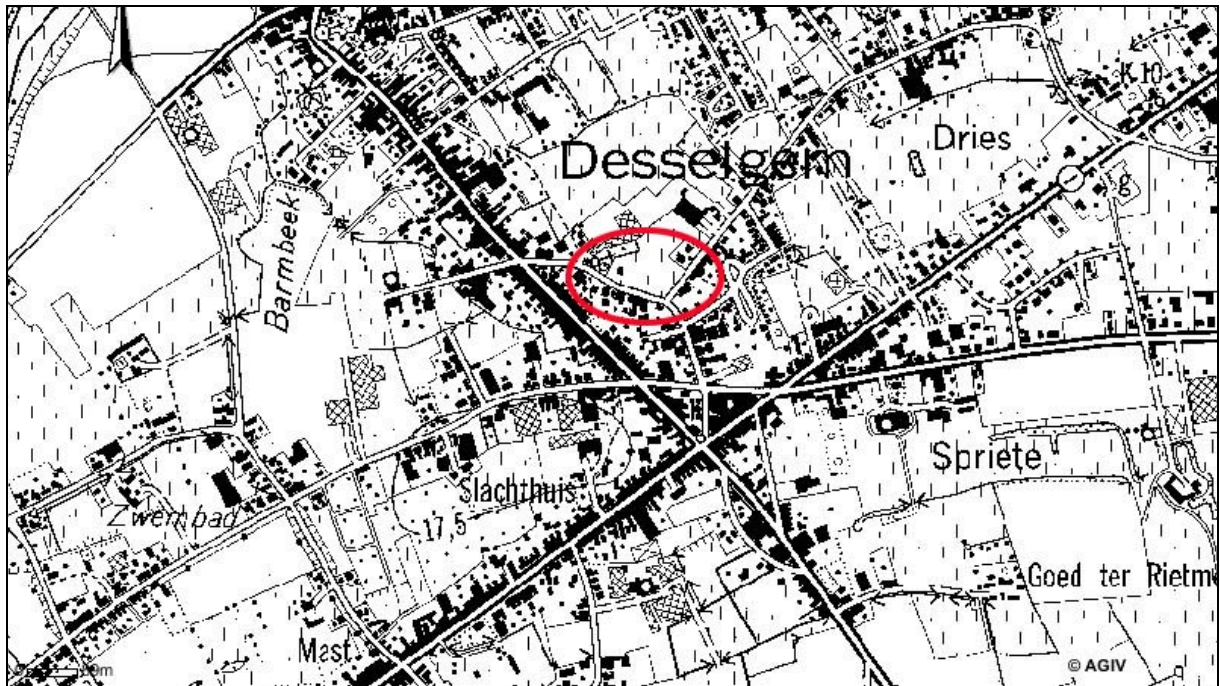
³ We willen Matexi NV en in het bijzonder Frederik Van Damme en Stijn Van Den Meerschaut hartelijk bedanken voor de uitstekende samenwerking.

⁴ PYPE & LEHOUCQ 2007

1.2. Situering

1.2.1. Lokalisering

De projectzone bevindt zich op de hoek van de Meierie en de Desselgemdries, te Desselgem (deelgemeente van Waregem, prov. West-Vlaanderen). Het gaat om het perceel 123e en een gedeelte van 123d (Afd. 5, Sie A).

Figuur 1 topografische kaart met de ligging van de Meierie aangeduid in het rood (schaal 1:10.000)

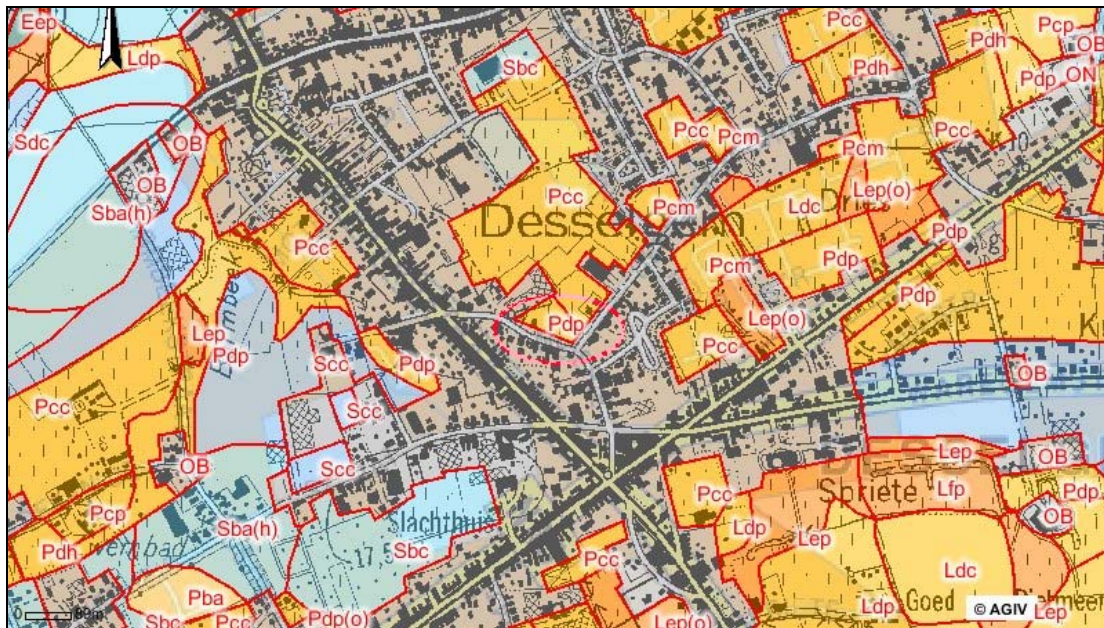
1.2.2. Bodemkundige en geomorfologische gegevens

Het gebied situeert zich in de Zandstreek, maar lokaal staat de bodem geregistreerd als een matig natte lichte zandleembodem zonder profiel (Pdp). Het terrein bevindt zich ten zuiden van de rivier de Leie. Naast de rivier zelf kenmerkt de streek zich door zijn vele kleine waterlopen en oorspronkelijk lokaal drassige omgeving. De site bevindt zich in één van deze beekvalleien, namelijk van de Ezelsbeek, die zich net ten zuiden van het terrein bevindt. Op historische kaarten kan men de oorspronkelijke ligging van deze beek nog volgen.

Aan deze waterloop treffen we voornamelijk matig natte tot natte lichte zandleemgronden aan die niet geschikt zijn voor teelten⁵. Vandaar dat het terrein sinds de 18de eeuw ook opeenvolgend als boomgaard en weiland wordt gebruikt.

De lokaal drassige plaatsen worden afgewisseld door overwegend droge lemige zandgronden waar zich historisch gezien de kouters bevonden en die beter geschikt waren als landbouwgebied.

Figuur 2 bodemkaart van Desselgem-Meierie en omgeving (projectgebied is aangeduid in het rood).

Op het terrein zelf bleek de oorspronkelijke topografie afgeknot. Van het heuvellichaam van het opperhof was niets meer te zien. Ook in profiel bleken weinig aanwijzingen te bestaan voor een ophogingspakket. Ook de afwezigheid van boomvallen of -kuilen kan als mogelijke aanwijzing geïnterpreteerd worden voor het feit dat de oorspronkelijke topografie, zowel op het opperhof als op het neerhof, verdwenen is.

Alhoewel het terrein grotendeels uit zandleembodem bestond, kwamen lokaal zones voor met zeer plastische leem of klei. Ze situeerden zich vooral in het noordwesten van het terrein en meer bepaald in de zone van het opperhof. De kleizones waren te zien in de vorm van onregelmatige stroken of vlekken, afgewisseld met zandige en zandlemige zones. Om een beter beeld te verkrijgen van de bodemopbouw werd een dwarscoupe door de zone van het opperhof getrokken. Het profiel bestond bovenaan uit een homogeen pakket van grijsbruine klei met houtskoolspikkels en had een maximale dikte van 20cm⁶. Vervolgens bevond er zich een heterogeen pakket van kleiige leem of zand. Deze was lichtgrijs tot roestkleurig (door de aanwezigheid van natuurlijke ijzerconcretie). Onderaan dit pakket bevonden zich lokaal kleiige bandjes. Het pakket was maximaal 40cm dik. Onderaan bestond de moederbodem uit

⁵ AMENRYKX & SYS 1969/1975

⁶ Er werd een pollenstaal genomen van dit kleiig pakket (zie lijst pollenstalen).

fijn gelamineerd zand. Ditzelfde zand werd over het gehele terrein waargenomen onder het zandleempakket. Op basis van boorgegevens uit de *Databank Ondergrond Vlaanderen* blijkt de afwisseling van fijne zanden en lemige pakketten de quartaire afzettingen – die hier tot een diepte van 12m reiken – te kenmerken⁷.

Deze kleiige zones hoeven niet te verwonderen aangezien we ons in een beekvallei bevinden. De kleipakketten kunnen deel uitmaken van alluviale afzettingspakketten. Toch viel ons het enigszins vreemde patroon op. Indien we te maken hebben met alluvium van de Ezelsbeek, dan zouden we verwachten dat dit pakket zich over heel het terrein uitstrekt en dikker wordt naar het zuiden – naar de Ezelsbeek – toe. Maar in dit deel van het terrein kwamen deze pakketten nauwelijks voor. Mogelijk is een grotere afknopping van deze zone een verklaring, aangezien ze – in tegenstelling tot de zone van het opperhof - niet beschermd werd door een belangrijk ophogingspakket. Een alternatieve verklaring is dat het niet zozeer om alluviale pakketten als wel om restanten van vennetjes gaat die ongetwijfeld frequent voorkwamen in de beekvallei. Dit zou alvast het vlekkerige patroon beter kunnen verklaren. Een derde optie is dat deze klei intentioneel werd opgebracht in het kader van het bouwrijp maken van het terrein. Het feit echter dat de natuurlijke zandlemige bodem lokaal de kleipakketten bedekt, lijkt deze interpretatie tegen te spreken.

Figuur 3 dwarsdoorsnede door het opperhof met lokaal plastische leem/klei pakketten.

De inplanting van de site nabij een beek is natuurlijk geen toeval. De nabijheid van een natuurlijke waterstroom garandeerde de continue toestroom van water in de grachten. We konden echter geen verbinding tussen de opper- en neerhofgracht met de nabijgelegen Ezelsbeek of een gracht vaststellen⁸.

⁷ www.dov_vlaanderen.be

⁸ Het feit dat we deze verbinding niet geregistreerd hebben, sluit niet uit dat deze er wel degelijk was. Mogelijk bevond de verbinding zich buiten de onderzochte zone.

1.3. Historische en Archeologische gegevens

1.3.1. Toponymie

Desselgem laat volgens de naamgeving met het “-gem” suffix vermoeden dat er een Germaanse nederzettingkern aanwezig was⁹. Volgens Gysseling en Verhulst was deze naamgeving vooral populair tussen de 5de en de 10de eeuw. De meeste nederzettingnamen van dit type dragen persoonsnamen en zouden hun ontstaan echter tussen de 7de en het begin van de 9de eeuw hebben. De verspreide bewoning die in de regio heerste, wordt onder meer aangetoond door diverse gekende “-gem” namen op het huidige grondgebied Desselgem: *Thrassaldingehem* (dat later in Desselgem verbasterde) of het latere *Munckenhof* en *Teppingehem* of de latere *Meierie* worden voor het eerst geattesteerd in het midden van de 10de eeuw in een schenkingsoorkonde van de Vlaamse graaf Arnulf de Grote.

1.3.2. Archeologie

Tot voor kort werd in de Waregemse regio weinig archeologisch onderzoek verricht. De archeologische informatie beperkt zich grotendeels tot het werk van enkele amateurarcheologen, toevalsvondsten en een sporadische opgraving¹⁰. Zo weten we dat in de nabije omgeving van de *Meierie* een aantal vindplaatsen gekend zijn waar vuurstenen artefacten en/of protohistorisch aardewerk werd gevonden. Deze vondsten situeerden zich voornamelijk op de hoger gelegen kouters. Ook uit de Romeinse periode zijn een aantal vindplaatsen gekend, alhoewel ze zich grotendeels op het grondgebied van Beveren-Leie bevinden. Zo werd ter hoogte van de Leenakkerkouter sporen van een Romeinse nederzetting en een muntschat gevonden (daterend rond 260 n. Chr.). Naast vindplaatsen op de Steenakker en langs de Leiestraat, zijn diverse sites gekend op de Tomberg. Hier werd tijdens de jaren '70 een kleine opgraving uitgevoerd¹¹. Wat het plangebied zelf – of zijn directe omgeving - betreft, beschikken we echter over geen vondstmeldingen. Wel is op recente luchtfoto's nog de circulaire grachtstructuur van het opperhof te zien.

In december 2007 werd een verkennend archeologisch onderzoek uitgevoerd¹². Dit werd uitgevoerd door middel van parallelle proefsleuven en één dwarse proefsleuf (diagonaal ingeplant ten opzichte van de huidige percelering). Dit vooronderzoek bevestigde de locatie van de binnenste concentrische gracht. Zoals gevreesd, bleek slechts een restant van een

⁹ GYSSELING 1960, I, 264; GYSSELING & VERHULST 1969; VERHULST 1998

¹⁰ DEBROUWERE & DUCATTEUW, 1990

¹¹ ROGGE & VANDOORSELAER 1976

¹² Dit werd uitgevoerd door Pedro Pype en Alexander Lehouck (Ruben Willaert bvba), in opdracht van de bouwheer Matexi NV.

ophogingspakket aanwezig binnen het areaal van het vermoedelijke opperhof. Het aardewerk dat uit de gracht werd gerecupereerd liet een laatmiddeleeuwse datering toe (13de-14de eeuw), althans van een deel van de vulling. Door wateroverlast kon de gracht immers niet volledig onderzocht worden. Op het areaal van het neerhof troffen de archeologen enkele greppels aan – geassocieerd met een aantal 10de-11de-eeuwse scherven - en een meer recente, postmiddeleeuwse gracht. De buitenste gracht bleek inderdaad gevuld met recent afval, wat zijn opgave in het midden van de 20ste eeuw bevestigde. Bij het couperen bleken geen restanten meer aanwezig van de middeleeuwse gracht (maar ook hier dienen we op te merken dat de natte omstandigheden voor de nodige problemen zorgden).

1.3.3. Historische bronnen en kaartmateriaal

De beperkte archeologische kennis van de streek staat in schril contrast met de uitzonderlijke historische bronnen die voor Desselgem voor handen zijn en waarvan de ontwikkeling vooral vanaf de 12de-13de eeuw aan bod komt¹³. Dit is – althans voor een rurale context – een uniek gegeven en biedt een extra wetenschappelijke waarde voor de onderzoeksregio.

De Meierie

Teppingehem of de latere *Meierie* werd voor de eerste maal vermeld toen de Vlaamse graaf Arnulf de Grote in het midden van de 10de eeuw een aanzienlijk gebied schonk aan de Gentse Sint-Pietersabdij¹⁴. Naast de *Meierie* maakte ook *Thrassaldingehem* of het latere Munkenhof, samen met een aantal andere goederen en een deel van de *Methala*-bossen deel uit van deze schenking. *Thrassaldingehem* was het bestuurscentrum van deze schenking en gaf zijn naam aan het huidige Desselgem. Om hun eigendommen op een goede manier te beheren stelde de Sint-Pietersabdij een domeinambtenaar aan, in dit geval een *maior* of meier. De eerste meier verschijnt pas in de bronnen in 1111 maar we kunnen aannemen dat deze aanstelling reeds op het einde van de 10de of aan het begin van de 11de eeuw plaatsvond. *Teppingehem* was als achterleen van de Sint-Pieterssheerlijkheid verbonden aan het meierschap en fungeerde als centrum van deze functie. Als domaniaal ambtenaar in naam van de Sint-Pietersabdij moest de meier naast het bewaken van de

---

¹³ De *Meierie* zelf kwam uitgebreid aan bod in een detailstudie, waarbij voornamelijk de 12de tot de 14de eeuw goed belicht werd (Duccatteeuw & Debrouwere 1981: 328-342). Minder interessant in het kader van deze archeologische studie is de eigenaarevolutie van de *Meierie* vanaf de 19de eeuw, omdat de herberg van omstreeks 1850 nog nauwelijks in verband staat met het archeologisch onderzochte terrein. Het bijgevoegde kaartmateriaal verstrekt evenwel een beeld van de grachten van het terrein, waarvan de buitenste gracht nog steeds grotendeels open lag (Delange & Duccatteeuw 2006: 166-169).

¹⁴ DUCCATTEEUW & DEBROUWERE 1981, pp. 274-275.

domeingoederen ook zorgen voor recht en orde en was hij verantwoordelijk voor het dagelijkse beheer (innen van cijzen en andere rechten).

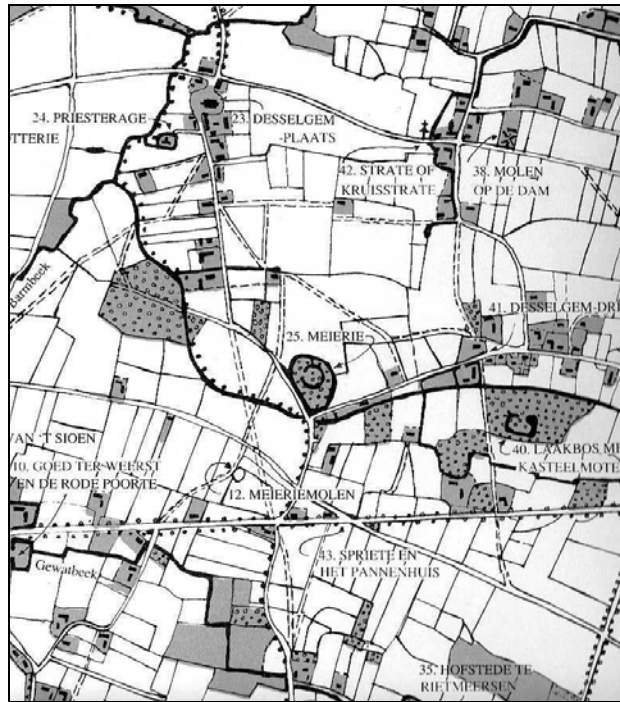
De meiers zagen in hun ambt de ideale mogelijkheid om hun bezittingen en inkomsten op verschillende manieren aan te dikken, dit ten nadele van hun leenheer de Sint-Pietersabdij. Hoewel de abdij door de eeuwen heen weinig acties heeft ondernomen om zijn leenman terug op het rechte pad te krijgen zien we vanaf de 14de eeuw een duidelijke kentering. Een geschil met dodelijke afloop tussen de meier en de abdij gaf aanleiding tot een arrest van graaf Robrecht de Behune in 1309¹⁵. Belangrijkste element in dat arrest is de aanstelling van een baljuw door de abdij, wat betekende dat de meier niet meer kon instaan voor de handhaving van de orde. Tevens mocht enkel de abt van de abdij de titel 'heer van Desselgem' dragen en mocht de meier zich enkel 'meier van Desselgem' noemen. Het ambt van meier werd vanaf dan steeds meer teruggedrongen uit de leiding van de Sint-Pietersheerlijkheid hoewel de opbrengsten van het ambt nog altijd aanzienlijk zullen geweest zijn. De *meierie* zelf hield in 1452 op met bestaan toen de Gentenaars in het kader van hun opstand tegen hertog Filips de Goede de gebouwen in brand staken. In de geschreven bronnen werd nadien geen vermelding meer aangetroffen. Het meierschap bleef als erfachtig ambt nog bestaan tot 1625. In dat jaar slaagde de abdij erin het terug te kopen¹⁶.

Uit 18de-eeuwse landboeken met bijhorend kaartmateriaal weten we dat het onderzoeksterrein met bomen beplant was (Fig. 4-6). Mogelijk is een dergelijk gebruik al vanaf de 16de eeuw ontwikkeld. Dat de omgrachte site niet duidelijk op de kaart van Ferraris wordt aangegeven, is hiermee verklaarbaar. We zien op deze kaart op de hoek van de voormalige Liebaerd- en de Driesstraat een afgebakend terrein met bomen, waardoor aan de grachten en het opgehoogde woonniveau geen aandacht werd geschonken.

---

¹⁵ DUCCATTEUW & DEBROUWERE 1981, pp. 319-322.

¹⁶ DUCCATTEUW & DEBROUWERE 1981, p. 342.

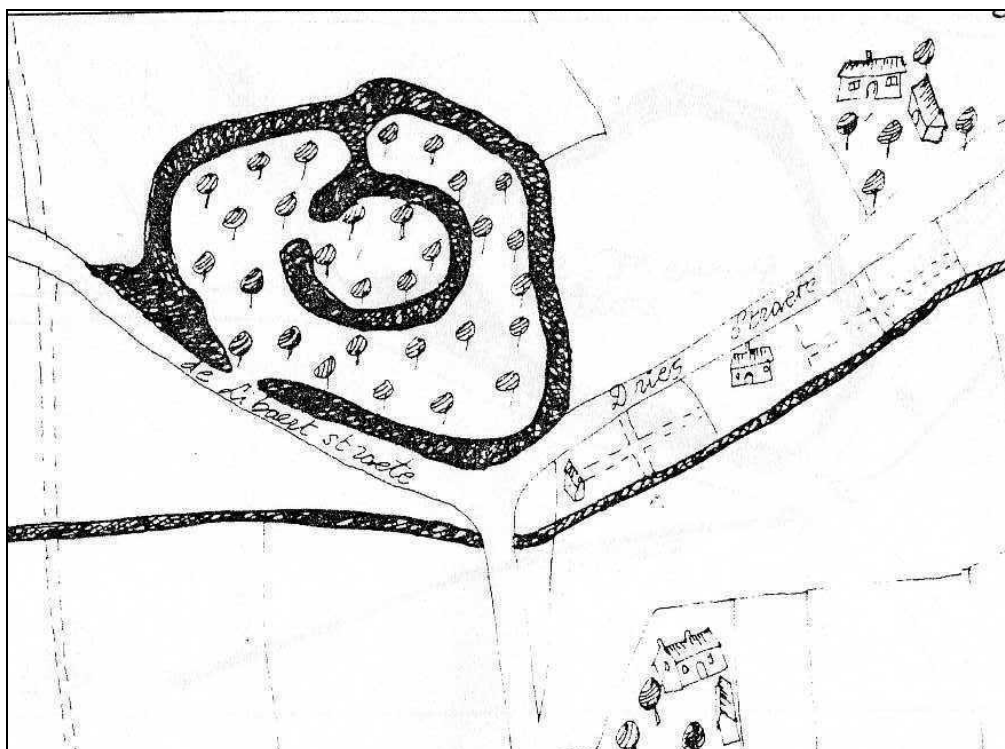
Figuur 4 Detail uit de historische kaart Beveren-Leie, Desselgem, Sint-Elooisvijve en Waregem in de 18de eeuw, opgemaakt door Algoet, G., Debrouwere, M., Delmotte, M., Ducatteeuw, E., Vandermaelen, L. en Wante, L¹⁷.

Figuur 5 Fragment van een kaart van de Sint-Pieterssheerlijkheid met weergave van de *Meierie* (Rijksarchief Gent, Kaarten en Plans nr. 561)¹⁸.

¹⁷ ALGOET, DEBROUWERE, DELMOTTE, DUCATTEEUW, VANDERMALEN & WANTE, 1992.

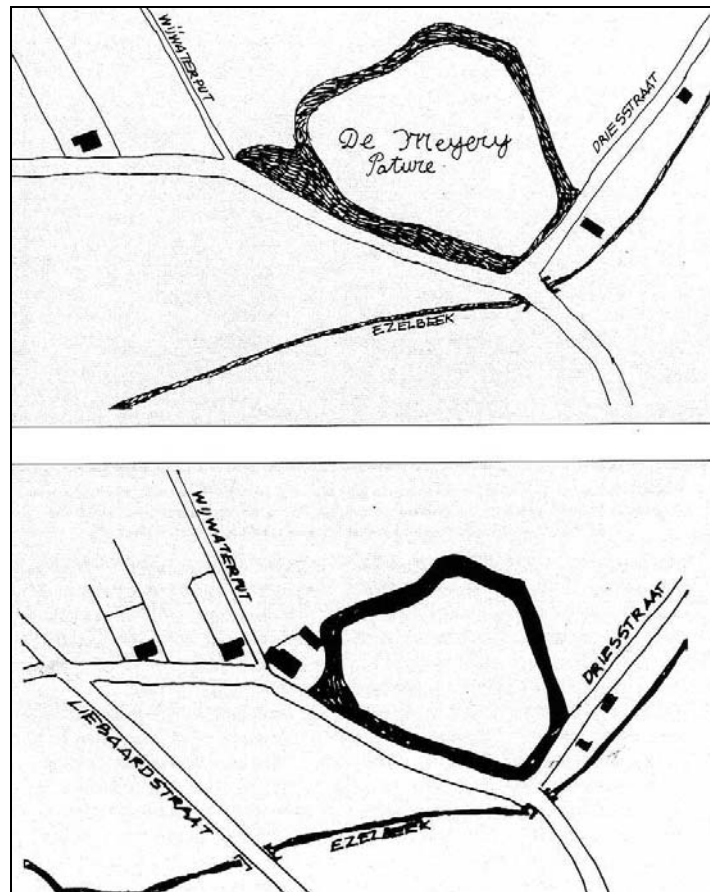
¹⁸ Met dank aan de heer E. Ducatteeuw voor het bezorgen van deze bron.

Figuur 6 Detail uit de kaart van J. de Coster (1764-1778) met de site met een dubbele concentrische gracht¹⁹.

Dat in de eerste helft van de 19de eeuw de gracht van het opperhof reeds niet meer zichtbaar was, in tegenstelling tot de gracht van het neerhof, wordt duidelijk aangetoond door de Atlas der Buurtwegen (1846) en de Atlas der Waterlopen (1833) (Fig. 4). De locatie is echter nog steeds te zien op luchtfoto's. De buitenste gracht bleef nog in gebruik tot in het midden van de 20ste eeuw.

¹⁹ DEBROUWERE & DUCATTEUW 1982-1983, p. 173.

Figuur 7 De Meierie weergegeven op de Atlas der Buurtwegen uit 1846 (boven) en op de Atlas der Waterlopen uit 1833²⁰.

Het omliggende gebied

De domeingoederen waren ingeplant aan de vrij drassige oevers van de Leie of aan waterlopen aan de rand van dit jachtgebied. *Teppingehem* of de latere *Meierie* was gelegen aan de oever van een waterloop, die in een vrij recente periode als “Ezelsbeek” wordt aangeduid. Ze bevond zich dus op matig natte tot natte lichte zandleemgronden die niet geschikt bleken voor teelten²¹. Vandaar dat het terrein sinds de 18de eeuw ook opeenvolgend als boomgaard en weiland werd gebruikt.

De overwegend droge lemige zandgronden tussen het Leiebekken en de *Methala*-bossen²² waren voorbestemd als landbouwgebied. Het was een open landschap van zgn. kouters, die wellicht ook hier teruggaan tot vroegmiddeleeuwse gesloten akkerlanden. Dergelijke akkers worden in de bronnen vermeld met een betekenis als soortnaam, waren van een beperkte omvang en door een vaste afsluiting van elkaar gescheiden²³. Het is niet uit te sluiten dat

²⁰ Met dank aan de heer E. Ducatteeuw voor het bezorgen van deze bron.

²¹ AMERYCKX & SYS1969/1975

²² De *Methala*-bossen gaan hoogstwaarschijnlijk terug op een vorstelijke jachtdomein. Het gaat wellicht om een vrij groot loofwoud met overheersend eikenhout, waarin ook varkens werden gehoed.

²³ THOEN 1991, 10-12; VERHULST 1998, 10-12.

deze zelfs op een romeinse traditie teruggaan²⁴. In de regel zijn deze akkercomplexen typisch voor een gebied met verspreide bewoning. Dit typische gesloten vroegmiddeleeuwse en mogelijk zelfs romeinse landschap van het Schelde- en Leiebekken is echter nauwelijks of niet meer bewaard gebleven. Een transformatie van dit gesloten landschap ontwikkelde zich vanaf de 11de-12de eeuw naar een gedeeltelijk open landschap (*kouters*) gepaard met een geconcentreerde bewoning (*dries*-gehuchten), mogelijk als gevolg van een verarmingsproces en door een toenemende rol van loonarbeid. Ook in de directe omgeving van de meierie ontwikkelde zich een dergelijk *dries*-gehucht. Het is een bewoningsconcentratie rond een gemeenschappelijk plein, dat als gemeenschappelijk graasland kon worden gebruikt en aan de zuidzijde door de Ezelbeek werd afgebakend.

De exploitatie van het opbrengstgebied gebeurde vanaf het midden van de 10de eeuw vanuit de domeincentra het *Munckenhof* en de *Meierij*. Het is quasi zeker dat hier het klassieke tweeledige *villa*-systeem uit het vroegmiddeleeuwse (vorstelijke?) grondbezit wordt voortgezet²⁵. Een domeincentrum dat rechtstreeks voor de heer werd geëxploiteerd (de zgn. *reserve*) enerzijds en diverse hoeven of *mansi* anderzijds, die door afhankelijke boeren werden gerund. Deze laatste hadden de verplichting om een deel van de opbrengst af te staan en bovendien heel wat *diensten* te leveren op de *reserve* van de heer. Daar was ook de woning en de bedrijfsgebouwen van de eigenaar (of in dit geval de ambtenaar) gelegen. Deze feodale domeinstructuur bleef er minstens tot in de late 13de eeuw in zwang.

1.3.4. Besluit

De historische en toponymische bronnen wijzen op een uitzonderlijk archeologisch belang van de projectzone. Bovendien komen in de nabije omgeving oudere, voornamelijk romeinse vindplaatsen voor. Luchtfoto's en een recent uitgevoerd vooronderzoek bevestigen het vermoeden dat er op de site nog sporen aanwezig zijn, die tenminste tot de laatmiddeleeuwse bewoningsfase teruggaan en mogelijk ook tot de 10de-11de eeuw. Over de morfologie en functie van de *Meierie* hebben we weinig informatie.

---

²⁴ Het is dan ook niet toevallig dat de romeinse vondsten zich voornamelijk op deze akkercomplexen bevinden.

²⁵ THOEN 1991, 14-15.

2. Methodiek

2.1. Vooropgestelde strategie

De opgravingsstrategie werd opgesteld door het Agentschap R-O Vlaanderen, Onroerend Erfgoed en kan men in dit rapport terugvinden onder bijlage 2: *Technische bepalingen archeologische opgraving site Meierie (Desselgem, gemeente Waregem)*.

2.2. Onderzoeksmethode

De op te graven zone werd – op basis van de gegevens uit het proefsleuvenonderzoek – door het Agentschap R-O Vlaanderen, Onroerend Erfgoed omschreven. Het betrof twee vlakken, telkens met een oppervlakte van circa 500m², respectievelijk ter hoogte van het opperhof en het neerhof. In overleg met Sam De Decker (Agentschap R-O Vlaanderen, Onroerend Erfgoed) werd hiervan afgeweken en beslist om een connectie te maken tussen opper- en neerhof en eveneens de gracht van het opperhof te onderzoeken door middel van machinaal gegraven coupes. Tijdens het couperen bleek er zich heel wat aardewerk – voornamelijk kogelpotten - en organisch materiaal in de grachtvulling te bevinden. Dit aardewerk werd voor een gedeelte handmatig als door middel van bulkstalen bemonsterd.

Tijdens het onderzoek bleek dat een deel van de greppels zich uitstrekten naar het zuidwesten toe en het archeologisch potentieel zich dus ook op deze zone verder uitstreckte. Daarom werd – eveneens in onderling overleg – beslist om het vlak uit te breiden naar het zuidwesten toe, mits geen sprake was van meerkost aan kraanwerk of extra veldwerkdagen²⁶. In een beperkte zone werd bij wijze van test een tweede vlak aangelegd²⁷. Op deze manier werd uiteindelijk 2320 m² vlakdekkend onderzocht (cfr. bijlage 3).

Het terrein werd afgegraven door middel van een 21-ton kraan met platte bak (1,8m). Vervolgens werd het vlak opgeschaafd en de sporen ingetekend en gecoupeerd. Grachten en greppels werden circa iedere 3m gecoupeerd, over het algemeen dwars en in enkele gevallen ook in de lengte (indien een mogelijke interpretatie als standgreppel zich voordeed). Grachten en greppels werden gedeeltelijk handmatig uitgehaald, in zoverre de tijd het toeliet, met extra aandacht voor de middeleeuwse en romeinse greppels. Sporen werden ofwel dwars ofwel in kwadranten gecoupeerd en volledig handmatig uitgehaald. De gracht van het opperhof werd onderzocht door middel van twee manueel uitgraven en vijf machinaal

---

²⁶ Dit kwam overeen met een extra oppervlakte van circa 200m².

²⁷ Onder een middeleeuwse greppel bevond zich namelijk een romeins exemplaar (cfr. paragraaf 3.1.2). Andere romeinse sporen werden echter niet geattesteerd. Aangezien in leemcontexten oudere sporen door uitlogingsprocessen soms slechts op een dieper niveau af te lezen zijn, leek het ons relevant om een tweede vlak aan te leggen.

gegraven coupes. Ze werden dwars georiënteerd op het grachttraject en reikten meestal slechts tot een drie- à viertal meter ver. Enkel coupe F (cfr. bijlage 6) doorsneed de volledige gracht.

Het vlak werd door een landmeter ingemeten, terwijl coupes manueel op 1:20 werden getekend met uitzondering van coupe F (gracht opperhof), eveneens door de landmeter opgemeten.

Indien organisch materiaal bewaard bleek, werden bulkmonsters en eventueel pollenmonsters genomen²⁸. Voor enkele vondstrijke contexten werden eveneens zeefmonsters genomen²⁹.

---

²⁸ Voor een overzicht van de bemonsterde sporen, het type van bemonstering en hoeveelheden verwijzen we naar de monsterlijsten.

²⁹ Deze emmers konden binnen de termijn van de basisrapportage niet uitgezeefd worden. Voorlopig worden de emmers bewaard in het depot van Ruben Willaert bvba.

3. Resultaten

3.1. Archeologische resultaten

3.1.1. Steentijd

Op het opperhof werden twee vuurstenen artefacten aangetroffen tijdens het opschaven: een afslag en een geretoucheerd fragment. Ze waren vervaardigd in bruingrijze, fijnkorrelige vuursteen met gewassen witte cortexfragmenten.

Op basis van deze enkele vondsten is een datering moeilijk. Wel blijken ze in een type vuursteen gemaakt te zijn dat vermoedelijk uit het noorden van Frankrijk komt en regelmatig in secundaire contexten gevonden wordt in de Vlaamse Ardennen en langs Schelde en Leie. Dit vuursteentype wordt regelmatig aangetroffen in epipaleolithische (ca. 12 000 – 10 000 v. Chr.) en vroegmesolithische (ca. 10 000 – 8 000 v. Chr.) ensembles. Technologisch gezien sluiten de kenmerken van de aangetroffen artefacten aan bij deze datering. Toch blijft een chronologische toewijzing op basis van slechts enkele artefacten uiterst hypothetisch.

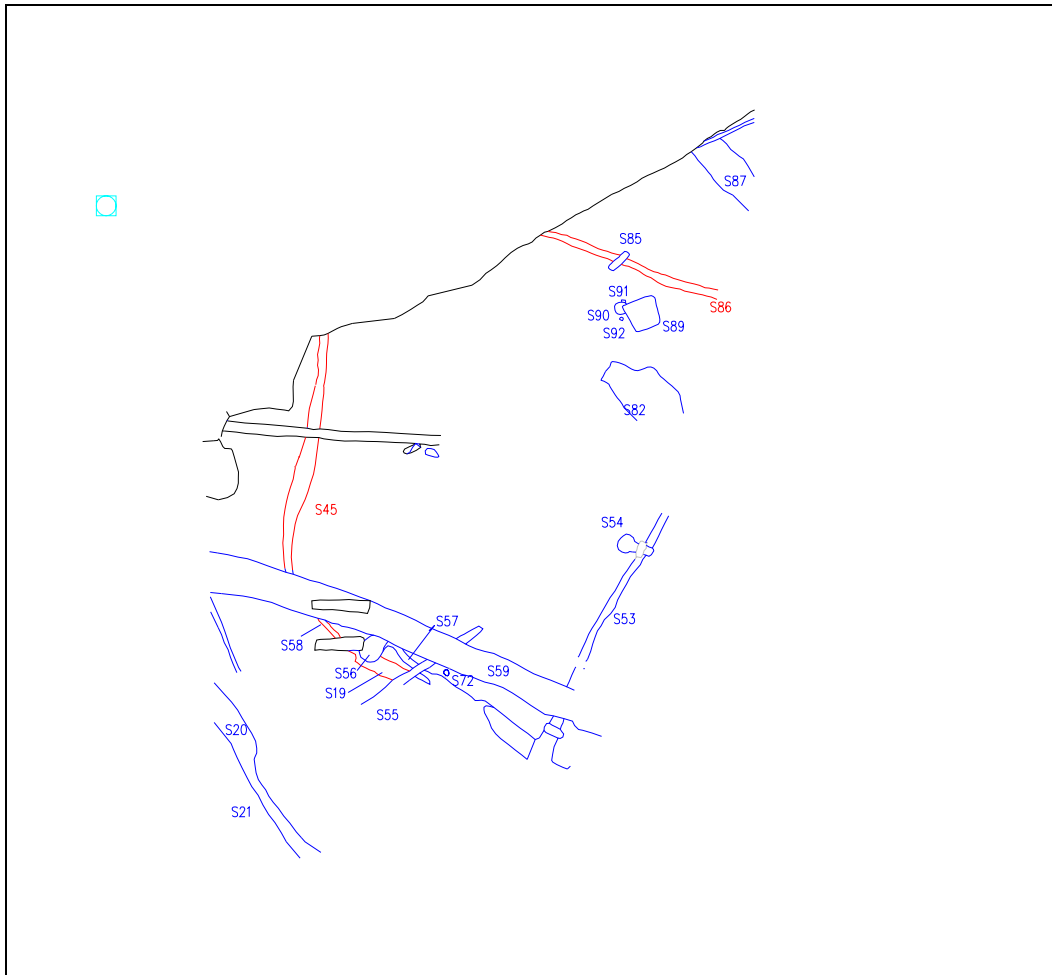
Het lijkt geen toeval dat deze artefacten in de zone van het opperhof werden aangetroffen aangezien de oorspronkelijk topografie daar minder afgetopt is. Ook de locatie – in de directe omgeving van een beekvallei – hoeft niet te verwonderen.

3.1.2. Romeins

Op de zone van het neerhof werd bij het couperen van middeleeuwse greppels (S19 en S52) een ouder spoor ontdekt dat romeins aardewerk bevatte (figuur 8, zie ook coupetekening op figuur 22: S58 is te zien onder S52 en S19). Alhoewel lokaal in coupe een duidelijke oversnijding te zien was, verdween deze naar het zuiden toe. Enkel de aflijning van één greppel kon nog gedocumenteerd worden (S45 en S85). Deze greppel bevatte uitsluitend romeins aardewerk. Vermoedelijk gaat het om ouder materiaal dat tijdens de heraanleg van de greppel verspit werd. De middeleeuwse greppel volgt gedeeltelijk de ligging van het romeinse spoor. Dit betekent dat de romeinse greppel nog zichtbaar was tijdens de middeleeuwse bewoningsfase. Mogelijk wijst dit op een continuïteit van het gebruik van het terrein doorheen de vroege Middeleeuwen, alhoewel vondsten ontbreken om dit te staven. Indien dit niet het geval was, zou de gracht door natuurlijke opvulling onzichtbaar geworden zijn tijdens de volmiddeleeuwse occupatie.

Figuur 8 coupe van de middeleeuwse greppel S19 met rechts onderaan een restant van een romeinse greppel (met een gemengde, lichtgrijze vulling)

Figuur 9 de zuidwestelijke zone van het projectgebied met in het rood aangeduid een greppel met romeins aardewerk.

Wat de vondsten betreft, valt op dat het om een relatief rijke context gaat³⁰. Naast fragmenten van een handgemaakte, nagedraaide kookpot en enkele mortariumfragmenten, gaat het vooral om fragmenten van kruikwaar. Mogelijk bevindt zich onder het aardewerk

³⁰ Met dank aan W. De Clercq (UGent) voor de determinatie van de vondsten.

eveneens een fragment van een Spaanse amfoor. Ook een bodem van een terra sigillata-schaal – waarvan de stempel onleesbaar geworden is – en een fragment van een romeinse baksteen zijn het vermelden waard. Het aardewerk kan in de 2de-3de eeuw n.Chr. geplaatst worden.

In de vulling van gracht S52 werd een houtskoolrijke dump³¹ met daarin verbrand romeins aardewerk aangetroffen. Waarschijnlijk gaat het hier om een romeinse context – mogelijk een brandrestengraf - dat door latere bewoners in de gracht is gestort. Het aardewerk was te sterk verweerd voor een eenduidige interpretatie, maar het kan om kruikwaar gaan. Tot slot werd in de gracht van het opperhof nog een fragment terra sigillata (romeins luxe-aardewerk) aangetroffen.

Op de site van de *Meierie*, of in de directe nabijheid, dienen we dus een romeinse fase te situeren. Voorlopig kunnen we slechts één spoor, namelijk een greppel, tot deze fase rekenen. Toch houden we rekening met de mogelijkheid dat een aantal van de paalsporen en kuilen op het neerhof tot dezelfde fase behoren. Ze bevatten namelijk geen vondsten en hun datering blijft onzeker. Het is evenmin duidelijk hoe we de romeinse aanwezigheid dienen te interpreteren: gaat het om rurale activiteiten, een nederzetting of funeraire context? Mogelijk kan onderzoek in de toekomst op het aangrenzende, onbebouwde perceel nog antwoorden bieden. De romeinse aanwezigheid hoeft niet te verwonderen aangezien te Desselgem en aanpalende gemeentes verschillende gallo-romeinse vindplaatsen gekend zijn³².

3.1.3. Middeleeuwen

Opperhof

Het areaal van het opperhof meet circa 20 bij 17m, althans indien we rekening houden met het buitenste traject van de gracht van het opperhof. Het opperhof heeft een onregelmatig, afgerond rechthoekig grondplan. Ophogingspakketten ontbraken grotendeels waardoor we geen aanwijzingen hebben over de oorspronkelijke hoogte van het opperhof. We vermeldde reeds in paragraaf 1.2.2 dat het terrein werd genivelleerd. Dit verklaart het lage aantal grondsporen.

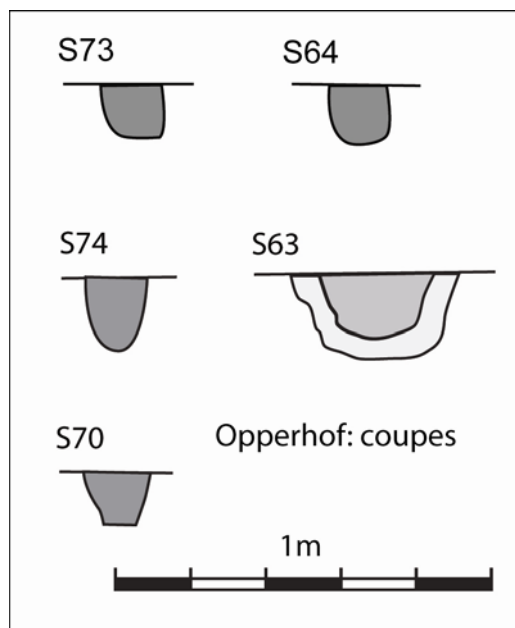
Slechts vijf paalsporen werden geregistreerd. De paalsporen S73 en S74 bevonden zich in het zuidoosten net langs de begrenzing van de opperhofgracht. Centraler gelegen bevonden zich paalsporen S63 en S64, terwijl het paalspoor S70 zich in het noordoosten vlakbij de opperhofgracht bevond. De paalsporen waren, alhoewel ondiep bewaard, scherp afgelijnd en

---

³¹ Van deze context werden bulkstalen genomen.

³² DEBROUWERE & DUCATTEUW, 1990

goed leesbaar. Er werd geen archeologisch materiaal gerecupereerd. Enkel bij het couperen van S63 bleek zich onderaan de coupe, in een natuurlijk kleipakket een bot van een runderachtige (kanonbeen) te bevinden.

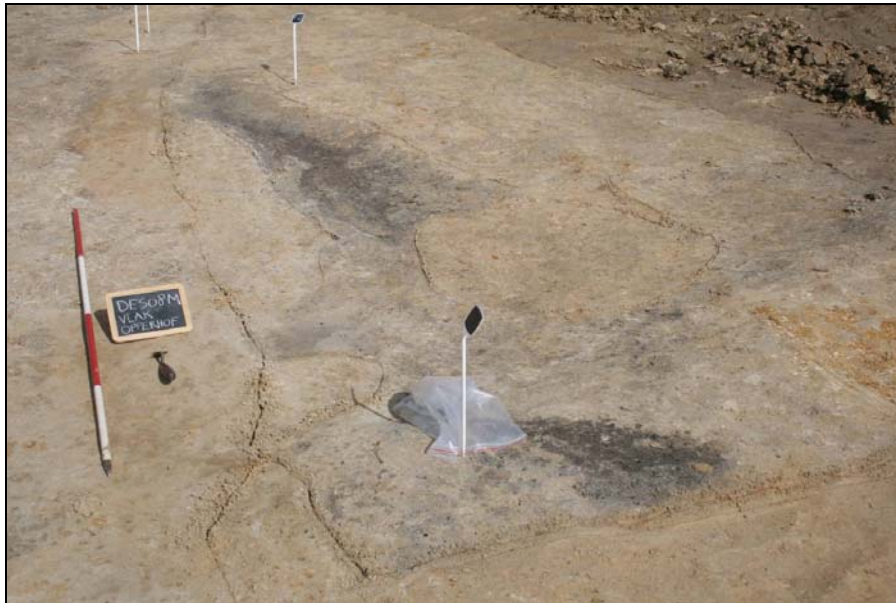
Figuur 10 coupetekeningen van de paalsporen aangetroffen op het opperhof.

Figuur 11 De zone van het opperhof.

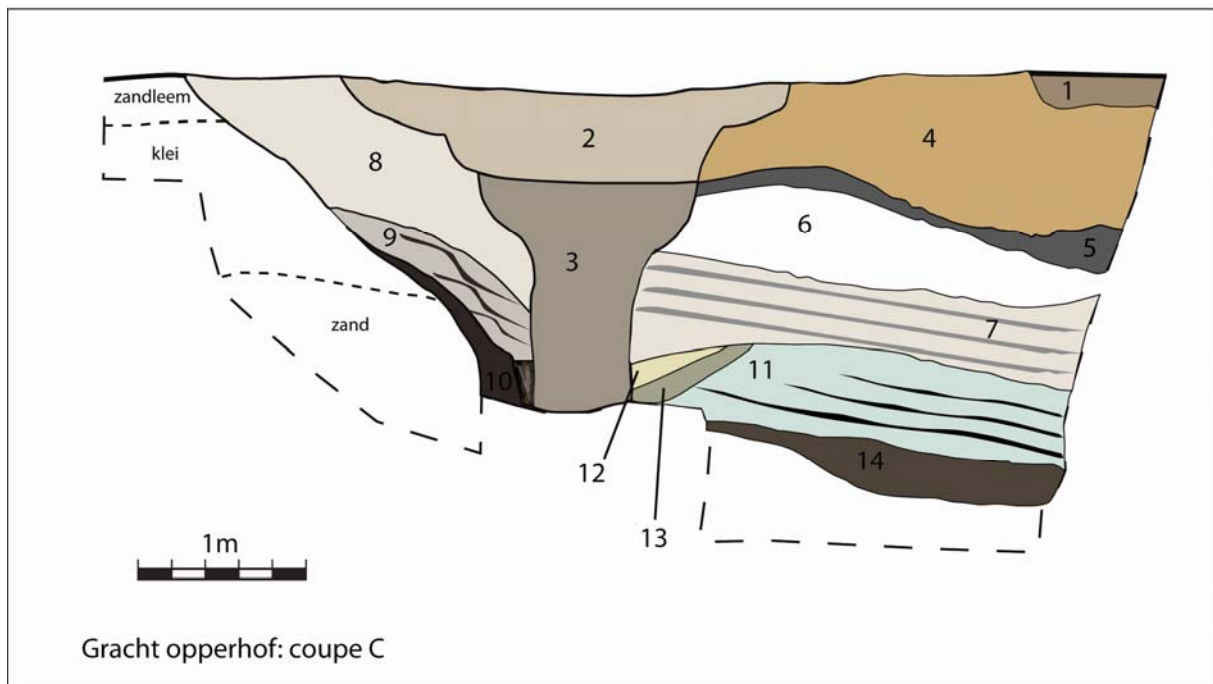
Gracht opperhof

In het vlak kon een tweeledige aflijning van de gracht vastgesteld worden. Over heel de zone was een duidelijke bruine vulling te zien (fase II), maar langs de zuidelijke en westelijke sector bleek zich een oudere insnijding te bevinden (fase I). Deze tekende zich af als een onregelmatige heterogeen gevlekte, licht- tot donkergrijze vulling. Lokaal bevonden er zich houtschoolrijke pakketten die geassocieerd werden met een hoog aantal organische en archeologische resten.

Figuur 12 Deze onregelmatig en vlekkelig afgetekende sporen (met lokaal houtschoolrijke pakketten) wijzen op het bestaan van een oudere fase van de opperhofgracht.

In totaal werden zeven coupes op de gracht gezet: Twee coupes werden handmatig uitgezet (coupes A/C en C/D). Op deze manier kon een groter en gedetailleerder staal aan archeologische resten ingezameld worden. Deze coupes werden nadien uitgebreid met behulp van de kraan (coupes A en D) . Op drie andere zones werd de gracht machinaal gecoupeerd (coupes E, S65 en F). Enkel coupe F doorsneed de volledige gracht.

Figuur 13 Coupetekening van de opperhofgracht: Lagen 2 t.e.m. 14 horen tot fase I, laag 1 is de aanzet van fase II. Laag 3 is het negatiefspoor van een uitgetrokken paal, laag 2 interpreteren we als een natuurlijke inzinking.

Net als wat de grondsporen in het vlak betrof, stelden we twee hoofdfases vast. De oudste fase (fase I) bestond uit een aantal inspoelingslagen die een langzame vulling suggereren (zie figuren 13 en bijlage 6). Houtskoolrijke, vondstrijke lagen werden afgewisseld met eerder steriele, zandige inspoelingslagen. De onderste lagen – onder de grondwatertafel – waren veenachtig en zaten boordevol organisch materiaal. In die pakketten, die zich eveneens onderscheidten door hun houtskoolrijke karakter, bleken heel wat aardewerkfragmenten, botmateriaal en zelfs houten artefacten voor te komen.

Figuur 14 Onderaan de gracht werd heel wat organisch materiaal aangetroffen waaronder deze kom bestaande uit een houten bodem met metalen pootjes en wanden in schors.

De recentere fase (fase II), bovenaan te onderscheiden door een bruin, gevlekte vulling, snijdt door de inspoelingslagen van het oudste pakket. Ze duidt op een heraanleg van de opperhofgracht (cfr. bijlage 6). Alhoewel ze onderaan eveneens bestond uit een reeks inspoelingslagen, bleek het bovenste pakket nauwelijks gelaagd. Dit wijst op een snellere opvulling. Deze tweedelige opdeling kon in alle coupes herkend worden, maar is ongetwijfeld een te eenvoudige weergave. Tijd en middelen ontbraken echter om een fijne chronostratigrafie van de gracht te destilleren.

Figuur 15 Coupe E van de opperhofgracht: fase II is herkenbaar aan de bruinrijze insnijding rechts op de foto.

In een aantal coupes werden restanten van zware, ingeheide palen aangetroffen. Tussen deze palen leken zich kleinere paaltjes te bevinden. In coupe S65 werden twee palen vlakbij elkaar gevonden – met een tussenafstand van 2m – terwijl in de andere coupes slechts één paal of paalspoor werd aangetroffen. Toch gaan we ervan uit dat ze zich op regelmatige afstand over de volledige zuidwestelijke en zuidoostelijke zone aan de binnenkant van de gracht bevonden. Ze bevonden zich op circa 2m van de rand van de oudste insnijding en doorsneden een belangrijk aantal inspoelingslagen van deze oudste fase.

Figuur 16 Restanten van ingeheide palen in de opperhofgracht.

Aangezien enkel het gedeelte onder het huidig watertafelniveau bewaard bleef, valt niet duidelijk af te leiden wanneer deze palenconstructie werd opgezet. Uit coupe D blijken bepaalde inspoelingslagen van de oudste fase over het paalspoor heen te gaan, terwijl een aantal oudere lagen duidelijk stoppen waar de ingeheide paal zich bevond. Deze coupe suggereert met andere woorden een associatie met een deel van de oudste fase.

Figuur 17 Coupe D: met het negatief spoor van een uitgetrokken paal die een associatie met de oudste fase van de gracht suggereert.

Coupe C daarentegen laat een duidelijke doorsnijding zien - waarbij de bovenste vulling als een natuurlijke inzakking dient geïnterpreteerd te worden - maar hier hebben we te maken met een uitgetrokken paal. Het spoor illustreert met andere woorden het moment van de opgave.

Naast de palen die in de grachtvulling zelf werden geregistreerd, bevonden zich eveneens palen net aan de rand van de gracht. Dit kon slechts op twee plaatsen vastgesteld worden: in coupe C (aangeduid als spoor S75) en coupe S65. De grondsporen waren bij het aanleggen van het vlak niet af te lezen en werden pas op een lager niveau duidelijk. Ze bevonden zich aan de rand van de insnijding van de oudste fase op een tweetal meter verwijderd van de binnenste rij ingeheide palen.

Figuur 18 Grondspoor van de ingeheide paal en restant van de paal in profiel (ter hoogte van coupe S65).

De onvolledige informatie – zowel op ruimtelijk vlak als wat fasering betreft – bemoeilijkt de interpretatie van deze ingeheide palen. Mogelijk gaat het om een soort beschoeiing van het opperhof. Maar dan blijkt het moeilijk te verklaren waarom de palen zich zo diep in de gracht insnijden (op 2m afstand van de wal). Dit geldt niet voor de binnenste palen, maar aangezien we daar slechts over twee exemplaren beschikken kunnen we al helemaal geen uitsluitsel geven over hun functie. Aangezien de palen zich in de gracht zelf bevinden, suggereren we twee hypothesen: ofwel dienen we rekening te houden met de aanwezigheid van een soort platform. Ofwel maken de palen toch deel uit van een beschoeiing en was op dat moment reeds een deel van de grachtzone opgehoogd. Wat deze laatste hypothese betreft, ontbreekt stratigrafische informatie.

We vermeldden reeds eerder dat deze gracht lokaal rijk bleek aan aardewerk. Voor een gedetailleerde beschrijving verwijzen we naar bijlage 5³³. Het gaat vooral om fragmenten van kogelpotten. Dit reducerend gebakken aardewerk is fijngedraaid op een sneldraaiende schijf, en heeft een fijne zandverschraling met occasioneel chamottegruis. Het gaat om vrij hard gebakken scherven met een zandig aanvoelend oppervlak. Het baksel is vrij homogeen, maar vertoont sporadisch een roodbruin oppervlak tengevolge van oxidatie op het einde van het bakproces. Bepaalde scherven vertonen secundaire aanslag op zowel binnen- als buitenzijde. Tevens komen soms roetsporen voor aan de buitenzijde ten gevolge van een intens gebruik op open vuur. Deze potten werden dus gebruikt als kookgerei.

Een hoog aantal van de scherven vertoonde radstempelversiering op de rand en/of op de schouder. Er komen twee motieven voor: ofwel gaat het om een band met alternerende driehoekjes ofwel om een band met drie lijnen van ruitjes. De randscherven kenmerken zich door een omgeslagen bandvormige randlip met concave binnenzijde.

Figuur 19 kogelpotfragmenten uit fase 1 van de opperhofgracht.

De traditie van het maken en gebruiken van kogelpotten gaat terug tot het begin van de 8ste eeuw in het oorsprongsgebied van West- en Midden-Nederland. Vanaf de 10de tot de 13de eeuw expandeert het verspreidingsgebied van de ronde potten in alle richtingen, tot in Duitsland en het noorden van Frankrijk toe. Chronologisch gezien is er een zekere typologische evolutie, alhoewel bepaalde vormtypes lange tijd blijven doorleven. Zo zijn de

³³ Het aardewerk werd gedetermineerd door Pedro Pype (Ruben Willaert bvba).

meeste randen van de kogelpotten in de Karolingische periode eenvoudig afgerond. In de Volle Middeleeuwen worden ze steeds vaker hoekig of vierkant. Dekselgeulen komen in Zuid-Nederland vanaf het midden van de 11de eeuw voor en nemen daarna in populariteit toe³⁴. Ook in Vlaanderen zien we vanaf de 11de eeuw een proces waarbij de randen meer en meer geprofileerd worden afgewerkt.

Wat de rolstempelversieringen betreft, lijken overdadige versieringen vooral tijdens de 10de-11de eeuw voor te komen - althans wat een aantal contexten in zandig Vlaanderen betreft - op lokaal aardewerk waarna ze langzamerhand gereduceerd werden tot een enkele lijn van rolstempels op de schouder³⁵.

Aan de hand van de technotypologische kenmerken van de kogelpotten uit de opperhofgracht stellen we een datering voorop in de Volle Middeleeuwen en meer bepaald in de loop van de 11de eeuw tot (eerder eerste helft) 12de eeuw. De potten zijn snelgedraaid, over het algemeen fijn verschaald en hard gebakken. Ze vertonen vaak een zekere geprofileerde rand en soms een licht uitgesproken dekselgeul. Toch vertoont een beperkt aantal scherven een eenvoudig afgeronde randlip en een baksel met grovere kwartsverschraling. Dit doet denken aan de Karolingische traditie, maar kan eveneens nog voorkomen tijdens de Volle Middeleeuwen naast de fijner verschaalde types. Een fragment van een tuitpot – met gelijkaardige technologische kenmerken – wijst eerder op een datering vanaf het midden van de 12de eeuw. Ook een wandscherf en een fragment van een mogelijke rammelaar in Maaslandse waar past binnen deze chronologische situering. Naast de typotechnologische aspecten van dit aardewerk is de afwezigheid van rood geglaazuurd aardewerk eveneens relevant, aangezien deze eerder op een laatmiddeleeuwse datering zou wijzen.

Wat fase II betreft baseren we ons voor een groot deel op de resultaten van het vooronderzoek³⁶. Archeologische vondsten bestonden grotendeels uit baksteenfragmenten en rood geglaazuurd aardewerk. Ook werd grijs lokaal aardewerk en hoogversierd aardewerk ingezameld. Een datering in de 13de-14de eeuw werd vooropgesteld. Dit werd niet tegengesproken door de vondsten uit het vervolgonderzoek, die grotendeels uit baksteenfragmenten en daktegels bestonden. Een oorfragment van een kan in hoogversierd aardewerk met groengekleurd loodglazuur op een witte sliblaag behoort dient eveneens in de Late Middeleeuwen geplaatst te worden (vanaf midden 13de eeuw tot en met 14de eeuw).

---

³⁴ VERHOEVEN 1998

³⁵ DE GROOTE 2002

³⁶ PYPE & LEHOUCK 2007

Enkele uitzonderlijke vondsten wijzen op een vroegere aanwezigheid: het gaat om een fragment terra sigillata (romeins luxe-aardewerk) en een bodemfragment. Dit laatste heeft een vlakke bodem en is vrij hard gebakken. Het grove baksel, verschaald met chamotte (schervengruis), valt op. Waarschijnlijk gaat het om een intrusief romeins of vroegmiddeleeuws element.

We troffen eveneens een aantal fragmenten van maalstenen aan. Ze werden vervaardigd in een vulkanisch gesteente en werden vermoedelijk geïmporteerd uit het Eifelgebied. Dergelijke maalstenen kennen een lange chronologische verspreiding en kunnen zowel intrusief romeins als middeleeuws zijn.

Figuur 20 fragment van een maalsteen.

Neerhof

Het areaal van het neerhof werd tijdens het vlakdekkend onderzoek niet volledig blootgelegd (cfr. paragraaf 2.2). Enkel in het noordoosten en zuiden werd de gracht aangesneden. Op basis van historische bronnen kunnen we min of meer het traject van de buitengracht volgen. Ook tijdens het graven van de proefsleuven werd de begrenzing ten oosten, zuiden en zuidwesten aangesneden (cfr. bijlage 3). Zeer ruw geschat gaat het om een areaal van minstens 65m op 100m.

De buitengracht kon evenmin goed onderzocht worden. Waar blootgelegd, kenmerkte de gracht zich door een subrecente vulling van huishoudelijk afval (vermoedelijk medio 20ste eeuw). Lokaal kon een tweeledige aflijning vastgesteld worden, waarbij de buitenste begrenzing op een vroegere, doch postmiddeleeuwse fase teruggaat. Tijdens het vooronderzoek werd de gracht gecoupeerd. Er werden echter geen sporen teruggevonden die tot de middeleeuwse fase teruggaan³⁷. Tijdens het vlakdekkend onderzoek kon de gracht niet gecoupeerd worden aangezien het vlak enkel vrijgemaakt werd tot aan de begrenzing van de gracht.

Het voorhof kenmerkte zich door een hele reeks voornamelijk noordzuid en in mindere mate oostwest georiënteerde grachten en greppels. Kuilen en paalsporen kwamen in mindere mate voor. Vermoedelijk heeft dit te maken met een belangrijke afknotting van het terrein waardoor bewoningssporen verloren gegaan zijn.

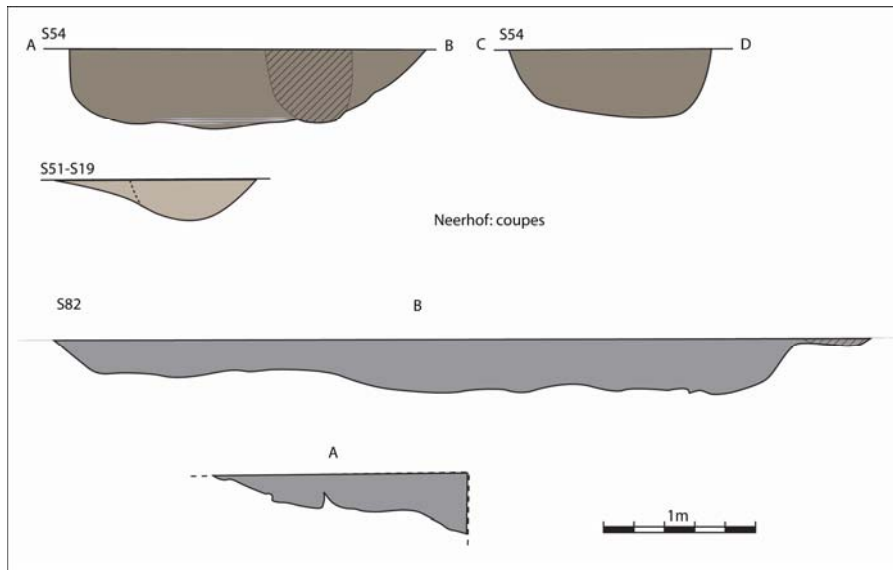
KUILEN

In twee zones werd een cluster van sporen aangetroffen die als kuilen kunnen geïnterpreteerd worden.

Een eerste groep kuilen bevond zich ten zuiden van greppel S54 en is geassocieerd met een aantal paalsporen. Ze zijn vaak ovaalvormig of onregelmatig rechthoekig, maar variëren sterk qua diepte en vulling (S25 t.e.m. S31, S33, S34, S41 t.e.m. S43, S54, S56). Een aantal exemplaren zijn mogelijk natuurlijk. Er werden geen vondsten geregistreerd, met uitzondering van S56 waarin zich verspit romeins aardewerk bevond. Deze kuil doorsneed de middeleeuwse greppel S19 en werd zelf doorsneden door een middeleeuwse gracht (S59).

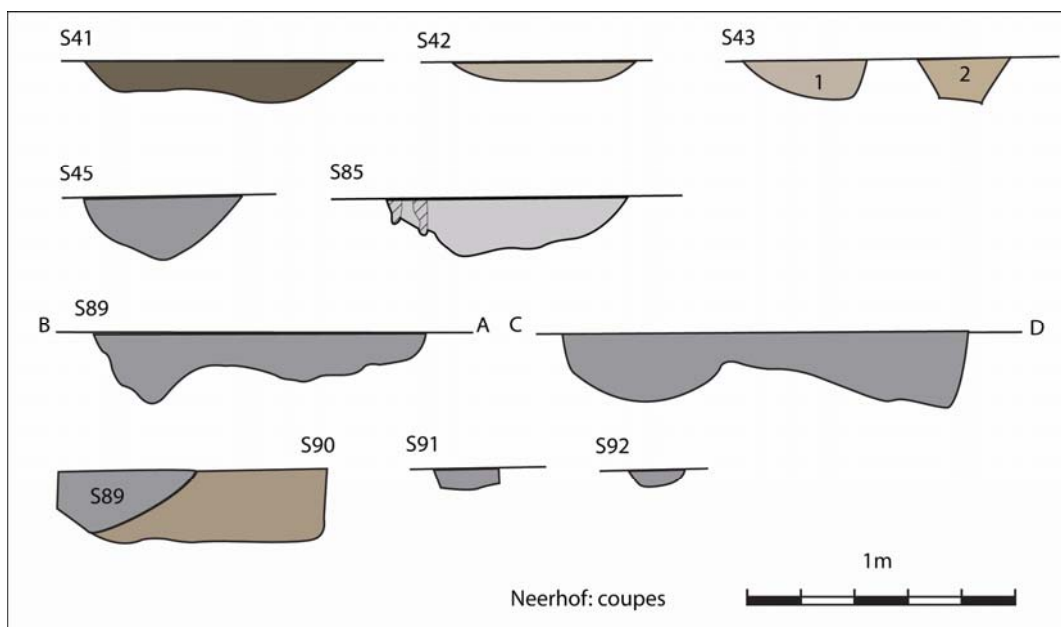
---

³⁷ Tijdens het vooronderzoek kon enkel een coupe getrokken worden door de aanzet van de gracht. Een volledige doorsnede was onmogelijk, aangezien de gracht zich gedeeltelijk onder het huidige voetpad en straatpatroon bevindt.

Figuur 21 Coupetekeningen van de sporen aangetroffen op het neerhof.

In het laatste uitbreidingsvlak, in het zuidwesten, troffen we enkele grote kuilen aan. In één kuil (S89) bevond er zich naast middeleeuws grijs aardewerk, twee scherven hoogversierd aardewerk. Vermoedelijk gaat het om een laatmiddeleeuwse kuil. Deze kuil oversneed een aantal kleinere kuiltjes (S90 en S91). Een tweede grote kuil (S82) bevatte romeins aardewerk. Maar op basis van een gelijkaardig vulling als S89 en zijn scherpe aflijning – o.a. met spitsporen aan de onderzijde – vermoeden we dat het hier om verspit materiaal gaat. Deze cluster van sporen was veel duidelijker afgelijnd en uniformer wat hun vulling betreft in vergelijking met de eerder besproken kuilen. Mogelijk horen ze tot eenzelfde, laatmiddeleeuwse fase.

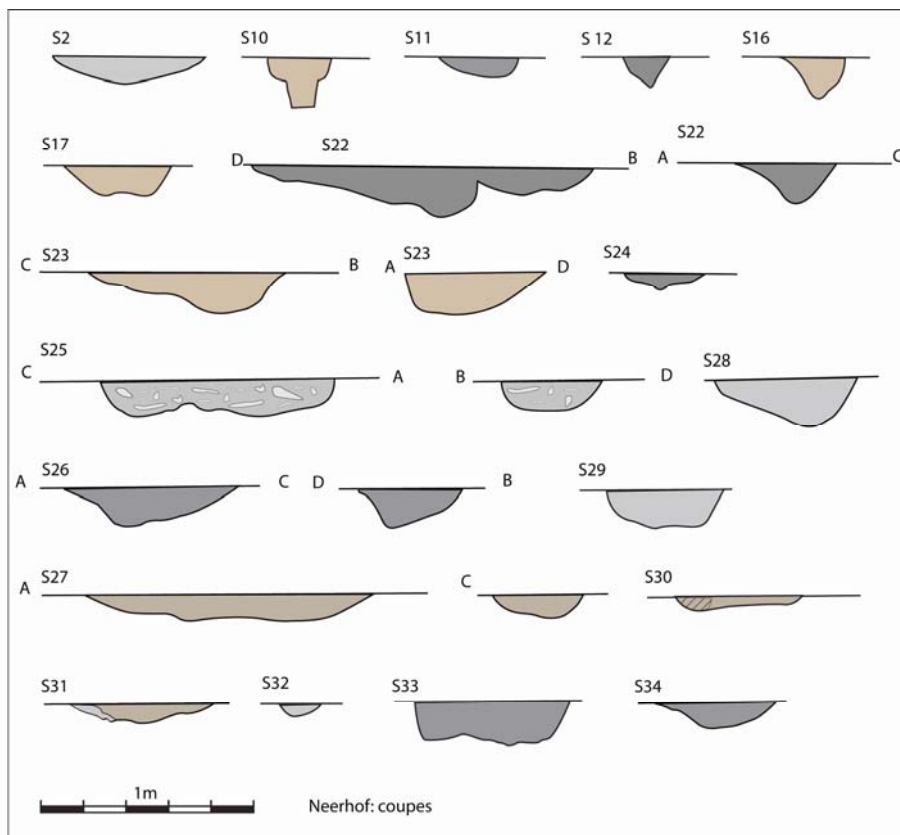

Figuur 22 coupetekeningen van sporen aangetroffen op het neerhof.

Figuur 23 Coupe van de laatmiddeleeuwse kuil S89.

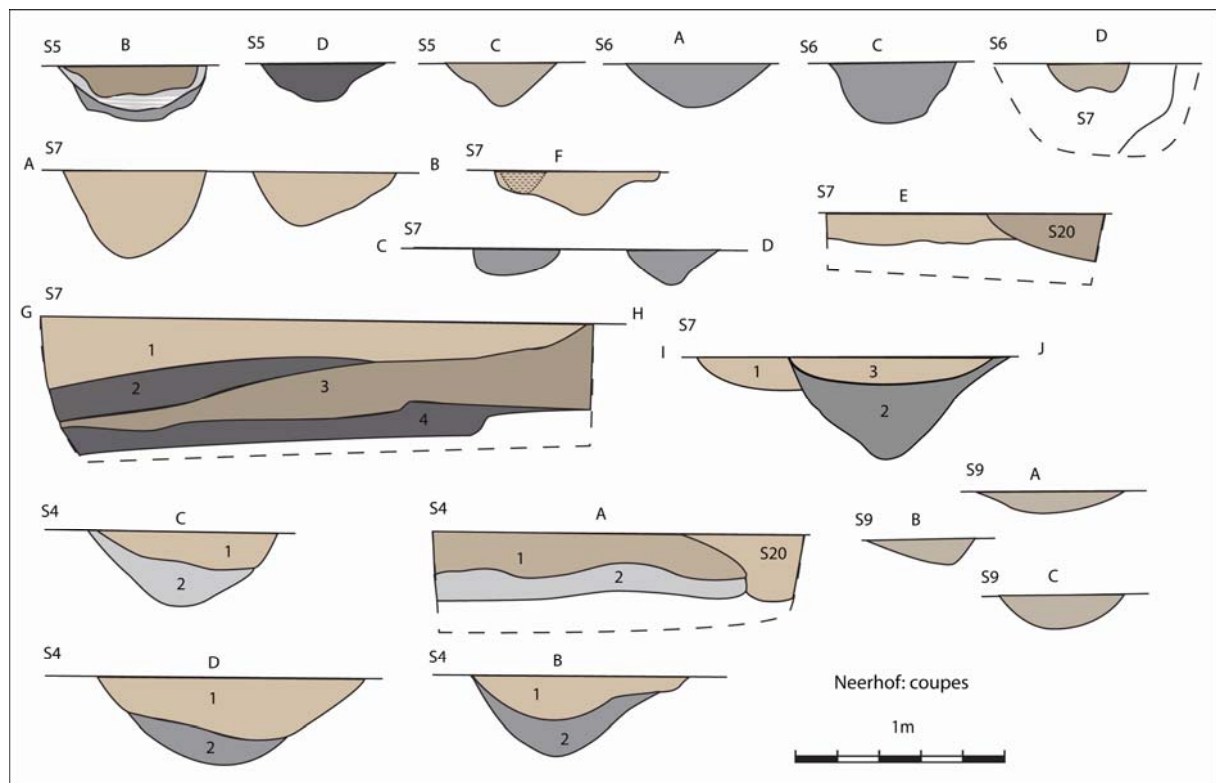
Voor een aantal sporen bleek een determinatie niet evident om uit te maken of het om kuilen dan wel paalkuilen ging (S23, S24, S32). Vaak waren ze sterk gebioturbeerd of uitgeloogd, waardoor ze moeilijk interpreteerbaar waren.

Figuur 24 coupetekeningen van sporen aangetroffen op het neerhof.

PAALSPOREN

Een aantal grotere kuilen vertoonden lokaal een verdieping en werden daarom geïnterpreteerd als paalkuil (S22 en S26). Zoals hierboven reeds beschreven was het voor een aantal sporen niet altijd duidelijk of we ze dienden te interpreteren als kuil, dan wel als paalkuil. Bij een aantal kleinere sporen – zoals S12 en S16 – bleek dan weer een verwarring met natuurlijke wortelsporen mogelijk. Enkel S10 kon ondubbelzinnig als paalspoor gedetermineerd worden. Dit spoor leverde als enige een vondst, namelijk een fragmentje baksteen op.

Figuur 25 coupetekeningen van greppels en grachten aangetroffen op het neerhof.

GREPPELS EN GRACHTEN

De oudste occupatiefase wordt gekenmerkt door twee oostwest (S4 en S9) en één noordwest-zuidoost (S7) georiënteerde greppel, die zich ten oosten van het opperhof situeerden. Ze konden slechts over een beperkte lengte gevolgd worden. S4 had een afgerond V-vormig profiel en vertoonde onderaan inspoelingsbandjes. In het zuidwesten was de greppel iets dieper aangelegd. De greppel werd oversneden door greppel S5 en de recente vulling van de gracht van het neerhof. Parallel liep een andere greppel – S9 – die

oversneden werd door de gracht van het opperhof, de greppels S5 en S19. Lokaal bleek deze greppel zeer ondiep (vooral naar het oosten toe).

De greppel S7 bestond uit 2 fases. De heruitgraving gebeurde gedeeltelijk over het oorspronkelijke traject, en resulteerde plaatselijk in een ontubbeling van de greppel (waarbij het zuidelijke gedeelte de jongste fase vertegenwoordigt). In profiel bleek de greppel afgerond V-vormig tot komvormig, plaatselijk met uitwaaiierende wanden, en vertoonde onderaan inspoelingsbandjes. Ze werd oversneden door de recente fases van zowel opper- als neerhofgracht en eveneens door S6. In coupe bleek de oversnijding met deze laatste niet zo eenduidig: alhoewel S7 er onderdoor gaat en duidelijk ouder is, lijken beide greppels op een bepaald moment gelijktijdig in gebruik te zijn. Of was op zijn minst nog een depressie aanwezig die regelmatig overstroomd geraakte tijdens het gebruik van greppel S6. Een tweede groep van greppels (S19-45 en mogelijk S86, S51, S5-6-53) kenmerkt zich door een haaks patroon met een noordwest-zuidoost/noordoost-zuidwest oriëntatie. Alhoewel ze tot één systeem behoren, blijkt uit hun coupes dat er zekere chronologische verschillen zijn. Zo blijkt S53 ouder te zijn dan S19. In coupe gaat S53 onder S19 door maar wat de bovenste vulling betreft is er geen scheiding vast te stellen en lopen beide sporen in elkaar over. Ze waren met andere woorden op een bepaald moment gelijktijdig in gebruik. Ook wat de relatie is tussen de parallelle en deels overlappende greppels S19 en S51 heerst nog onduidelijkheid. S51 lijkt een latere heruitgraving, maar de scheiding tussen beiden is niet altijd duidelijk.

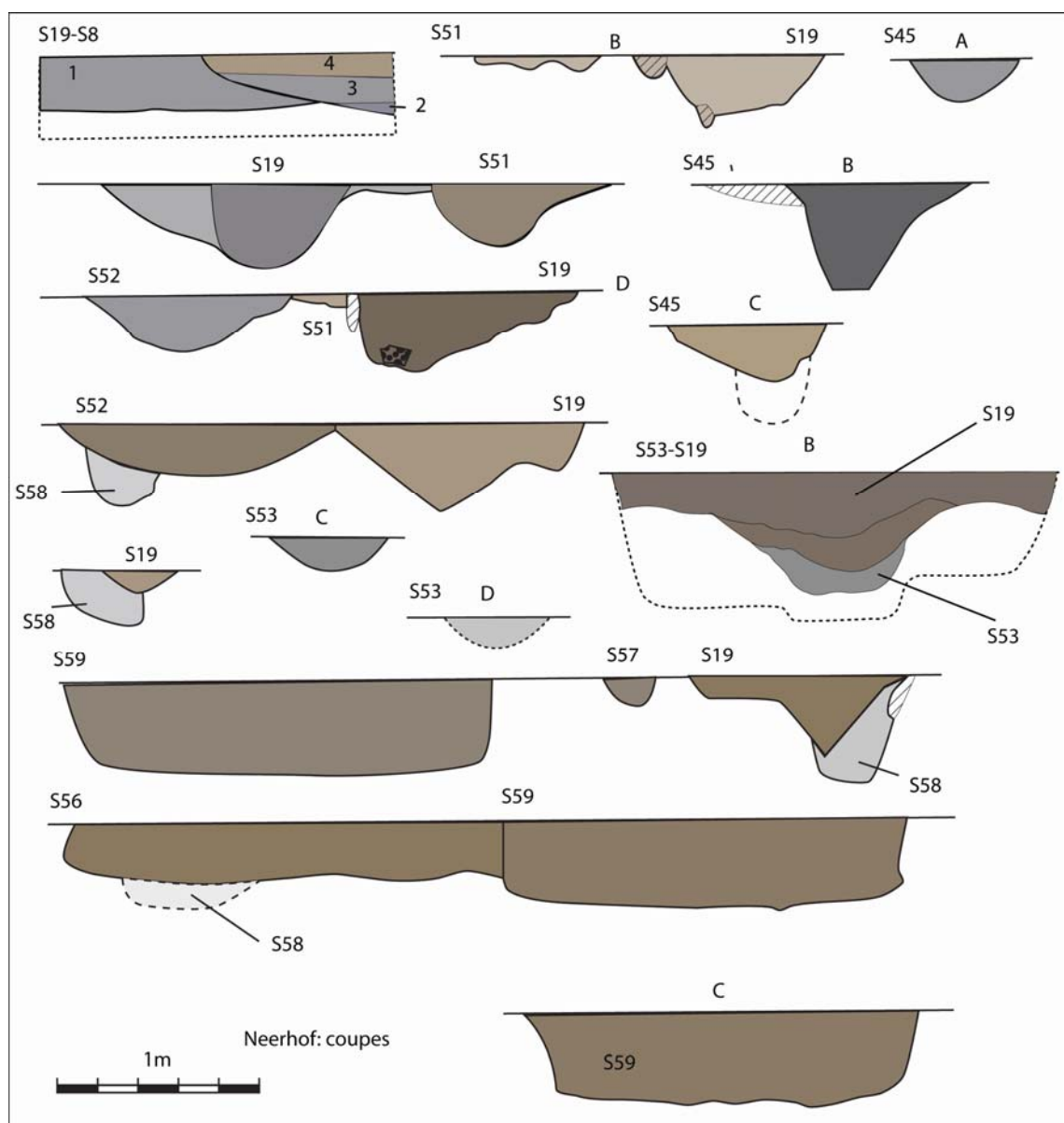
S19 en zijn vervolg S45 buigt in het zuidoosten van de site af en verloopt min of meer parallel met de buitenste gracht van het neerhof. Aan de zuidwestzijde van het neerhof legden we een gelijkaardige greppel bloot waarvan we menen dat deze het verlengde vormt van S19. Niet alleen op basis van vulling en oriëntatie, maar eveneens gebaseerd op het feit dat in dit stuk ook romeins aardewerk werd gevonden (cfr. paragraaf 3.1.2). Deze greppel wordt oversneden door de recente vulling van de neerhof- en opperhofgracht.

Vondsten waren – ondanks het feit dat een groot deel van de greppels handmatig werd uitgehaald – schaars. In greppel S6 werden enkele fragmenten van een snelgedraaide kogelpot met een licht geprofileerde rand gevonden. Ook een klein fragmentje van een fijn verschaald, beige baksel met rode beschildering werd gerecupereerd. Op basis van de zichtbare kwartskorrels en het beige baksel menen we dat het om geïmporteerd roodbeschilderd – mogelijk Pingsdorf - aardewerk gaat (komt in onze contreien voor vanaf circa 950 tot in de 13de eeuw). In S5 – het verlengde van S6 – kwam een lensvormig bodemfragment van een kookpot tevoorschijn in een grijs, zandig baksel. Dit fragment hoort eerder in de Late Middeleeuwen (13de-14de eeuw) thuis. In S5 werd een fragment van een snelgedraaide kogelpot aangetroffen met een blokvormige rand. Ook in S7 werd een

fragment van een kogelpot gevonden met dekselgeul op de rand en in S9 werd een fragment van een kogelpot, deze keer met radstempelversiering op de schouder, aangetroffen.

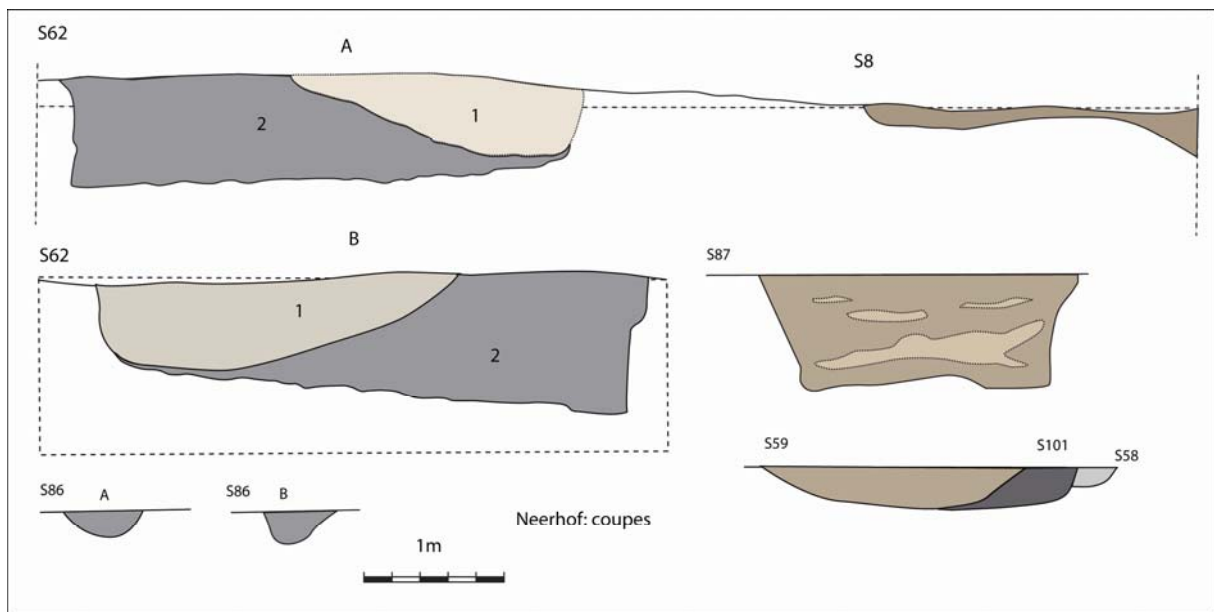
Op basis van het aardewerk kunnen we ervan uitgaan dat de greppels een behoorlijk lange tijd open gelegen hebben, alhoewel de meeste vondsten toch in de Volle Middeleeuwen thuishoren. Terwijl de kogelpotfragmenten en het roodbeschilderd aardewerk chronologisch aansluiten bij fase I van de opperhofgracht (namelijk 11de - eerste helft 12de eeuw), lijkt het lensvormig bodemfragment een recentere datum te suggereren. Op basis van het aardewerk kunnen we evenmin een fijnere fasering voor de greppelsystemen op het neerhof suggereren.

Zoals eerder vermeld kwamen eveneens verspitte romeinse vondsten aan het licht.

Figuur 26 coupetekeningen van greppels en grachten aangetroffen op het neerhof.

Één gracht, namelijk S59-52 en vermoedelijk ook S86, heeft een postmiddeleeuwse datering (mogelijk 16de-17de eeuw). In de vulling werd rood geglazuurd aardewerk en baksteenfragmenten aangetroffen. De gracht oversnijdt een hele reeks middeleeuwse greppels. Een gracht met gelijkaardige vulling en doorsnede werd aangesneden tijdens de laatste uitbreiding van het opgravingsvlak. Deze gracht kon slechts over een beperkte lengte gevolgd worden, waardoor we niet zeker zijn dat beide grachten op een bepaald punt aansluiten. De gracht dient waarschijnlijk als percelerings/afwateringsgracht geïnterpreteerd te worden. Ze werd eveneens oversneden door de recente vulling van de neer- en opperhofgracht.

Figuur 27 coupetekeningen van greppels en grachten aangetroffen op het neerhof.

3.2. De Meierie te Desselgem: een nieuwe synthese van historische en archeologische bronnen

Op basis van het oude toponiem *Teppingehem*, wordt gesuggereerd dat de site van de *Meierie* op een Frankische nederzetting teruggaat³⁸. Tijdens het archeologisch onderzoek vonden we hier geen aanwijzingen voor. Wat de Vroege Middeleeuwen (5de-9de eeuw) en het begin van de Volle Middeleeuwen (10de-12de eeuw) betreft, hebben we weinig aanwijzingen voor eventuele bewoning of gebruik van de gronden. Nochtans beschikken we over de schenkingsoorkonde van graaf Arnulf de Grote, daterend omstreeks het midden van de 10de eeuw, waarin de *Meierie* aan de Sint-Pietersabdij wordt geschonken. Het oudste aardewerk, afkomstig uit enkele greppels van het neerhof en de oudste fase van de gracht van het opperhof, bestaat uit kogelpotten die ten vroegste uit de 11de eeuw kunnen dateren. Ook in de historische bronnen is het pas vanaf de vroege 12de eeuw dat er ondubbelzinnig verwezen wordt naar bepaalde meiers van Desselgem³⁹. Toch impliceert de afwezigheid van vroege middeleeuwse contexten allerm minst dat er op het terrein geen activiteit plaatsvond. Mogelijk zijn sporen uit deze periode verloren gegaan door latere bewoning en erosie van het terrein.

Hoe dit domein er in de loop van de middeleeuwen heeft uitgezien, blijft moeilijk te schetsen. We vermeldde reeds dat historische en cartografische bronnen weinig informatie gaven wat de morfologie van de site betreft. Tijdens het archeologisch onderzoek bleek dat sporen van bewoningsstructuren zowel op opper- als neerhof grotendeels ontbraken. De middeleeuwse gracht van het neerhof lijkt grotendeels vernietigd door latere gebruiksfases. Ook wat het neerhof zelf betreft, waarop toch wat meer paalsporen en kuilen werden geregistreerd, bleek het onmogelijk om gebouwplattegronden te reconstrueren. We dienen ons dus voornamelijk te baseren op de vele gracht- en greppelstructuren die werden aangesneden en die ongetwijfeld te maken hebben met de drassige omgeving van de *Meierie*.

Twee grachten domineren het terrein: de buitenste neerhofgracht die pas in het midden van de 20ste eeuw werd gedempt en een circa 20m brede concentrische gracht tussen opper- en neerhof die nog tot in de 18de eeuw zichtbaar moet geweest zijn. De zone tussen deze twee grachten wordt gekenmerkt door een reeks grachten en greppels die een andere terreinindeling laten zien. De oudste fase wordt gekenmerkt door een reeks noordzuid gerichte greppels, waarvan enkele met een oostwest georiënteerd enclos-achtig vervolg. Het oudste aardewerk uit deze greppels dateert, net als dat van de oudste vulling van de gracht van het opperhof, ten vroegste uit de 11de eeuw. Het greppelensemble lijkt een complexere

---

³⁸ DUCATTEUW & DEBROUWERE 1981

³⁹ Er zijn oudere documenten gekend die verwijzen naar personen die op zijn minst belangen hadden in de buurt van de meierie, maar waarvan niet met zekerheid kan gezegd worden dat ze aangesteld werden als meier (Ducatteeuw & Debrouwere, 1981).

en afwijkende organisatie van het neerhof te suggereren in vergelijking met de latere cartografische bronnen. Mogelijk dienen we het oorspronkelijke domein op een groter oppervlak te situeren. De interpretatie wordt extra bemoeilijkt, aangezien slechts een gedeelte van het neerhof werd blootgelegd en we over weinig informatie beschikken wat de westelijke zone betreft. Hier bevonden zich enkele kuilen, waarvan één met een laatmiddeleeuwse datering, maar werden evenmin sporen van structuren gedocumenteerd. Een dergelijk patroon van greppels binnen de zone van het neerhof blijkt niet uitzonderlijk voor middeleeuwse rurale domeinen en werd bijvoorbeeld eveneens beschreven voor de volmiddeleeuwse fase van het Oosthof te Koekelare⁴⁰. Ook daar ontbrak een duidelijk systeem, maar leken de greppels voornamelijk een drainerende functie gehad te hebben. Een belangrijk aspect voor de site te Desselgem is het feit dat deze greppels doorsneden worden door de opper- en neerhofgracht. Mogelijk dienen we rekening te houden met een afwijkende morfologie ten opzichte van de laatmiddeleeuwse patronen. Spijtig genoeg gaat het echter telkens om de recentste opvullingsfase van de respectievelijke grachten. We kunnen met andere woorden niet duidelijk de relatie tijdens de Middeleeuwen tussen deze greppels en de dominerende concentrische grachten vaststellen.

Wat de andere sporen betreft, zien we op het neerhof twee concentraties. De eerste zuidoostelijke zone kenmerkt zich door een aantal relatief grote paalkuilen en kuilen waarvan de functie minder eenduidig is. In deze zone stond mogelijk een gebouw, maar de structuur is slechts partieel bewaard. We hebben te weinig informatie om een interpretatie naar voren te schuiven. Indien we naar de ligging kijken van de sporen dienen we er eveneens rekening mee te houden dat een deel van de structuur oversneden werd door de buitenste gracht. Uit de sporen kon erg weinig materiaal gerecupereerd worden, wat een chronologische toewijzing onmogelijk maakt. We houden er zelfs rekening mee dat een gedeelte van deze sporen tot een oudere, mogelijk romeinse, fase horen. Wat hun morfologie en vulling betreft varieerden ze en sommige exemplaren waren bovendien heel sterk uitgeloofd. Een tweede concentratie werd aangesneden bij het uitbreiden van het vlak in de zuidwestelijke zone. De sporen tekenden zich heel duidelijk af en het betrof een aantal grote kuilen en kleinere (paal)sporen. Aanwijzingen voor een mogelijk gebouw ontbreken volledig. In één, min of meer rechthoekige kuil werd laatmiddeleeuws materiaal gevonden. Een andere grote, onregelmatige kuil leverde weliswaar enkele kleine fragmenten romeins aardewerk op, maar op basis van zijn duidelijke begrenzing (o.a. met onderaan spitsporen) en gelijkaardige vulling, lijkt het ons aannemelijker dat deze kuil eveneens tot de laatmiddeleeuwse fase hoort.

---

⁴⁰ DEWILDE, J. HEUS & F. VANDEWALLE 1995/1996

Rest ons nog het opperhof met de daarbij horende concentrische gracht te bespreken. Het opperhof zelf meet 17 bij 20m, wat eerder aan de kleine kant lijkt. Qua morfologie hebben we te maken met een afgeronde rechthoek. Op basis van cartografische bronnen weten we dat het lichaam opgehoogd werd, maar hiervan zijn weinig sporen aangetroffen tijdens het onderzoek. We hebben er dus het raden naar hoe hoog het oorspronkelijke opperhof was. De nivellering van het terrein had eveneens tot gevolg dat de meeste sporen verdwenen zijn. Slechts enkele paalspoortjes bleven bewaard.

De gracht zelf is gemiddeld 20m breed, wat sterk contrasteert met het kleine oppervlak van het neerhof. Eveneens contrasterend is het feit dat de gracht diep insnijdt (tot ruim 2m onder het maaiveld, dit na nivellering van het terrein) en aan de binnenzijde mogelijk beschoeid werd door middel van zeer zware ingeheide palen. Parallellen vinden we wederom op het Oosthof te Koekelare⁴¹: Ook daar omvat de laatmiddeleeuwse fase een afgerond vierkantig opperhof en een 18m brede gracht met – plaatselijk – een stevige beschoeiing, terwijl het opperhof slechts een 80cm werd opgehoogd.

Wat de fasering betreft, stelden we aan de binnenzijde van de gracht (enkel langs het zuidelijk en westelijk traject) een restant vast van een oudere opvullingsfase van de gracht. Op basis van het aardewerk menen we deze in de 11de - vroege 12de eeuw te kunnen situeren. Een tweede duidelijke insnijding lijkt zich eerder in de Late Middeleeuwen te situeren en kan mogelijk in verband gebracht worden met enkele laatmiddeleeuwse sporen die we beschreven voor het neerhof. Ruimtelijk gezien lijkt er een kleine verschuiving naar het zuiden plaatsgevonden te hebben. Maar aangezien de gracht niet over het volledige traject onderzocht kon worden, kunnen we deze fasering niet volledig bevatten. Aanwijzingen voor een brugconstructie werden niet aangetroffen.

De concentrische grachten die we op het kaartmateriaal aantreffen en onderzochten tijdens het archeologisch onderzoek kunnen geïnterpreteerd worden als onderdeel van een site met walgracht. Ook de aanwezigheid van voornamelijk huishoudelijk afval in de opperhofgracht (namelijk aardewerk, baksteen- en daktegelfragmenten, botmateriaal, botanische resten) sluit hierbij aan.

Een site met walgracht kan best worden omschreven als een zone omgeven door een brede, gemiddeld 10 meter, maar over het algemeen ondiepe gracht. De brede gracht moet eerder gezien worden als een statussymbool dan als een defensief element⁴². De vorm kan sterk variëren, van circulair tot rechthoekig. Ook het aantal zones verschilt, van één tot meerdere, waarbij één van die zones opgehoogd kan zijn, gemiddeld 0,5 tot 2 meter. Op de verschillende zones bevonden er zich residentiële en agrarische gebouwen. Bij sites die

---

⁴¹ DEWILDE, J. HEUS & F. VANDEWALLE 1995/1996

⁴² VERHAEGHE 1981, pp. 110-111.

bestaan uit twee woonzones kunnen deze goed op mottekastelen lijken, dus enige verwarring is best mogelijk. Sites met walgracht komen voornamelijk voor vanaf de 13de tot de 15de eeuw. De *Meierie* kan op basis van het onderzoek dat Verhaeghe uitvoerde toegewezen worden tot groep A2, een site met walgracht bestaande uit twee woonzones en beide omringd door een gracht⁴³.

Maar toch dienen we te vermelden dat een aantal aspecten van de *Meierie* niet passen in het plaatje. Vooral de imposante binnenste concentrische gracht valt op. Zowel wat de breedte als diepte betreft wijkt deze af. Ook zijn vorm, namelijk komvormig, is eerder atypisch voor een site met walgracht. Tot slot wijzen we op de aanwezigheid van een oudere fase in de gracht met heel wat aardewerk dat in de 11de- eerste helft 12de eeuw kon geplaatst worden.

Tijdens het vooronderzoek en in het advies van het Agentschap R-O Vlaanderen, Onroerend Erfgoed werd geopperd dat de *Meierie* mogelijk zou kunnen terug gaan tot een mottekasteel. Een mottekasteel of castrale motte was vanaf de 11de tot de 13de eeuw de meest voorkomende kasteelvorm in Vlaanderen. Het mottekasteel bestaat in essentie uit twee delen: het opperhof en het neerhof. Het opperhof was een kunstmatige of deels kunstmatige aarden heuvel met daarop meestal een toren gebouwd uit hout, steen of leem- en vakwerk. Het motteplateau was afgelijnd door een houten palissade of stenen muur. De hoogte van deze ophoging kon variëren van 3 tot 20 meter, de diameter van 20 tot 100 meter. Rond de heuvel werd een gracht gegraven die makkelijk 10 tot 20 meter breed kon zijn. Het neerhof sloot min of meer hoefijzervormig aan op de eigenlijk motteheuvel, ervan gescheiden door de gracht. Het neerhof was soms ook licht opgehoogd en werd omgeven door een gracht, minder breed dan die rond het opperhof, en door een palissade en/of aarden wal. Op het neerhof stonden gebouwen die te maken hebben met artisanale, agrarische en residentiële activiteiten. De eventuele toren op het opperhof had een militaire functie.

Voor die hypothese lijken er momenteel evenmin sluitende bewijzen te zijn. Een ouder grachttracé (fase I) werd wel aangetroffen, maar die geeft geen uitsluitsel over het bestaan van een mottekasteel. Sporen van de middeleeuwse neerhofgracht konden niet teruggevonden worden, aangezien ze door later gebruik vernietigd werden.

Binnen deze discussie dienen we eveneens rekening te houden met een beperkte kennis van dergelijk rurale middeleeuwse contexten. Indien we enkele andere relatief recent opgegraven mottes of sites met walgracht onder de loep nemen, onthouden we vooral hun diversiteit op morfologisch vlak en hun niet-statisch karakter op functioneel vlak. We verwijzen naar het Hof Eksel (Moorsel), dat in de Late Middeleeuwen evolueerde van een

---

⁴³ VERHAEGHE 1981, p. 103.

motte naar een site met walgracht. Ook te Oeren en Eggewaartskapelle werd later een site met walgracht binnen het ovalen, defensieve systeem van de eerder aangelegde motte opgericht. Een verschuiving van een defensief systeem naar een agrarisch en wooncomplex lijkt dus niet uitzonderlijk. Evenmin dienen we uit te gaan van een sterk uitgesproken functionele grens tussen neerhof en motte. Bovendien veranderden de functionele prioriteiten doorheen de tijd.

Wat de *Meierie* te Desselgem betreft beschikken we echter over te weinig structuren en chronologische aanwijzingen om de site als een mottecomplex dan wel site met walgracht te interpreteren, laat staan een zekere fasering te schetsen. We dienen eveneens rekening te houden met de mogelijkheid dat er te Desselgem eveneens sprake was van een evolutie zowel op functioneel als morfologisch vlak. Het lijkt daarbij niet onmogelijk dat enkel de laatmiddeleeuwse fase dient geïnterpreteerd te worden als site met walgracht.

Een derde suggestie, waarbij de *Meierie* eveneens als site met walgracht zou functioneren – althans wat de laatmiddeleeuwse fase betreft - kan mogelijk afgeleid worden uit de historische en cartografische bronnen van de omgeving. Op een 18de-eeuwse kaart is ten zuiden van de Ezelsbeek en nabij de dries van Desselgem een omgrachte site te zien genaamd de *Kasteelmote*⁴⁴. Deze site droeg in de nummering van de fonsiergronden nummer 1, dus moet ze van een zeker belang zijn. Op basis van de morfologische eigenschappen kunnen we echter enkel *veronderstellen* dat het hier over een motte of mottekasteel gaat. De site werd immers vernietigd door de inplanting van een woonwijk.

De heemkundige literatuur legt vaak de nadruk op de trouw van de meiers aan de graven van Vlaanderen en het feit dat de Gentenaars de eigendommen van de meiers hebben afgebrand⁴⁵. Deze vijandigheid zou dan het bouwen van een kasteel kunnen verklaren. Deze hypothese houdt jammer genoeg geen rekening met het feit dat de *Meierie* zelf misschien nooit is uitgegroeid tot een mottekasteel.

Een alternatieve hypothese kan zich baseren op de prestigestrijd tussen de meier en zijn leenheer. Het bouwen van een mottekasteel, dicht bij een bevolkingsconcentratie kan gezien worden als een symbolische bekrachtiging van de rechten van de meier en beschouwd als bewijs dat de meier in die periode machtiger was dan de Sint-Pietersabdij. Dit gegeven is vrij goed te vergelijken met de situatie te Loker (Prov. West-Vlaanderen), waar de heren van Bethune in de 13de eeuw een motte zonder neerhof bouwen als symbolische bekrachtiging van hun nieuw verworven rechten over de heerlijkheid Loker⁴⁶. De motteheuvel met daarop een toren kende dus geen woon- of militaire functie, want de heren woonden even verder in

---

⁴⁴ DUCCATTEUW & DEBROUWERE 1981, p. 313.

⁴⁵ DUCCATTEUW & DEBROUWERE 1981, p.

⁴⁶ DEMEULEMEESTER et al. 2002, p. 60.

het Lokerhof dat zelf een site met walgracht was. Een zelfde situatie zou mogelijk zijn te Desselgem: de meiers woonden in de *Meierie*, maar hadden een machtssymbool nabij de dries, waar de bewoning enigszins geconcentreerd was.

De historische bronnen suggereren de opgave van de *Meierie*, althans als bestuurs- en woonplaats, in de 15de eeuw. Er werden inderdaad weinig sporen aangetroffen die later gedateerd konden worden. Het materiaal uit de opperhofgracht hoort voornamelijk tot de vol- en laatmiddeleeuwse periode en suggereert eveneens een opgave van het terrein, althans als residentiële plaats. De postmiddeleeuwse sporen lijken voornamelijk een drainerende functie gehad te hebben en thuis te horen in een puur rurale omgeving.

4. Besluit en verder advies

De site van de *Meierie* te Desselgem wordt binnenkort bedreigd door de inplanting van een woonwijk. Daarom werd op advies van het Agentschap R-O Vlaanderen, Onroerend Erfgoed en in opdracht van de bouwheer Matexi NV een archeologisch onderzoek uitgevoerd door archeologen Maarten Berkers en Caroline Ryssaert, beiden verbonden aan de firma Ruben Willaert bvba.

Het vlakdekkend onderzoek legde het opperhof, een gedeelte van de binnenste concentrische gracht en een gedeelte van het neerhof bloot. Zowel de bodemopbouw van het opper- als neerhof bleken in grote mate afgeknot te zijn. Dit had een belangrijke vernietiging van de grondstructuren tot gevolg en betekende een beperking op vlak van interpretatie van de site.

Naast enkele losse vuursteenvondsten, bestonden de opmerkelijkste oudste vondsten uit een restant van een romeinse greppel en verspit romeins aardewerk. Het rijke karakter van het aardewerk, grotendeels bestaande uit luxe-aardewerk en chronologisch in de 2de-3de eeuw te plaatsen, viel op. Eveneens opmerkelijk was het feit dat het traject van de romeinse en een volmiddeleeuwse greppel grotendeels overlapt. Dit suggereert een zekere morfologisch-landschappelijke continuïteit.

Aanwijzingen voor een vroegmiddeleeuwse occupatie ontbreken volledig. Mogelijk dienen we een verklaring op vlak van post-depositionele processen te zoeken.

De meeste dateerbare sporen konden gesitueerd worden in de Volle Middeleeuwen. Dit door de aanwezigheid van kogelpotten die op basis van hun geprofileerde rand, soms reeds met dekselgeul, en technische karakteristieken (harde bakking, snelgedraaid) chronologisch vooral te situeren zijn vanaf de 11de eeuw tot de eerste helft van de 12de eeuw. Vooral uit fase I van de binnenste concentrische gracht kon een belangrijk staal van dit aardewerk gerecupereerd worden. De stand van het onderzoek naar middeleeuws gebruiks aardewerk is nog in volle ontwikkeling. In dit opzicht valt het te betreuren dat tijd en middelen ontbraken om over te gaan tot een degelijke staalname en onderzoek van deze context.

Een tweede, laatmiddeleeuwse fase, tekende zich voornamelijk af als een herinsnijding van de binnenste concentrische gracht en enkele kuilen en sporen op het neerhof.

De greppels op het neerhof lijken een complexere en mogelijk afwijkende morfologie van de site te suggereren, in vergelijking met de latere cartografische bronnen. Uitgezonderd de greppels en grachten, kon echter heel weinig informatie gerecupereerd worden wat gebouwstructuren, functionele indeling en chronologie van de site betreft. Ongetwijfeld kan het onderzoek van de pollen- en zeefmonsters meer informatie bieden hieromtrent. Evenals het dendrochronologisch onderzoek van de ingeheide palen uit de binnenste concentrische gracht inzichten zal bieden op vlak van de datering.

Een aantal aspecten van de *Meierie* kunnen als typische elementen van een motte geïnterpreteerd worden. De belangrijkste zijn de volmiddeleeuwse datering van een groot deel van de sporen op het neerhof en fase I van de opperhofgracht en de imposante opperhofgracht zelf. Andere elementen, zoals de grote hoeveelheden huishoudelijk afval in de opperhofgracht en de algemene morfologie van de site, sluiten eerder aan bij wat we kennen als een site met walgracht. Waarschijnlijk evolueerde de site zowel op morfologisch-functioneel als chronologisch vlak. Feit is dat er te weinig structuren op opper- en neerhof bewaard bleven voor een beter inzicht in deze evolutie.

Een extra belemmering voor de interpretatie van de site is de kennislacune die zich situeert op vlak van middeleeuwse rurale domeinen. In dit opzicht blijft de studie van de *Meierie* wetenschappelijk relevant. Het lijkt daarom aangewezen dat het archeologisch materiaal verder kan bestudeerd worden. Een gedetailleerde studie van het kogelpottenensemble kan verder bijdragen tot de kennis van lokaal gebruiks aardewerk. Onderzoek van de pollen-, bulkmonsters en archeozoologische resten kan een ruimer perspectief bieden over de functie van de site. Het dendrochronologisch onderzoek van de ingeheide palen zal belangrijke inzichten bieden op vlak van de fasering van de opperhofgracht.

5. Bibliografie

J. DE MEULEMEESTER, D. HENROTAY, PH.MIGNOT. 2002. Le Château comme résidence et centre de pouvoir: quelques exemples de l'espace belges. *Château Gaillard XX*, Caen: 57-70.

K. DE GROOTE & N. LEMAY, 1993. De materiële cultuur in de Sint-Salvatorsabdij te Ename (stad Oudenaarde, prov. Oost-Vlaanderen) 1. Twee middeleeuwse latrines uit de westvleugel en een 17de-eeuwse afvalput uit de priorij. *Archeologie in Vlaanderen* 3: 401-418.

K. DE GROOTE, 2002. The influence of imported wares on the local pottery in medieval Flanders (10th-15th centuries). In: G. Helmig et al. (eds). *Centre-Region-Periphery*. Medieval Europe Basel 2002. 3rd International Conference of Medieval and Later Archaeology, Basel (Switzerland) 10-15. September 2002: 263-267.

M. DEWILDE, J. HEUS & F. VANDEWALLE, 2002. Het Oosthof te Koekelare. *Archeologie in Vlaanderen*: 179-192.

M. DEBROUWERE & E. DUCCATTEUW, 1990. Kroniek van duizend jaar "Beverna cum ecclesia", *Jaarboek van de Geschied- en Heemkundige Kring "De Gaverstreke"* 18: 125-190.

E. DUCCATTEUW & M. DEBROUWERE, 1979. Ontstaan en groei van de dorpskern van twee landelijke gemeenten Beveren-Leie en Desselgem, *De Leiegouw* 21/1, p. 75-171.

E. DUCCATTEUW & M. DEBROUWERE, 1981. Beverenaars en Desselgemnaars in de 12de, 13de en 14de eeuw. *Jaarboek van de Geschied- en Heemkundige Kring "De Gaverstreke"* 9: 253-377.

E. DUCCATTEUW & M. DEBROUWERE, 1982. Beverenaars en Desselgemnaars in de 12de, 13de en 14de eeuw. *Jaarboek van de Geschied- en Heemkundige Kring "De Gaverstreke"* 10: 167-363.

P. PYPE & A. LEHOUCK, 2007. *Archeologisch proefsleuvenonderzoek op de meierie te Desselgem (gem. Waregem)*. Ongepubliceerd rapport Ruben Willaert bvba.

M. ROGGE & A. VANDOORSELAER, 1976. De Gallo-Romeinse nederzetting op de Tomberg in Beveren-Leie. *De Leiegouw*: 353-400.

A.A.A. VERHOEVEN, 1998. *Middeleeuws gebruiksaardewerk in Nederland (8ste-13de eeuw)*. Amsterdam Archaeological Studies 3, Amsterdam University Press.

F. VERHAEGHE, 1981. Moated sites in Flanders: features and significance. In: T.J. Hoekstra, H.L. Janssen & I.W.L. Moerman (Rds.). *Liber Castellorum. 40 variaties op het thema kasteel*. Zutphen, De Walburg Pers: 98-121.

Bijlagen

Bijlage 1: inplantingsplan verkaveling Matexi NV.

Bijlage 2: technische bepalingen.

Bijlage 3: grondplan met spoornummers en coupes.

Bijlage 4: grondplan met fases.

Bijlage 5: determinatie aardewerk uit de opperhofgracht (Pedro Pype).

Bijlage 6: coupetekening van de opperhofgracht (coupe F)

Digitale bijlagen

Bijlage 7: Vondstenlijst

Bijlage 8: Sporenlijst

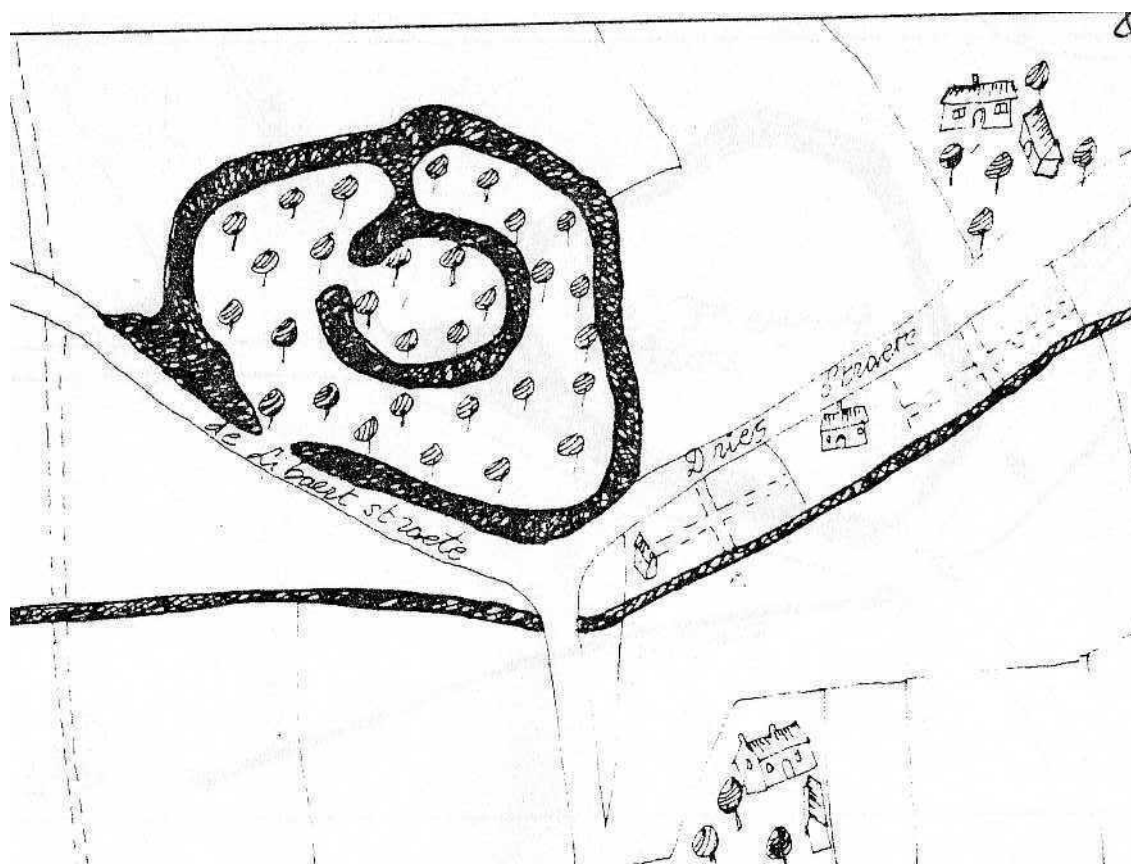
Bijlage 9: Monsterlijst

Bijlage 10: Fotolijst

Nieuwsbrief

Bijlage 11: Nieuwsbrief

Archeologisch proefsleuvenonderzoek op de Meierie van Desselgem (gem. Waregem).

Pedro Pype & Alexander Lehouck

In opdracht van N.V. Matexi

Ruben Willaert bvba

Colofon

Ruben Willaert bvba

Auteurs: Pedro Pype

Alexander Lehouck

Foto's en tekeningen: Ruben Willaert bvba

In opdracht van: Matexi N.V.

Wetenschappelijke begeleiding: Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed

© Ruben Willaert bvba, Sijsele, december 2007

Niets uit deze uitgave mag vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie of welke wijze dan ook zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Ruben Willaert bvba.

Ruben Willaert bvba aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Inhoudsopgave:

Colofon.....	2
1. Algemeen:	
1.1 Inleiding.....	4
2. Historische gegevens van de Meierie:	
2.1 Vooronderzoek.....	5
2.2 Historische bronnen en beeldmateriaal.....	5
3. Bodemkundige en historisch-geografische gegevens:	
3.1 Lokalisering.....	11
3.2 Topografie.....	11
3.3 Bodemkunde.....	13
4. Archeologische onderzoek:	
4.1 Vooropgestelde strategie.....	15
4.2 Onderzoeksmethode.....	15
5. Onderzoeksresultaten:	
5.1 Stratigrafie.....	16
5.2 Sporen en structuren:	
A. Opperhof.....	16
B. Neerhof.....	18
5.3 Vondstenmateriaal:	
A. Opperhof.....	22
B. Neerhof.....	24
6. Conclusie en advies.....	24
7. Bibliografie.....	25

Figuren:

1. Detail uit de historische kaart Beveren-Leie, Desselgem, Sint-Elooisvijve en Waregem in de 18de eeuw, opgemaakt door Algoet, G., Debrouwere, M., Delmotte, M., Ducatteeuw, E., Vandermaelen, L. en Wante, L.
2. Fragment van een kaart van de Sint Pieters heerlijkheid met weergave van de Meierie (Rijksarchief Gent, Kaarten en Plans nr. 561).
3. Detail uit de kaart van J. de Coster (1764-1778) met de site met een dubbele concentrische gracht.
4. De Meierie weergegeven op de Atlas der Buurtwegen uit 1846 (boven) en op de Atlas der Waterlopen uit 1833.
5. Algemene situering van de Meierie.
6. Orthofoto met aanduiding van de depressie als relict van de gracht van het opperhof en aanduiding van het onderzoeksgebied.
7. Algemeen zicht vanuit het noordoosten op de depressie van de gracht van het opperhof.
8. Ligging van de Meierie-site op de bodemkaart (vereenvoudigde weergave).
9. Detail van het noordprofiel van gracht 1 in sleuf 2.
10. Detail van het oostprofiel van gracht 2 in sleuf 1.
11. Spoor 4 gezien vanuit het noordoosten.
12. Spoor 4 gezien vanuit het noordoosten.
13. Grafiek met weergave van de verhouding grijs- en roodgebakken aardewerk.
14. Tabel met weergave van het Minimum Aantal Individuen per aardewerksoort.

1. Algemeen:

1.1. Inleiding:

Het archeologisch patrimonium kan omschreven worden als het geheel aan resten die in of op de bodem aanwezig zijn en getuigen van het menselijk handelen in het verleden. Op 30 juni 1993 keurde het Vlaamse parlement het decreet houdende de bescherming van het archeologisch patrimonium goed¹. Dit decreet ontstond naar aanleiding van het Europese verdrag ter bescherming van het archeologisch erfgoed, dat in 1992 in La Valetta (Malta) ondertekend werd door de leden van de Europese Ministerraad². Het verdrag van Malta werd op 12 oktober 2001 door de Vlaamse regering goedgekeurd en door de federale regering op 30 januari 2002 ondertekend. Uitgangspunten van het verdrag zijn: een betere afstemming tussen archeologische erfgoedzorg en ruimtelijke planningsprocessen, een integrale monumentenzorg en behoud van het archeologisch erfgoed *in situ*. Het verdrag van Malta stuurt daarnaast ook aan op de veralgemening van het zgn. veroorzakersprincipe. Waar het archeologisch patrimonium door de uitvoering van werkzaamheden verloren dreigt te gaan, moeten de kosten van een voorafgaand wetenschappelijk verantwoord onderzoek ervan verhaald worden op de veroorzaker.

In opdracht van Matexi N.V. werd tussen 3 en 7 december een verkennend archeologisch onderzoek uitgevoerd op de Meierie-site te Desselgem (gemeente Waregem, provincie West-Vlaanderen), waar volgens de historische teksten en kaarten een mottekasteel gelegen was van de meiers van de Sint-Pietersabdij te Gent.

Aanleiding voor het onderzoek vormde de door de Matexi N.V. geplande verkaveling voor de inplanting van een reeks nieuwe woningen op de terreinen van de Meierie³.

Door het feit dat de geplande verkaveling en de hiermee gepaard gaande infrastructuurwerken een onmiddellijke bedreiging vormen voor het aanwezige bodemarchief, drong een archeologisch onderzoek zich op. De bouwheer verklaarde zich akkoord om een archeologisch vooronderzoek te financieren. Het onderzoek werd uitgevoerd door middel van proefsleuven met aansluitend een basisverwerking.

De bedoeling van het onderzoek was inzicht te verkrijgen in de archeologische waarde van de toch wel bijzondere historische site.

De voorziene termijn voor het onderzoek bedroeg in het totaal 7 werkdagen: 5 dagen terreinwerk en 2 dagen verwerking.

Het verkennend onderzoek werd gestart op maandag 3 december en afgerond op vrijdag 7 december 2007. De basisverwerking werd afgerond op dinsdag 11 december 2007.

Het onderzoek zelf werd uitgevoerd door projectarcheologen Pedro Pype en Alexander Lehouck, in dienst van het bedrijf Ruben Willaert bvba⁴.

De wetenschappelijke begeleiding was in handen van het Instituut voor het Onroerend Erfgoed (Marc Dewilde), terwijl het Agentschap RO-Vlaanderen Onroerend Erfgoed (Sam De Decker) instond voor de administratieve begeleiding van het project.

---

¹ Decreet van 30 juni 1993 houdende de bescherming van het archeologische patrimonium, gewijzigd bij het decreet van 18 mei 1999 en 28 februari 2003.

² Conventie van La Valetta (Malta), Europees Verdrag inzake de bescherming van het archeologisch erfgoed, 20 januari 1992

³ Aanvraag van een verkavelingsvergunning op 07 oktober 2007.

⁴ <http://www.rubenwillaert.be>

2. Historische gegevens van de Meierie:

2.1. Vooronderzoek:

In de deelgemeente Desselgem is weinig archeologisch onderzoek verricht. Nochtans zou dit in wetenschappelijke zin erg interessant zijn omdat het landschap op basis van uitzonderlijke eigentijdse historische bronnen erg goed gekend is vanaf de 12de en 13de eeuw⁵. Deze gegevens zijn niet alleen vrij uniek, maar ze bieden ook onderzoeksmogelijkheden die elders in Vlaanderen gewoonweg niet voorhanden zijn.

Door gebruik van oudere historische bronnen, die met betrekking tot het exploitatiedomein van de Gentse Sint-Pietersabdij al vanaf de 9de en 10de eeuw voorhanden zijn, kan men deze landschappelijke gegevens extrapoleren om vervolgens ook dieper in de tijd terug te gaan. Hoewel het vroegmiddeleeuwse landschapsbeeld en de bewoningsstructuur vrij duidelijk is tegenover de kennis ervan in andere Vlaamse gebieden, blijft het echter nog steeds sterk hypothetisch en kan archeologisch onderzoek hier belangrijke informatie aanleveren. Een combinatie van deze disciplines zou dan als geen ander mogelijkheden kunnen bieden om de ontwikkeling van het cultuurlandschap in het Leie en Scheldebekken na te gaan vanaf de vroege middeleeuwen. Misschien zou zelfs een brug gegooid kunnen worden tussen de Romeinse tijd en de middeleeuwen.

De *Meierij* zelf kwam uitgebreid aan bod in een detailstudie, waarbij voornamelijk de 12de tot de 14de eeuw goed belicht werd.⁶ Minder interessant in het kader van deze archeologische studie is de eigenaarevolutie van de *Meierij* vanaf de 19de eeuw⁷, omdat de herberg van omstreeks 1850 nog nauwelijks in verband staat met het archeologisch onderzochte terrein. Het bijgevoegde kaartmateriaal verstrekt evenwel een beeld van de grachten van het terrein, waarvan de buitenste gracht nog steeds grotendeels open lag.

2.2. Historische bronnen en beeldmateriaal:

Desselgem laat volgens de naamgeving met het “-gem” suffix vermoeden dat er een Germaanse nederzettingskern aanwezig was⁸. Volgens Gysseling en Verhulst was deze naamgeving vooral populair tussen de 5de en de 10de eeuw. De meeste nederzettingenamen van dit type dragen persoonsnamen en zouden hun ontstaan echter tussen de 7de en het begin van de 9de eeuw hebben. De verspreide bewoning die er heerste, wordt onder meer aangetoond door diverse gekende “-gem” namen op het huidige grondgebied Desselgem: *Thrassaldingehem* (dat later in Desselgem verbasterde) of het latere *Munckenhof* en *Teppingehem* of de latere *Meierij* worden voor het eerst geattesteerd in het midden van de 10de eeuw in een schenkingsoorkonde van de Vlaamse graaf Arnulf de Grote. Van dan af aan (964) stond de Gentse Sint-Pietersabdij borg voor deze twee goederen, zoals ook nog 3 andere goederen en een deel van de *Methala*-bossen uitgestrekt ten zuiden van deze domeinen. Deze schenking werd kort nadien bevestigd. De grafelijke schenkingen maakten deel uit van een uitgestrekt grafelijke bezit in de Leiestreek, dat de graven van Vlaanderen zich hadden kunnen toe-eigenen. Een deel van dit grondbezit had de graaf in de loop van de 9de of het begin van de 10de eeuw rechtstreeks van de Franse koning geësurpeerd als gevolg van een

⁵ Duccatteeuw & Debrouwere 1979, 1981, 1982 en 1990; Thoen 1991, 12-16.

⁶ Duccatteeuw & Debrouwere 1981, 328-342.

⁷ Delange & Duccatteeuw 2006, 166-169

⁸ Gysseling 1960, I, 264; Gysseling & Verhulst 1969; Verhulst 1998

sterk verzwakt centraal gezag. De *Methala*-bossen bijvoorbeeld gaan hoogstwaarschijnlijk terug op dat vorstelijke jachtdomein. Het gaat wellicht om een vrij groot loofwoud met overheersend eikenhout, waarin ook varkens werden gehoed.

De domeingoederen waren ingeplant aan de vrij drassige oevers van de Leie of aan waterlopen aan de rand van dit jachtgebied. *Teppingehem* of de latere *Meierij* was gelegen aan de oever van een waterloop, dat in een vrij recente periode als “Ezelsbeek” wordt aangeduid. In het huidige kadastraal plan kan die waterloop nog gevolgd worden. Aan deze waterloop treffen we voornamelijk matig natte tot natte lichte zandleemgronden aan die niet geschikt zijn voor teelten⁹. Vandaar dat het terrein sinds de 18de eeuw ook opeenvolgend als boomgaard en weiland wordt gebruikt.

De overwegend droge lemige zandgronden tussen het Leiebekken en de *Methala*-bossen waren voorbestemd als landbouwgebied. Het is een open landschap van zgn. kouters, die wellicht ook hier teruggaan tot vroegmiddeleeuwse gesloten akkerlanden. Dergelijke akkers worden in de bronnen vermeld met een betekenis als soortnaam, waren van een beperkte omvang en door een vaste afsluiting van elkaar gescheiden¹⁰. Het is niet uit te sluiten dat deze zelfs op een Romeinse traditie teruggaan. In de regel zijn deze akkercomplexen typisch voor een gebied met verspreide bewoning. Dit typische gesloten vroegmiddeleeuwse en mogelijk zelfs Romeinse landschap van het Schelde- en Leiebekken is echter nauwelijks of niet meer bewaard gebleven. Een transformatie van dit gesloten landschap ontwikkelde zich vanaf de 11de-12de eeuw naar een gedeeltelijk open landschap (*kouters*) gepaard met een geconcentreerde bewoning (*dries*-gehuchten), mogelijk als gevolg van een verarmingsproces en door een toenemende rol van loonarbeid. Ook in de directe omgeving van de *Meierij* ontwikkelde zich een dergelijk *dries*-gehucht. Het is een bewoningsconcentratie rond een gemeenschappelijk plein, dat als gemeenschappelijk graasland kon worden gebruikt en aan de zuidzijde door de Ezelbeek werd afgebakend.

De exploitatie van het opbrengstgebied gebeurde vanaf het midden van de 10de eeuw vanuit de domeincentra het *Munckenhof* en de *Meierij*. Hiervoor werd door de Sint-Pietersabdij voor elk centrum een domeinambtenaar aangesteld. Op de onderzoekslocatie was dat een meier. Die naamgeving vinden we nog steeds terug op de onderzochte site. Het is quasi zeker dat hier het klassieke tweeledige *villa*-systeem uit het vroegmiddeleeuwse (vorstelijke?) grondbezit wordt voortgezet¹¹. Een domeincentrum dat rechtstreeks voor de heer werd geëxploiteerd (de zgn. *reserve*) enerzijds en diverse hoeven of *mansi* anderzijds, die door afhankelijke boeren werden gerund. Deze laatste hadden de verplichting om een deel van de opbrengst af te staan en bovendien heel wat *diensten* te leveren op de *reserve* van de heer. Daar was ook de woning en de bedrijfsgebouwen van de eigenaar (of in dit geval de ambtenaar) gelegen. Deze feodale domeinstructuur bleef er minstens tot in de late 13de eeuw in zwang.

Op basis van het –gem toponiem en het domeintype kan de site van de *Meierij* minstens in de 8ste-9de eeuw geplaatst worden, misschien zelfs al iets vroeger. Het fysisch/ morfologische uitzicht van dit exploitatiecentrum is echter niet goed gekend. De gebouwen op de *Meierij* werden vermoedelijk in 1452 in brand gestoken door de Gentenaars¹². Zo hebben we ook het gissen naar de oorsprong van de concentrische grachten, die we enkel op basis van vergelijkende sites wellicht in de late middeleeuwen kunnen plaatsen¹³.

⁹ Ameryckx & Sys 1969/1975

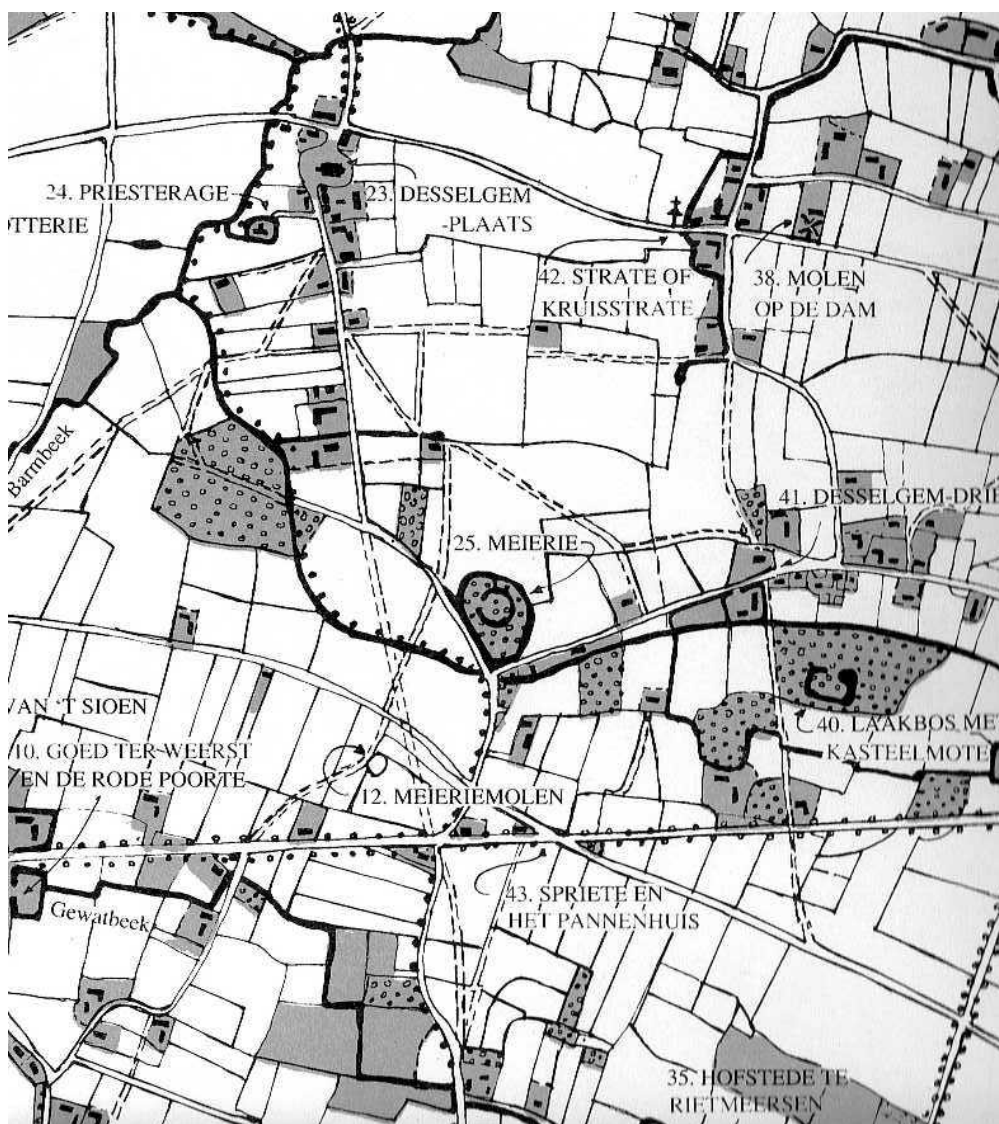
¹⁰ Thoen 1991, 10-12; Verhulst 1998, 10-12.

¹¹ Thoen 1991, 14-15.

¹² Duccatteeuw & Debrouwere 1981.

¹³ Verhaeghe 1986.

Uit 18de-eeuwse landboeken met bijhorend kaartmateriaal weten we dat het onderzoeksterrein met bomen beplant was (Fig. 1-3). Mogelijk is een dergelijk gebruik al vanaf de 16de eeuw ontwikkeld. Dat de omgrachte site niet duidelijk op de kaart van Ferraris wordt aangegeven, is hiermee verklaarbaar. We zien op deze kaart op de hoek van de voormalige Liebaert- en de Driesstraat een afgebakend terrein met bomen, waardoor aan de grachten en het opgehoogde woonniveau geen aandacht werd geschonken.

Fig. 1. Detail uit de historische kaart Beveren-Leie, Desselgem, Sint-Elooisvijve en Waregem in de 18de eeuw, opgemaakt door Algoet, G., Debrouwere, M., Delmotte, M., Ducatteeuw, E., Vandermaelen, L. en Wante, L¹⁴.

¹⁴ Algoet, G., Debrouwere, M., Delmotte, M., Ducatteeuw, E., Vandermaelen, L. en Wante, L. 1992.

Fig. 2. Fragment van een kaart van de Sint Pieters heerlijkheid met weergave van de Meierie (Rijksarchief Gent, Kaarten en Plans nr. 561)¹⁵.

¹⁵ Met dank aan de heer E. Ducatteeuw voor het bezorgen van deze bron.

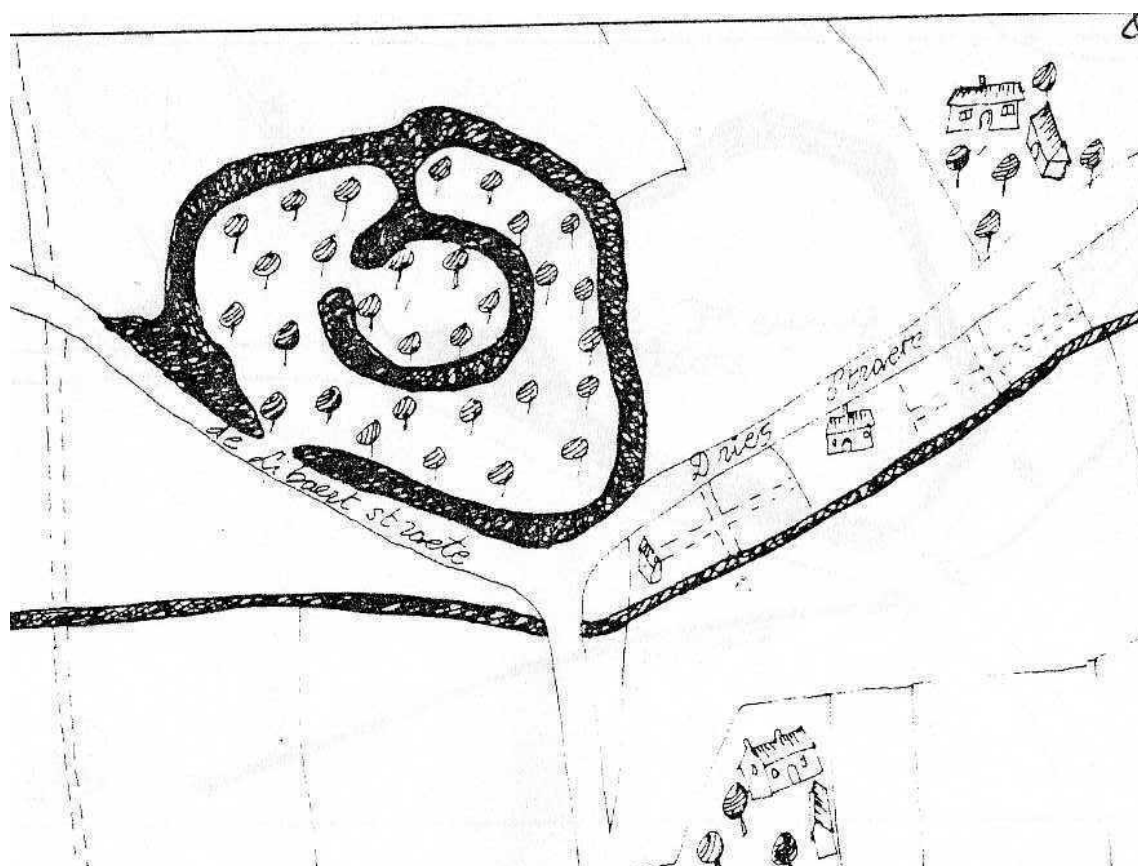

Fig. 3. Detail uit de kaart van J. de Coster (1764-1778) met de site met een dubbele concentrische gracht¹⁶.

Dat in de eerste helft van de 19de eeuw de gracht van het opperhof reeds niet meer zichtbaar was, in tegenstelling met de gracht van het neerhof wordt duidelijk aangetoond door de Atlas der Buurtwegen (1846) en de Atlas der Waterlopen (1833) (Fig. 4).

¹⁶ Debrouwere en Ducatteeuw 1982-1983, p. 173.

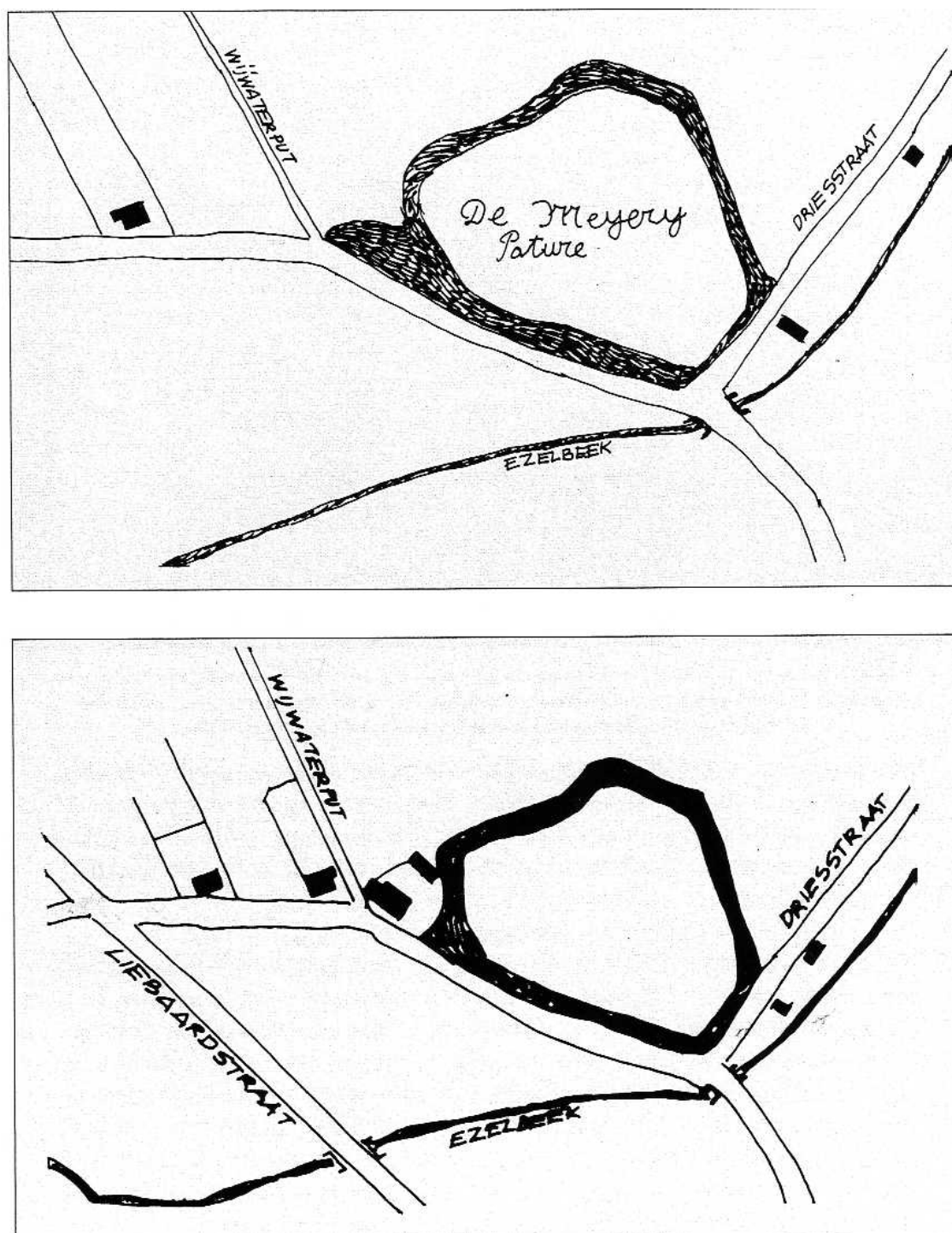

Fig. 4. De Meierie weergegeven op de Atlas der Buurtwegen uit 1846 (boven) en op de Atlas der Waterlopen uit 1833¹⁷.

¹⁷ Met dank aan de heer E. Ducatteuw voor het bezorgen van deze bron.

3. Bodemkundige en historisch-geografische situering:

3.1. Lokalisering:

Het onderzoeksgebied van de Meierie-site (kadastrale gegevens: Waregem 5de afd. Desselgem sectie A 123^E en deel van 123D) heeft een totale oppervlakte van 81a29ca en is gelegen op ongeveer een 500m ten zuiden van het centrum van Desselgem¹⁸, een deelgemeente van Waregem.

Het eigenlijke onderzoeksterrein van de Meierie wordt in het zuiden begrensd door de Meierie, in het zuidoosten door de Desselgem-Dries en in het noordoosten en noordwesten door de Albrecht Rodenbachwijk (Fig. 5.).

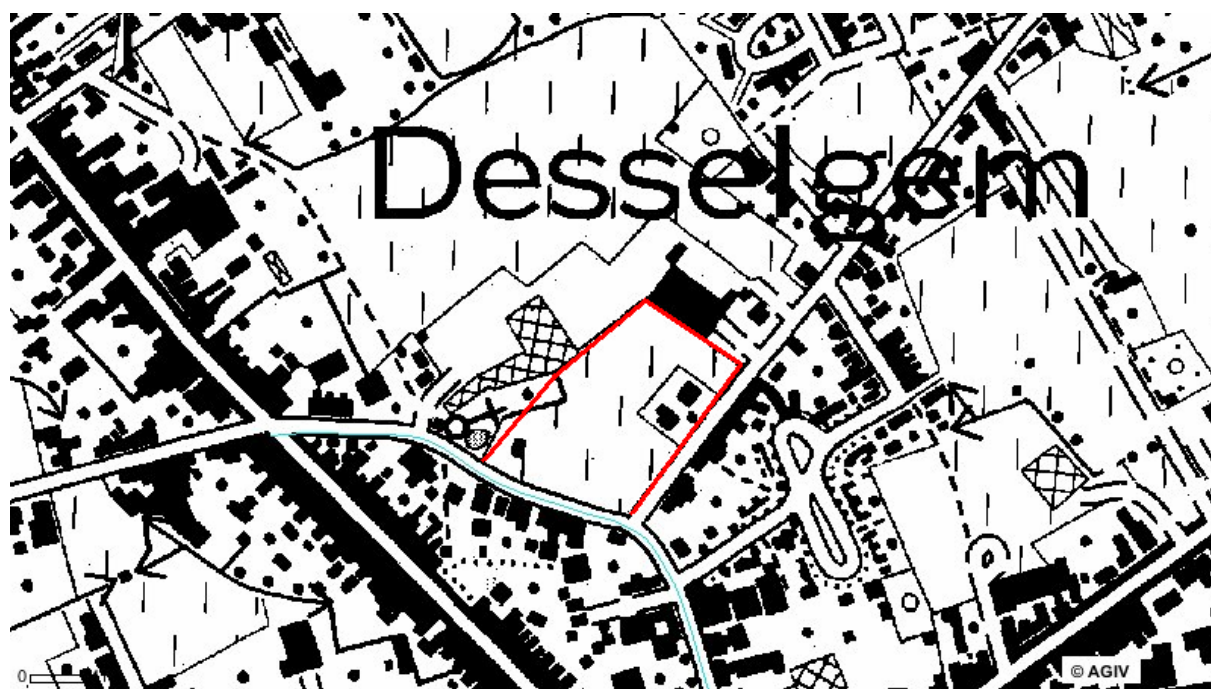

Fig. 5. Algemene situering van de Meierie¹⁹.

3.2. Topografie:

Microtopografisch wordt het uitzicht van het terrein tot op heden sterk bepaald door de aanwezigheid van de kasteelsite. De gracht van het eigenlijke opperhof is nog zeer duidelijk waarneembaar in de vorm van een duidelijke halfronde depressie in het noordwestelijke gedeelte van het terrein (Fig. 6 en 7).

¹⁸ Coördinaten (Lambert 1972): X: 78864 Y: 175191, Geografische ligging 50° 53' 18'' N, 3° 21' 27'' E.

¹⁹ Agentschap voor geografische Informatie Vlaanderen (Agiv); <http://www.agiv.be/gis/>

Fig. 6. Orthofoto met aanduiding van de depressie als relict van de gracht van het opperhof en aanduiding van het onderzoeksgebied²⁰.

²⁰ Agentschap voor geografische Informatie Vlaanderen (Agiv); <http://www.agiv.be/gis/>

Fig. 7. algemeen zicht vanuit het noordoosten op de depressie van de gracht van het opperhof.

De gracht van het neerhof daarentegen die volgens de oudere plaatselijke inwoners tot voor enkele tientallen jaren nog grotendeels openlag, werd aangewend als stortplaats en gedempt naar aanleiding van de inplanting van de Albrecht Rodenbachwijk en is slechts nog als een lichte glooiing zichtbaar in het noordelijke deel van het terrein ter hoogte van de noordelijke perceelsgrens, in het oosten ter hoogte van de Desselgem-Dries en in het zuiden ter hoogte van de Meierie. Het is dan ook duidelijk dat de gracht lange tijd bepalend is geweest als landschappelijk element en de indeling van de percelen bepaalde.

Het noordwestelijke gedeelte van de neerhofgracht daarentegen is volledig verdwenen door de inplanting van de Albrecht Rodenbachwijk.

3.3. Bodemkunde:

Bodemkundig wordt het terrein gekenmerkt door een matige droge lichte zandleembodem met een sterk gevlekte verbrokkelde textuur B-horizont (kaarteenheden Pcc) (Fig. 8.)²¹.

---

²¹Agentschap voor geografische Informatie Vlaanderen (Agiv); <http://www.agiv.be/gis/>

4. Archeologisch onderzoek:

4.1. Vooropgestelde strategie:

Bij een archeologisch waarderingsonderzoek wordt getracht om een inzicht te krijgen in de verspreiding, de densiteit, de aard en de chronologische waarde van de eventuele archeologische sporen op het terrein. Het Agentschap R-O Vlaanderen, Onroerend Erfgoed stelde bijzondere voorwaarden op m.b.t. het onderzoek²³.

Bij dit onderzoek was de aanwezigheid van een archeologische site met mogelijke hoge archeologische waarde (mottekasteel) gekend en spitste het onderzoek zich dan ook vooral toe op de precieze afbakening van de site en het bekomen van informatie omtrent de opbouw van de structuur ervan.

Een proefsleuvenonderzoek kan uitgevoerd worden volgens twee methodes. Bij het zgn. Lorraine-systeem worden proefsleuven met een lengte van 10m en de breedte van één kraanbak in alternerend raster uitgegraven. De afstand tussen de putten onderling en de rijen is telkens 10m. Bij de methode van continue sleuven worden lange proefsleuven ononderbroken over de volledige lengte van de percelen uitgegraven. De afstand tussen de rijen bedraagt niet meer dan 15m. In beide gevallen gebeurt de afgraving door een kraan met platte bak, waarvan de bakbreedte minstens 1,8m bedraagt en bij voorkeur 2m.

-De totale afgegraven oppervlakte bedraagt niet minder dan 10% van het te onderzoeken terrein. De sleuven worden al dan niet aangevuld met kijkvensters, op het terrein zelf te bepalen door de archeoloog en indien mogelijk in overleg met de gemachtigde van R.O. Vlaanderen, Onroerend Erfgoed.

-De teelaarde wordt verwijderd tot op het niveau bepaald door de archeoloog.

-De lokalisatie en diepte van de sleuven en de archeologische sporen worden opgemeten en op plan gebracht. Het opmetingsplan wordt georefereerd en is digitaal beschikbaar.

4.2. Onderzoeksmethode:

In het totaal werd het onderzoeksterrein geëvalueerd door middel van 7 sleuven: 1 met noordwest-zuidoost oriëntatie en 6 met noordoost-zuidwest oriëntatie (zie Bijlage I).

Om in eerste instantie inzicht te bekomen in de opbouw en afbakening van het eigenlijke opperhof werd geopteerd om een continue sleuf (sleuf 1) aan te leggen dwars door de kern van het opperhof. Deze sleuf werd aangelegd in noordwest-zuidoost oriëntatie en werd getrokken over de volledige lengte van het onderzoeksterrein tot aan de Meierie in het zuiden. Daaropvolgend werd een tweede haakse sleuf (sleuf 2) aangelegd in noordoost-zuidwest richting, eveneens dwars door de kern van het opperhof.

Op die manier kon de exacte omvang van het opperhof bepaald worden en kon de gracht (gracht 1) op vier plaatsen, volgens de windrichting, doorsneden worden (zone A,B,C en D). Wegens de zeer natte toestand van het terrein werd geopteerd om in deze eerste verkennende fase verder geen ingrijpen zoals kijkvensters te voorzien op het opperhof.

De zone ten noordoosten en ten zuiden, het areaal waar zich het neerhof bevond, werd geëvalueerd door middel van 5 sleuven (sleuven 3-7) aangelegd in noordoost-zuidwest oriëntatie, parallel met sleuf 2.

---

²³ Bijzondere voorwaarden voor de opgravingsvergunning m.b.t. het voorafgaandelijk evaluerend onderzoek (proefsleuven; rapportage): Desselgem-Meierie.

Doordat de gracht van het opperhof reeds op vier plaatsen in sleuf 1 en 2 werd doorsneden werd geopteerd om sleuf 6 en 7 in het noordelijke gedeelte niet aan te leggen doorheen de gracht van het opperhof.

De weloverwogen keuze voor het aanleggen van de proefsleuven heeft toegelaten heel wat informatie te bekomen in de opbouw van het mottekasteel van de Meierie.

De aangetroffen archeologische sporen in het grondvlak van de sleuven werden in eerste fase opgetekend op schaal 1:50, gefotografeerd en beschreven. Alle sleuven en relevante sporen werden vervolgens digitaal ingemeten door een erkend landmeter. Alle relevante sporen werden gecoupeerd om inzicht te verkrijgen in de aard en datering van de sporen. De uitgevoerde coupes werden gefotografeerd, ingetekend op schaal 1:10 en beschreven.

5. Onderzoeksresultaten:

5.1. Stratigrafie:

Het proefsleuvenonderzoek toonde aan dat de hedendaagse topografie correspondeert met een oorspronkelijk natuurlijk landschap. Door de matig natte tot natte lichte zandleemgronden was dit terrein niet geschikt voor teelten en werd het sinds de 18de eeuw dan ook opeenvolgend als boomgaard en weiland gebruikt. De profielen tijdens het proefsleuvenonderzoek toonde dan ook duidelijk een 15-20 cm dikke humushorizont onmiddellijk gelegen op de zandleembodem.

5.2. Sporen en structuren:

A. Opperhof:

Door middel van sleuf 1 en 2 kon het eigenlijke centrale gedeelte van de residentie, het opperhof, vrij goed begrepen worden. Vrijwel zeker bestond het opperhof uit een circulaire omwalde structuur met een opgeworpen kernheuvel of motte.

Duidelijke stratigrafische aanwijzingen voor de aanwezigheid van een opgeworpen motteheuvel werden niet aangetroffen, mits uitzondering dan van een beperkt restant vergraven moederbodemmateriaal, dat centraal op het wooneiland werd aangesneden.

Tevens werden er ook geen aanwijzingen gevonden voor de aanwezigheid van eventuele gebouwstructuren. Indirecte aanwijzingen voor de aanwezigheid van eventuele (houten?) gebouwen zijn fragmenten van platte daktegels die in de opvulling van de gracht rond het opperhof werden aangetroffen (zie verder bij 5.3. Vondstenmateriaal).

Dit doet dan ook veronderstellen dat de kernheuvel reeds vroeger is afgevlakt geworden door erosie of bewust genivelleerd.

Dat er wel degelijk sprake kan zijn van een kunstmatige opwerping werd wel aangetoond door het aantreffen van een tweetal zware eiken(?)houten palen, met een tussenafstand van ca. 1.50m, aan de rand van de gracht (gracht 1) in het westelijke gedeelte van sleuf 1 (zone B) en een goed bewaard paalgat in het zuidelijke gedeelte van sleuf 2 (spoor 2).

De aangetroffen palen zijn onderaan aangepunt en hebben een maximale diameter van ca. 30cm.

Deze beschoeiing diende om de basis van de motteheuvel te verstevigen en het afglijden ten gevolge van erosie in de gracht te vermijden.

Een gelijkaardige beschoeiing kon bijvoorbeeld ook aangetoond worden bij het archeologisch onderzoek van de Warandemotte te Veurne (provincie West-Vlaanderen) vanaf 1978 door de toenmalige Nationale Dienst voor Opgravingen onder leiding van J. De Meulemeester²⁴.

Met het oog op een eventuele dendrochronologie, die cruciaal kan zijn bij de datering van de aanleg van de motteheuvel, werden twee palen gerecupereerd.

De eigenlijke gracht rond het opperhof kon, zij het in uiterst moeilijke omstandigheden op vier plaatsen (sleuf 1, zone A, sleuf 1, zone B, sleuf 2, zone C en sleuf 2, zone D) gedeeltelijk doorsneden worden. Wegens de zeer natte conditie van het terrein was het dan ook onmogelijk om de doorsnede in één fase aan te leggen en werd dus geopteerd om de coupes in segmenten uit te voeren om toch de essentiële informatie te kunnen bekomen.

Hieruit is gebleken dat de gracht een breedte had van ca. 15m en een diepte van maximaal 1.95m onder het maaiveld. Aan de hand van de profielen konden een drietal grote opvullingspakketten onderscheiden worden. Onderaan op de bodem bevond zich een ca. 0.40m dik organisch humeus pakket plantaardig materiaal afkomstig van de oeverbegroeiing. Hierop rustte een ca. 0.25m dikke reductiezone waarin sporadisch archaeologica werd aangetroffen. Een vrij dense concentratie laatmiddeleeuwse archaeologica bestaande uit aardewerk, daktegelfragmenten en botmateriaal werd aangetroffen waar dit pakket aanleunt tegen de beschoeiingspalen in zone B van sleuf 1 (zie verder bij 4.3 Vondstenmateriaal).

Een daarboven gelegen compact kleiig pakket wijst erop dat de gracht geleidelijk is verland.

---

²⁴ De Meulemeester 1979, 5-6, 1980, 113-114, 1981, 15-16, 1982, 16-17 en 1982, 117-121.

Fig. 9. Detail van het noordprofiel van gracht 1 in sleuf 2.

B. Neerhof:

Van het neerhof kon nagenoeg de noordelijke, oostelijke en zuidelijke grens door middel van de proefsleuven 3 tot 7 afgebakend worden (Bijlage I).

Door de bestaande noordelijke perceelsgrens aan de rand van het onderzoeksterrein, de ligging van de Desselgem-Dries in het oosten en de Meierie in het zuiden kon de gracht slechts gedeeltelijk gecoupeerd worden.

Zoals hoger reeds aangehaald is de gracht (gracht 2) slechts zeer recent opgevuld en gedempt naar aanleiding van de inplanting van de Albrecht Rodenbachwijk.

Fig. 10. Detail van het oostprofiel van gracht 2 in sleuf 1.

Interessanter daarentegen zijn een reeks archeologische sporen, die opvallend geconcentreerd blijken te zijn op het noordoostelijke areaal van het neerhof.

Het oudste spoor aangetroffen op het areaal van het neerhof is een gedeelte van een smalle zuidoost-noordwest georiënteerde greppel in sleuf 3 (spoor 3) met een breedte van ca. 0.55m en een bewaarde diepte van ca. 0.15m. In de opvulling werd geen archeologisch materiaal aangetroffen.

De greppel wordt doorsneden door een noordoost-zuidwest georiënteerde greppel (spoor 4, Fig. 11), die vervolgens in het noorden duidelijk doorsneden wordt door de gracht van het neerhof wat doet veronderstellen dat we hier mogelijk te maken hebben met structuren voorafgaand aan de aanleg van het mottekasteel.

Fig. 11. Spoor 4 gezien vanuit het noordoosten.

Het spoor kon in zuidwestelijke richting gevolgd worden over ca. 13.50m en lijkt dan af te draaien in westelijke richting. Het spoor heeft een gemiddelde breedte van 0.75m en vertoont in profiel een komvormige doorsnede met een maximale bewaarde diepte van 0.70m onder het maaiveld.

In noordoostelijke richting wordt de greppel ook nog doorsneden door een noordoost-zuidwest georiënteerde greppel.

Uit de opvulling van de greppel werden een paar wandscherven gerecupereerd (zie verder).

Een tweede spoor (spoor 7) werd aangesneden in sleuf 4 en is eveneens noordoost-zuidwest georiënteerd.

Fig. 12. Spoor 4 gezien vanuit het noordoosten.

Het spoor kon over een lengte van ca. 15m vervolgd en buigt in het noordoosten duidelijk af in noordelijke richting. Ongeveer centraal werd het spoor doorsneden door een noordoost-zuidwest georiënteerde gracht (spoor 8) van postmiddeleeuwse datum. In het zuidwesten kon het verdere verloop niet meer gevolgd worden wegens een recente verstoring (spoor 9).

De greppel heeft een maximale breedte van 1m en een minimale breedte van 0.25m en heeft in doorsnede een eerder trogvormig profiel met een diepte van maximaal 0.60m onder het maaiveld. In de opvulling werd tevens een weinig aardewerk aangetroffen (zie verder).

Een ander greppelsegment die mogelijk in verband kan gebracht worden met spoor 3 in sleuf 3, werd aangesneden in sleuf 5 en vertoont een noord-zuid oriëntatie. Het spoor heeft een gemiddelde breedte van 0.30m en heeft een licht komvormige doorsnede met een maximale bewaarde diepte van 0.55m onder het maaiveld. In het zuiden wordt het spoor doorsneden door dezelfde postmiddeleeuwse gracht (spoor 8) uit sleuf 4. In het spoor werd geen archeologisch materiaal aangetroffen.

Mogelijk tot diezelfde structuur behoren nog twee parallelle greppels en kwamen aan het licht in sleuf 6.

De greppels vertonen een noordoost-zuidwest oriëntatie en hebben een gemiddelde breedte van 0.50m en hebben een komvormige doorsnede met een maximale diepte van 0.60m onder het maaiveld. Ook hier werd in de opvulling geen archeologisch materiaal aangetroffen.

5.3. *Vondstenmateriaal:*

A. Opperhof:

1. *Sleuf 1, gracht 1, Zone B:*

Tijdens het onderzoek van de gracht in sleuf 1, zone B, kwam naast botmateriaal, afkomstig van keuken en/of slachtafval, fragmenten daktegels, een weinig aardewerk aan het licht.

Het betrof een lokale concentratie in de opvullingslaag (laag 5) dat plaatselijk gelegen was tegen de houten beschoeiingspalen. In het totaal werden 124 scherven gerecupereerd. Onder het aardewerk kunnen twee grote groepen onderscheiden worden, namelijk lokaal grijs- en roodgebakken aardewerk. Het aardewerk is vervaardigd op de draaischijf, hard gebakken en verschaald met fijn zand waardoor het oppervlak zandig tot licht korrelig aanvoelt.

Het aardewerk is sterk gefragmenteerd en slechts weinig fragmenten konden aaneengepast worden.

a) Het grijsgebakken aardewerk:

Deze groep maakt, met in het totaal 108 scherven, de overgrote meerderheid van het ensemble uit (87%). Onder het aangetroffen aardewerk kunnen enkele typologische gebruiksvormen onderscheiden worden.

Tot de vormen die thuishoren in de keukensfeer behoren twee fragmenten van kookpotten met een eenvoudig naar buiten omgeslagen rand en 8 fragmenten van kommen met een al dan niet ondersneden blokvormige rand. Tot de tafelwaar behoren verder nog een randscherf van een waterkruik met een brede geribbelde hals. Een bodemfragment met een uitgeknepen standing behoort mogelijks tot hetzelfde individu. Een fragment met een vlakke standvoet behoort tot een kan.

Tot de voorwerpen die eerder thuishoren in het dagelijkse comfort behoort een fragment van een vuurklok met uitgeknepen lobben op de schouder en een ingekrast decor op de

bovenzijde. Vuurklokken wijzen op het gebruik van de centrale haardplaats in de woonkamer van het houten huis in de 13de en 14de eeuw²⁵. Met het algemeen in voege treden van de steenoven en de baksteen gaat men de haardplaats verplaatsen naar de kant²⁶.

Om bij de centrale open haardplaats tijdens de nacht het vuur veilig te laten smeulen, om dan 's morgens terug aan te wakkeren, werden dergelijke voorwerpen over het vuur geplaatst.

b) Het roodgebakken aardewerk:

Slechts 16 scherven, goed voor zo'n 13% van het geheel, behoren tot de groep van het lokaal roodgebakken aardewerk, vervaardigd op de draaischijf en verschaald met fijn zand. Een fragment van een lensvormige bodem met beroetingssporen aan de buitenzijde is afkomstig van een kookpot.

Acht fragmenten behoren tot een specifieke subcategorie onder het roodgebakken aardewerk, namelijk het hoogversierd aardewerk. Tot deze groep die nagenoeg uitsluitend bestaat uit schenkgerei behoren een 5-tal wandscherven en twee bodemfragment van kannen met vlakke standvoet.

Eén van de bodemfragmenten vertoont op de overgang tussen de buik met de standvoet duidelijke horizontale concentrische banden met ingestempelde radstempelmotieven.

Aan de hand van de technische en typologische kenmerken kan het aardewerk gedateerd worden in de tweede helft van de 13de en eerste helft van de 14de eeuw.

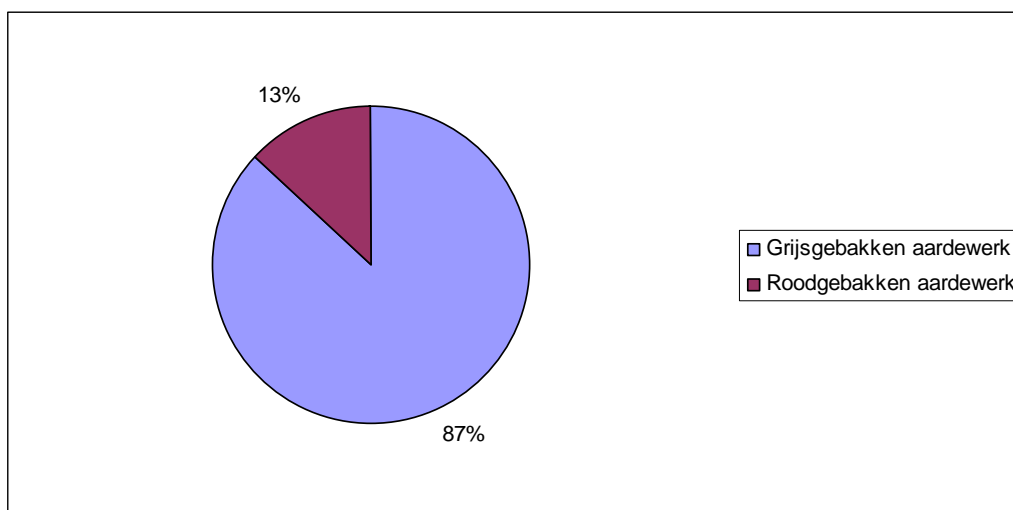

Fig. 13. Grafiek met weergave van de verhouding grijs- en roodgebakken aardewerk.

Minimum Aantal Individuen	Grijsgebakken	Roodgebakken
Kookpot	2	1
Kom	8	
Kruik	1	
Kan	1	8
Vuurklok	1	

Fig. 14. Tabel met weergave van het Minimum Aantal Individuen per aardewerksoort.

²⁵ Tieghem, Singer, Delecaut 1989, 183-185.

²⁶ Klück 1990, 55-56.

B. Neerhof:

1. Sleuven 1-7, gracht 2:

Uit het stratigrafische onderzoek van de opvulling van de gracht van het neerhof bleek duidelijk dat de volledige gracht klaarblijkelijk heel recent in één fase aangewend werd als stortplaats voor huishoudelijk afval. Een pakket van plaatselijk bijna een meter dik bevatte grote hoeveelheden glas afkomstig van allerhande flessen en pasteipotjes, fragmenten servies in faïence fine, metalen objecten zoals geëmailleerde gebruiksvoorwerpen, blik, endm.

2. Sleuf 3, spoor 4:

In de opvulling van de greppel werden in het totaal slechts een 5-tal sterk gefragmenteerde wandscherven in grijsgebakken aardewerk aangetroffen. De wandscherven zijn vervaardigd op de draaischijf, matig tot vrij hard gebakken en verschaald met grof zand. Eén scherf vertoont één rij met ingedrukte ruitjes.

Een andere scherf is matig hard gebakken, grofverschaald en is aan de buitenzijde versierd met fijne kamstrepen.

Aan de hand van de technische kenmerken kan het aardewerk slechts ruim gesitueerd worden in de volle middeleeuwen.

3. Sleuf 4, spoor 7:

Tenslotte uit spoor 4 werd tevens een kleine hoeveelheid, in het totaal 3 wandscherven aangetroffen. Twee wandscherven in grijsgebakken zijn vervaardigd op de draaischijf en verschaald met fijn zand. De andere scherf is vervaardigd in hoogversierd aardewerk, een subcategorie van het lokaal roodgebakken aardewerk en vertoont op de buitenzijde drie verticale opgelegde sliblijnen met een driehoekige doorsnede.

Aan de hand hiervan kan slechts een ruime datering in de 13de – 14de eeuw vooropgesteld worden.

6. Conclusie en advies

Het uitgevoerde proefsleuvenonderzoek op de Meierie heeft toegelaten inzicht te bekomen in de opbouw van de tweeledig opper- en neerhofstructuur van de site.

Door middel van een reeks continue proefsleuven was het mogelijk om de volledige omvang van het opperhof alsook het volledige noordoostelijke en zuidoostelijke deel van het neerhof, met inbegrip van de dubbele grachtstructuur, precies vast te leggen. Uit het onderzoek is ook gebleken dat het opperhof reeds volledig was afgevlakt waardoor er geen duidelijke sporen werden aangetroffen van een opgeworpen kernheuvel en eventuele gebouwstructuren.

De doorsneden van de gracht van het opperhof hebben mogelijk gemaakt inzicht te verkrijgen in de omvang en stratigrafie ervan. Hieruit was het tevens wel mogelijk aan te tonen dat er zich aan de rand van het opperhof, aan de oever van de gracht, zware heipalen bevonden die wijzen op een beschoeiing. Deze kan ontegensprekelijk met de aanwezigheid van een opgeworpen wooneiland in verband gebracht worden. De beschoeiing moest beletten dat de motteheuvel na verloop van tijd ten gevolge van erosie in de gracht zou gaan afglijden.

Wat dan het neerhof betreft heeft het onderzoek duidelijk aangetoond dat er, en vooral dan op het noordoostelijke areaal van het neerhof, zich verschillende archeologische structuren bevonden, waarvan bepaalde zelfs kunnen teruggebracht worden naar de fase van voor de aanleg van de Meierie.

De overige sporen die chronologisch duidelijk kunnen gerelateerd worden aan de eigenlijke Meierie, wijzen op een ruimtelijke ordening van het eigenlijke neerhof.

Op basis van de resultaten van dit onderzoek verdient het aanbeveling binnen de zone van het opperhof als het noordoostelijke areaal van het neerhof verder te evalueren door middel van een vlakopgraving.

6. Bibliografie:

Algoet, G., Debrouwere, M., Delmotte, M., Ducatteeuw, E., Vandermaelen, L. en Wante, L. 1992: *Beveren-Leie, Desselgem, Sint-Elooisvijve en Waregem in de 18de eeuw. Historische kaart*. In: 20ste Jaarboek van de Geschied- en Heemkundige Kring “De Gaverstreke”, 1992, pp. 11-78.

Ameryckx, J.B. & Sys, C. 1969/1975, *Bodemkaart van België. Verklarende tekst bij het kaartblad Harelbeke 83E*, Gent. [+ kaartblad Harelbeke 83E]

Ameryckx, J.B., Verheye, W., Vermeire, R. 1995: *Bodemkunde*, Gent.

Debrouwere, M. & Ducatteeuw, E. 1990, *Kroniek van duizend jaar “Beverna cum ecclesia”*, Jaarboek van de Geschied- en Heemkundige Kring “De Gaverstreke” 18, pp. 125-190.

Ducatteeuw, E. & Debrouwere, M. 1979, *Ontstaan en groei van de dorpskern van twee landelijke gemeenten Beveren-Leie en Desselgem*, De Leiegouw 21/1, p. 75-171.

Ducatteeuw, E. & Debrouwere, M. 1981, *Beverenaars en Desselgemnaars in de 12de, 13de en 14de eeuw*, Jaarboek van de Geschied- en Heemkundige Kring “De Gaverstreke” 9, pp. 253-377.

Ducatteeuw, E. & Debrouwere, M. 1982, *Beverenaars en Desselgemnaars in de 12de, 13de en 14de eeuw*, Jaarboek van de Geschied- en Heemkundige Kring “De Gaverstreke” 10, pp. 167-363.

Delange, B. & Ducatteeuw, E. 2006, *De herbergen in Desselgem door de eeuwen heen. Een tijdschroniek (deel 2)*, Jaarboek van de Geschied- en Heemkundige Kring “De Gaverstreke” 34, pp. 139-200.

De Meulemeester J. 1979: *De circulaire versterking en de Warandemote te Veurne (W.-Vl.)*, Archaeologia Mediaevalis 2, pp. 5-6.

De Meulemeester J. 1980: *De Warandemote te Veurne (W.-Vl.)*, Archeologie 2, pp. 113-114.

De Meulemeester J. 1981: *De Warandemote te Veurne (W.-Vl.)*, Archaeologia Mediaevalis 4, pp. 15-16.

De Meulemeester J. 1982: *De Warandemote te Veurne (W.-Vl.)*, Archaeologia Mediaevalis 5, pp. 16-17.

De Meulemeester J. 1982: *De grafelijke motte te Veurne*, Archaeologia Belgica 247, pp. 117-121.

Gysseling, M. 1960, *Toponymisch woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland vóór 1226*, Tongeren.

Gysseling & Verhulst 1969, *Nederzettingsnamen en nederzettingsgeschiedenis in de Nederlanden, Noord-Frankrijk en Noord-West-Duitsland*, Bijdragen en Mededelingen van de Commissie voor Naamkunde en Nederzettingsgeschiedenis van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen te Amsterdam XXV, 5-

Klück, B. 1990: *Huis en haard*. In: De Groot, H.L. (red.): *Het vuur beschouwd*, pp. 55-76.

Tieghem, G., Singer, M., Delecaut, M. 1989: *Le couvre-feu dans le Nord de la France aux XIIIe-XIVe siècles*. In: *Travaux du groupe de Recherches*, pp. 183-189.

Toen, E. 1991, *Een model voor integratie van historische geografie en economische structuren in Binnen-Vlaanderen. De historische evolutie van het landschap in de Leiestreek tussen Kortrijk en Gent tijdens de Middeleeuwen*, Heemkring Scheldeveld. Jaarboek 1990, p. 3-34.

Verhaeghe, F. 1982: *Laat-middeleeuws hoogversierd aardewerk in de Lage Landen*. In: *De "Porseleinkast" van de laatmiddeleeuwse burger*. In: Rotterdam Papers IV. A contribution to medieval archaeology, pp. 151-173.

Verhaeghe, F. 1983: *Medieval pottery production in Coastal Flanders*. In: Davey, P. & Hodges, R. (eds.), *Ceramics and trade*. Sheffield, pp. 63-94.

Verhaeghe, F. 1985: *La céramique en Flandre (XIII-XIVe siècle). Quelques aspects de l'évolution et de la concurrence*. In: *La Céramique (Ve-XIXe siècle). Fabrication-commercialisation-utilisation*, pp. 203-225.

Verhaeghe, F. 1988: *Flemish medieval pottery studies (9th-15th century): past achievements and future problems*. In: Gaimster, D.R.M., redknap, M. & Wegner, H.H., *Zur keramik des mittellalters und der beginnenden neuzeit im Rheinland*. B.A.R. International Series 440, pp. 55-79.

Verhaeghe, F. 1989: *La céramique très décorée du bas Moyen Age en Flandre*. In: *Travaux de Groupe de Recherches*, pp. 19-113.

Verhaeghe, F. 1990: *Middeleeuwse en latere ceramiek te Brugge. Een inleiding*. In: De Witte, H. (red.), *Brugge-onder-zocht. Tien jaar stadsarcheologisch onderzoek 1977-1987*, pp. 71-114.

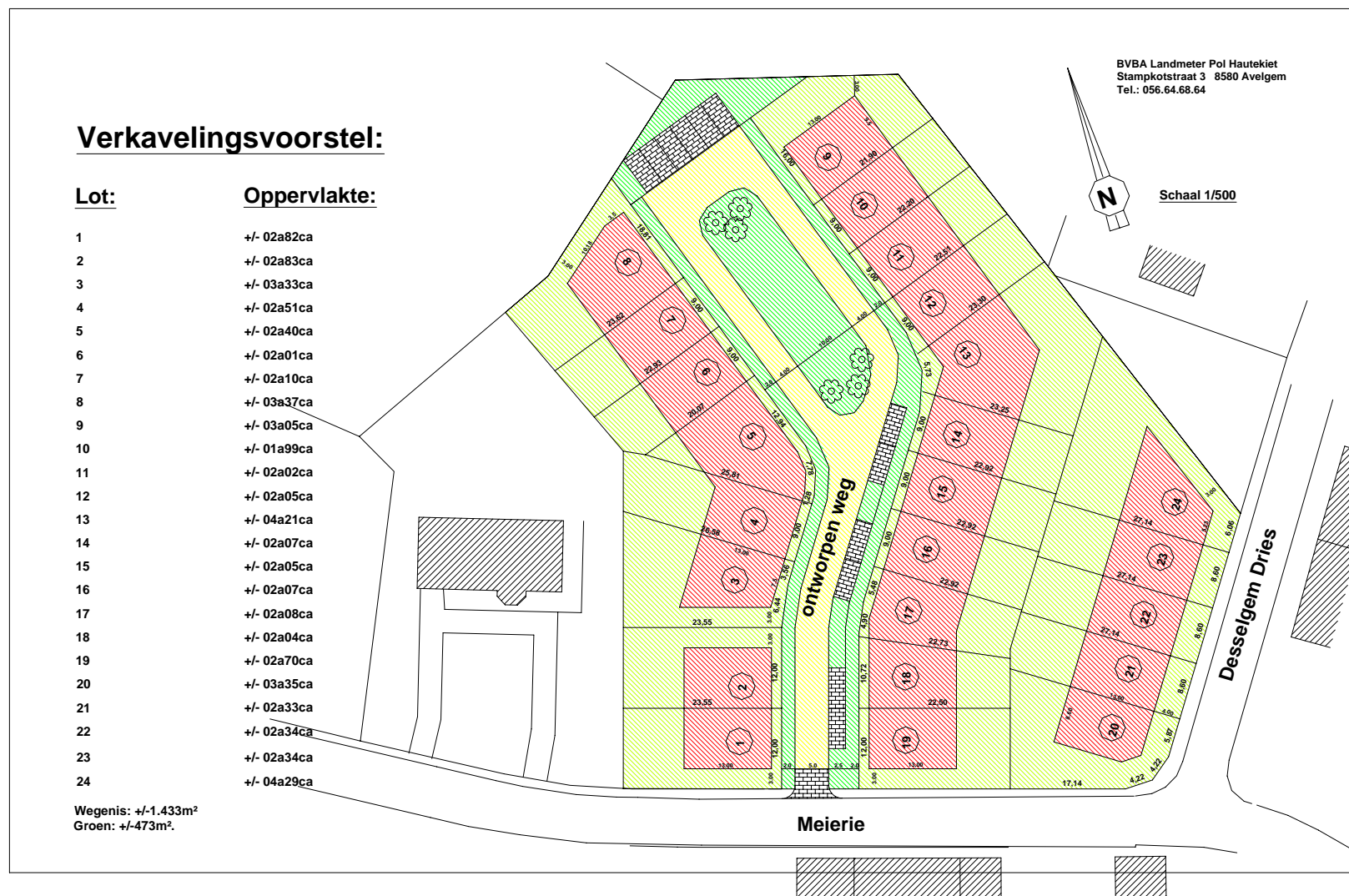
Verhulst, A. 1998, *Settlement and field structures in continental North-West Europe from the ninth to the thirteenth centuries*, Medieval Settlement Research Group Annual Report 13, p. 6-13.

Bijlage I. Algemeen grondplan.

Bijlage 1. Inplantingsplan verkaveling Matexi NV

Bijlage 2. Technische bepalingen (Agentschap R-O Vlaanderen, Onroerend Erfgoed)

Technische bepalingen archeologische opgraving site Meierie (Desselgem, gemeente Waregem)

1. Opdrachtformulering

De opdracht bestaat uit de opgraving van twee afgebakende zones en heeft als doel om de aanwezige waardevolle archeologische sporen en structuren te documenteren en te registreren, opdat hun informatiewaarde niet verloren gaat tijdens de realisatie van de verkaveling.

2. Aanleiding voor de opdracht

De archeologische opgraving kadert in de geplande verkaveling van gronden in de Meierie te Desselgem (Waregem), op initiatief van nv Matexi. Dit project heeft betrekking op een perceel van ca. één hectare groot.

Teneinde zicht te krijgen op de archeologische waarde van het betrokken perceel, werd in december 2007 een archeologische terreininventarisatie uitgevoerd door archeologen van het bureau Ruben Willaert bvba. Hierbij kwamen onder meer de restanten van een kasteel uit de 13de eeuw aan het licht.

Het inventariserend onderzoek liet toe om twee zones af te bakenen waar er sprake is van waardevol archeologisch erfgoed. Daarnaast bleek dat grote delen van het terrein een geringe archeologische waarde hebben door het ontbreken van archeologische sporen of door de aanwezigheid van posterieure verstoringen.

Aangezien de realisatie van de verkaveling gepaard gaat met een aanzienlijk grondverzet en moeilijk verenigbaar is met het *in situ* behoud van archeologische sporen en structuren, kan worden uitgegaan van een vernieling van het aanwezige waardevolle archeologische erfgoed. In dit geval is de bouwheer van een project verplicht om maatregelen te nemen die de vernieling van de archeologische sporen vermijden, in het kader van de decretaal bepaalde zorgplicht. Indien *in situ* behoud niet mogelijk blijkt, is er slechts één optie, nl. een behoud *ex situ*, door middel van een archeologisch opgraving. Hierbij worden de archeologische sporen fysiek vernield, maar blijft hun informatiewaarde bewaard en kan deze worden ontsloten.

Concreet omvat de opdracht dan ook de volledige opgraving van de twee onderscheiden zones waar zich waardevol archeologisch erfgoed bevindt.

3. Archeologische en historische context

Door middel van de aanleg van een aantal proefsleuven kon worden aangetoond dat het op betreffende perceel het kasteel van de meiers (beheerders) van de Sint-Pietersabdij was gelokaliseerd, een gegeven dat ook reeds gekend was uit de historische bronnen. Het betrof een kasteel met een tweeledige opper- en neerhofstructuur, waarbij het in oorsprong aangeaarde en opgehoogde opperhof werd omgeven door een ringgracht; opper- en neerhof werden samen omgeven door een tweede walgracht. Op basis van het schaarse vondstenmateriaal kan dit kasteel in de 13de en 14de eeuw gesitueerd worden. Uit de inventarisatie bleek dat het opperhof na opgave van de site bijna volledig werd afgegraven. Eventuele restanten van gebouwen op het opperhof werden hierdoor vernield. Enkel aan de rand van het opperhof werden sporen van houten palen gevonden, wellicht het restant van een palissade of oeverbeschoeiing.

Het neerhof was niet opgehoogd, getuige de archeologische bodemsporen die werden gevonden. Op één welbepaalde locatie werden een aantal sporen aangetroffen die worden geïnterpreteerd als de restanten van enkele houten gebouwen en sporen die worden gezien als een ruimtelijke onderverdeling van het neerhof.

Opmerkelijk was daarnaast de vondst van een aantal archeologische sporen op het neerhof die dateren uit de 10de-11de eeuw en die dus ouder zijn dan het eigenlijke kasteel. Mogelijk gaat het hierbij om een voorloper van het kasteel.

4. Definiëring en vraagstelling van de opgraving

Op basis van de bevindingen van de inventarisatie werden twee waardevolle archeologische zones afgebakend. Hiervoor gelden o.m. volgende verwachtingen en vragen:

- a) Het opperhof, inclusief de randen van de omgevende ringgracht (totale oppervlakte ca. 500 m²). Er werd aangetoond dat de oorspronkelijke aarden heuvel bijna volledig werd afgegraven. Dit betekent niet dat alle archeologische informatie volledig verloren is:
  - Aan de rand van het opperhof (rand van de ringgracht) werden een aantal grote ingeheide palen aangetroffen. De vraag stelt zich naar interpretatie van deze palen. Mogelijk maken deze palen deel uit van een palissade die nog voor grote delen is bewaard.
  - Op het opperhof kunnen diepere gegraven structuren worden aangetroffen, zoals bvb. een waterput of sporadische diepere funderingspalen. Het onderzoek hiervan kan cruciaal zijn om de site te begrijpen.
  - Naar verwachting bevond zich een brug tussen opper- en neerhof. Restanten hiervan werden tot nog toe niet aangetroffen.
  - De kans is reëel dat zich in de walgracht puinpakketten bevinden die afkomstig zijn van de afbraak van de gebouwen en die dus informatie bevatten over het uitzicht van het kasteel. de zone van het neerhof waar archeologische sporen werden vastgesteld.
- b) De zone van het neerhof waar archeologische sporen werden vastgesteld (totale oppervlakte ca. 500m²). Er gelden o.m. volgende vragen en verwachtingen:
  - Hoe verhouden de paalsporen die werden aangetroffen op het neerhof zich ten opzichte van elkaar, kunnen er bouwplattegronden of andere bewoningssporen worden afgeleid en hoe verhouden deze zich ten opzichte van het opperhof?
  - Is er sprake van een interne compartimentering of ruimtelijke verdeling van het neerhof?
  - Wat is de interpretatie van de oudere sporen en wat is het belang hiervan?

5. Inleidende bepalingen opgravingen

- Voor de uitvoering van de archeologische inventarisatie is een opgravingsvergunning noodzakelijk, zoals bepaald in het archeologiedecreet van 30/06/1993 en de bijhorende uitvoeringsbesluiten. De opdrachthouder verklaart te voldoen aan de wettelijke bepalingen ter zake en garandeert de bepalingen van de vergunning strikt na te leven. De onderhavige technische bepalingen worden toegevoegd als bijzondere voorwaarde.
- Kwaliteit van de opdracht staat te allen tijde voorop. Archeologische of opgravingstechnische keuzes moeten duidelijk gemotiveerd worden en archeologisch verantwoord zijn. Indien er sprake is van een ernstige afwijking van de hieronder geformuleerde bepalingen, moet de opdrachthouder zich kunnen verantwoorden. In

dergelijke gevallen is een voorafgaande terugkoppeling met het begeleidend bestuur noodzakelijk (Vlaamse overheid, R-O Vlaanderen).

6. Specificatie van de opdracht

6.1. Opgraving

Het doel van de archeologische opgraving is om aan de hand van een welgerichte bodemingreep alle aanwezige archeologische sporen vrij te maken, te registreren en zodoende hun informatiewaarde te ontsluiten, opdat deze niet verloren gaat tijdens de realisatie van de verkaveling.

De meest aangewezen manier om dergelijk gebied op te graven is een vlakopgraving. Hierbij wordt één opgravingsvlak aangelegd voor elk van de onderscheiden archeologische zones. Dit gebeurt op volgende manier:

- Vooreerst moet beklemtoond worden dat het noodzakelijk is dat **bemaling** wordt geplaatst, gelet op de drassige toestand van het terrein en het voorziene seizoen van de opgraving (winter/voorjaar 2008). De bemaling moet dermate gekozen en geplaatst worden dat een optimale drainering van de op te graven zones verzekerd is en dat de opgravingen in gunstige omstandigheden kunnen uitgevoerd worden.
- Er worden twee opgravingsvlakken gegraven op het terrein, volgens de bevindingen van de inventarisatie. Deze vlakken worden aangelegd door een 21 ton-kraan met rupsbanden en platte bak, onder permanente begeleiding van een hiertoe gemandateerd archeoloog. De exacte diepte van het vlak wordt aangegeven door de begeleidende archeoloog. Na afgraving worden de afgegraven terreinen niet betreed met machines.
- Het vlak wordt gegraven tot een diepte waarop zich archeologische sporen manifesteren of tot de ongestoorde moederbodem.
- De vlakken worden ingemeten door een landmeter, op basis van plannen die door de bouwheer ter beschikking worden gesteld.
- De opgravingsvlakken worden volledig opgeschaafd. Alle aangetroffen archeologische sporen worden in grondplan ingetekend en gefotografeerd. Archeologische voorwerpen worden per context verzameld en genummerd. Archeologische sporen worden manueel gecoupeerd, de coupe wordt ingetekend en nadien wordt ook de tweede helft van de sporen uitgehaald. Grachten of greppels worden op regelmatige afstanden gecoupeerd maar worden nadien zo volledig mogelijk uitgehaald.
- De begeleiding van de kraan en de dagdagelijkse leiding van de opgraving ligt in handen van een archeoloog, die voldoet aan de kwalificaties zoals bepaald in artikel 12 van het Besluit van de Vlaamse regering van 20 april 1994 (minstens 6 maanden terreinervaring). Deze persoon is verantwoordelijk voor de opgraving, vraagt de opgravingsvergunning aan en is verantwoordelijk voor de opmaak van het eindrapport.
Deze archeoloog-projectleider wordt in zijn werkzaamheden bijgestaan door één archeoloog-assistent die voldoet aan dezelfde kwalificaties als hierboven, met uitzondering de zes maanden terreinervaring, en door twee arbeiders.

- Er wordt een beperkt budget voorzien voor de analyse van het aangetroffen hout (dendrochronologie), gelet op het vergankelijke karakter van dit materiaal.

6.2. Verwerking en rapportage

Op het feitelijke veldwerk volgt een beperkte periode van verwerking van de gegevens en rapportage. Deze verwerking moet leiden tot de volgende documenten:

- een grafisch plan met weergave van de onderzochte zone en situering van het plangebied
- een overzichtsplan met aanduiding van de aangetroffen archeologische sporen en structuren
- een tekstueel rapport met een omvattende en duidelijke beschrijving van de methodiek, de aangetroffen sporen en structuren, een eerste interpretatie van het geheel en conclusies
- aanbevelingen ten aanzien van verder onderzoek (opgraving) of behoud in situ
- een (analoog) archeologisch archief omvattende ondermeer:
  - alle tekeningen en beschrijvingen
  - het velddagboek en alle andere registratiedocumenten
  - volledige inventarislijst met de genomen foto's, spoornummers en monsternummers
  - alle (gereinigde) vondsten, gesorteerd volgens context en ingezameld volgens de regels van de kunst
  - alle foto's overzichtelijk gesorteerd
- een bevattelijke en duidelijke samenvatting van het project en de resultaten.

Het rapport wordt afgeleverd in 4 digitale exemplaren en 4 analoge exemplaren:

- 1 digitaal en 1 analoog exemplaar voor de opdrachtgever,
- 2 digitale en 2 analoge exemplaren voor het Agentschap R-O Vlaanderen Onroerend Erfgoed (1 voor centraal en 1 voor de buitendienst),
- 1 digitaal en 1 analoog exemplaar voor het Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed.

Na uitvoering van de opgraving en na oplevering en goedkeuring van het rapport ontheft het Agentschap R-O Vlaanderen de bouwheer van de zorgplicht en de voorwaarden zoals bepaald in de verkavelingsvergunning en worden de gronden vrijgegeven.

7. Begeleiding en overleg

De opdrachtgever wordt in uitvoering van de opdracht begeleid door het Agentschap R-O Vlaanderen en door het Vlaams Instituut voor het Onroerend Erfgoed. Indien noodzakelijk of gewenst kan bijkomende expertise worden ingeschakeld, op verzoek van opdrachtgever of bestuur.

Bij aanvang van de opdracht wordt een startvergadering voorzien tussen opdrachtgever, opdrachtnemer, het Agentschap R-O Vlaanderen en eventuele wetenschappelijke begeleiding. Er wordt daarnaast voorzien in één tussentijds overleg en één eindoverleg.

Indien gewenst kan tevens regelmatige en informele werfoverleg plaatsvinden.

8. Uitvoeringstermijnen

Het terreinwerk wordt vastgelegd op een termijn van **25 werkdagen** (exclusief eventueel weerverlet).

Voor de rapportage en verwerking wordt een termijn van **12 werkdagen** voorzien (uitsluitend archeoloog-projectleider en archeoloog-assistent).

9. Logistiek/varia

De opdrachtgever voorziet in een werfinrichting conform de vigerende wettelijke bepalingen.

De opdrachtgever voorziet in de plaatsing van een werfbord met daarop beperkte en samenvattende duiding over de opgraving.

In samenspraak met de bouwheer en/of gemeente voorziet de uitvoerder in een rondleiding op de site, perscommuniqué, ...

Samenvatting:

Te voorziene posten:

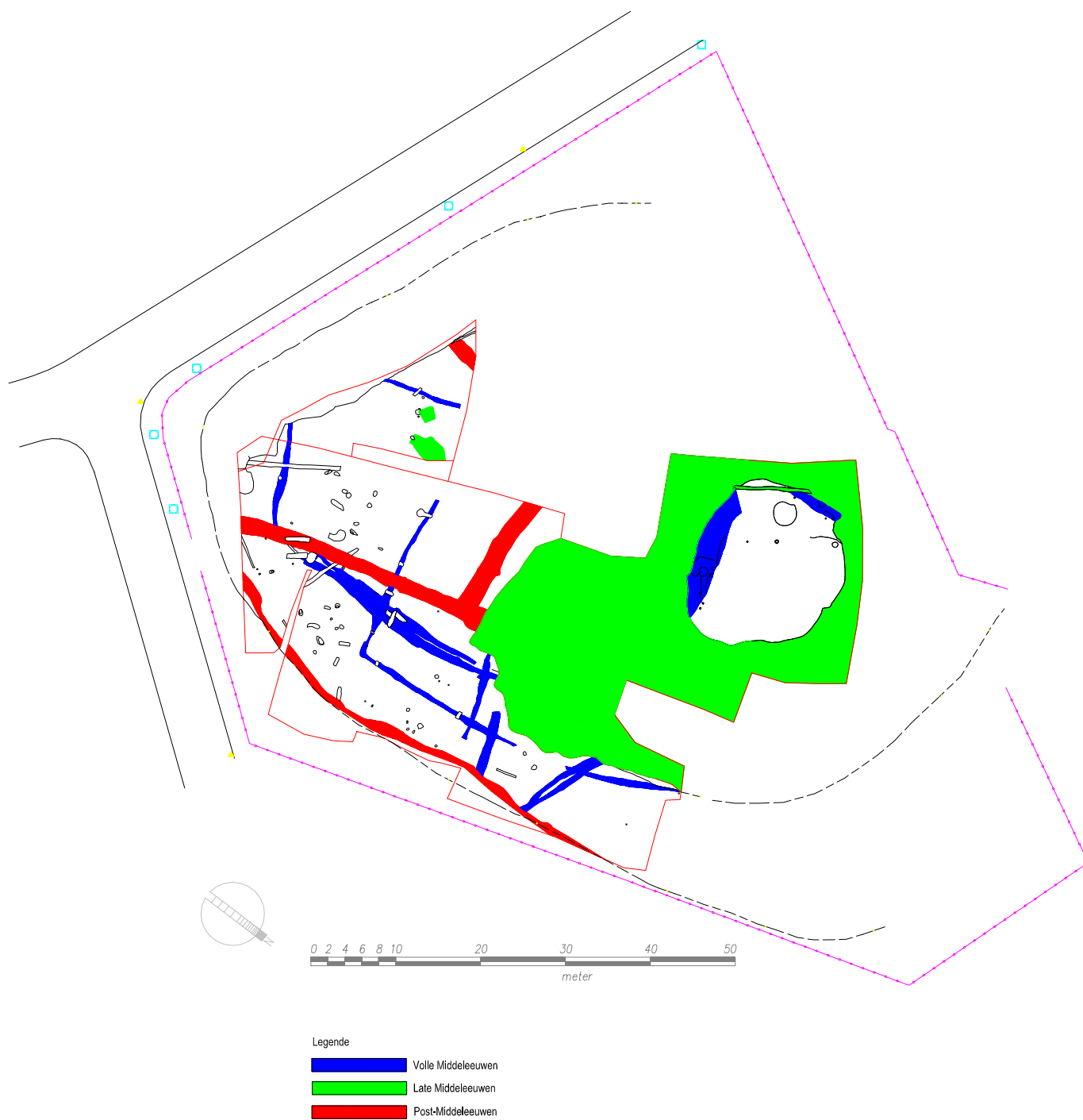
- Personeel:
  - 1 archeoloog-projectleider voor de duur van 37 werkdagen
  - 1 archeoloog-assistent voor de duur van 37 werkdagen
  - 2 arbeiders voor de duur van 25 werkdagen
  - 1 landmeter voor opmeting en vervaardiging plannen (enkele werkdagen?)
- 21-tonkraan voor opentrekken van de opgravingsvlakken (ruwe schatting: 4 werkdagen)
- Bemaling voor de duur van de opgraving
- Opgravingsmateriaal en werfinrichting
- Beperkt budget dendrochronologische analyse
- Variabele kosten (o.m. reproductiekosten, verplaatsingskosten, overhead, ...)

Bijlage 3. Grondplan met spoornummers en coupes

Bijlage 4. Grondplan met fasen

Bijlage 5. Determinatie aardewerk Desselgem

* Spoornummer 66-67-68: coupe c: laag 5 en 14, coupe D: laag 4

- Aardewerk:

Reducerend gebakken waar, fijngedraaid op sneldraaiende schijf, fijne zandverschraling met occasioneel chamottegruis. Vrij hard gebakken scherf met zandig aanvoelend oppervlak. Vrij homogeen baksel: wel sporadisch roodbruin oppervlak tengevolge van oxidatie op einde bakkingsproces.

Bepaalde scherven vertonen secundaire aanslag op zowel binnen- als buitenzijde. Tevens soms beroetingssporen door intens gebruik op open vuur (kookgerei).

Aantal wandscherven: 125: waaronder 1 met een duidelijk grovere kwartsverschraling. 9 wandscherven vertonen een horizontale band met radstempelmotief: 2 motieven: band met alternerende driehoekjes & band met 3 lijnen van ruitjes.

- Typologie:

Minimum Aantal Individuen: - kogelvormige kookpot = 15

- Kogelvormige tuitpot = 1

Randtype kookpot: - omgeslagen bandvormige randlip met concave binnenzijde, diameter tussen 13 en 20cm. Buitenzijde vaak intense beroetingssporen.

- omgeslagen bandvormige randlip met concave binnenzijde én horizontale band met radstempelmotief op de randlip, naargelang de breedte van de randlip 2 tot 3 lijnen met ruitjes. Dit type ook tweede band radstempels op de schouder (zie hoger bij wandscherven).

- Andenne: nog een wandscherf en een fragment van een mogelijke rammelaar in Maaslandse waar.

- Datering: Aan de hand van de techno-typologische kenmerken van het aardewerk datering voorop te stellen in de Volle Middeleeuwen: loop 11de tot (eerder eerste helft) 12de eeuw. Aanwezigheid tuitpot: vanaf ca midden 12de eeuw.

* Spoornummer 67-68 B: coupe B, bovenste zwarte vulling gracht:

- 25 wandscherven, zelfde kenmerken

- 2 randscherven van kogelpotten met eenvoudig afgeronde randlip en duidelijke gebruik van grovere kwartsverschraling. Verwijst naar de Karolingische traditie van kogelvormige potten met eenvoudige afgeronde rand en grovere verschraling. In Volle Middeleeuwen tevens naast elkaar voorkomen van fijne en grove verschraling.

- 1 randscherf met omgeslagen randlip met concave binnenzijde en radstempelband op randlip. Diameter ca. 20cm.

* Spoornummer 67 C: coupe C:

- 2 wandscherven, zelfde kenmerken
- 1 randscherf van kogelpot met omgeslagen randlip met concave binnenzijde en radstempelband op lip. Intense beroetingssporen wijzen op gebruik open vuur. Diameter ca. 22cm.

* Spoornummer 65 B: coupe B:

- 8 wandscherven, zelfde kenmerken: 2 met aanwezigheid radstempelband (deel schouder)

* Spoornummer 67-68, coupe C, laag 1:

- 2 wandscherven, zelfde kenmerken: 1 met aanzet tot een lensvormige bodem, intense beroetingssporen
- 1 bodemfragment met vlakke bodem, vrij hard gebakken handgemaakte waar met grofkorrelige chamotte-verschraling. Datering: Vroegmiddeleeuws (residueel?)

* Spoornummer 66 D: coupe, laag 12:

- 1 oorfragment van een kan in hoogversierd aardewerk; oxiderend gebakken, groengekleurd loodglazuur op witte sliblaag. Datering: late Middeleeuwen (vanaf midden 13de tot loop 14de eeuw)

* Spoornummer 67-68 C, coupe C:

- 4 wandscherven, zelfde kenmerken

* Spoornummer 67-68 B, coupe B:

- 1 wandscherf, zelfde kenmerken, aanwezigheid radstempelband (deel schouder)
- 1 randscherf van kogelpot met radstempelband op randlip

* Spoornummer 67-68 B: coupe B, onderaan gracht:

- 10 wandscherven, zelfde kenmerken

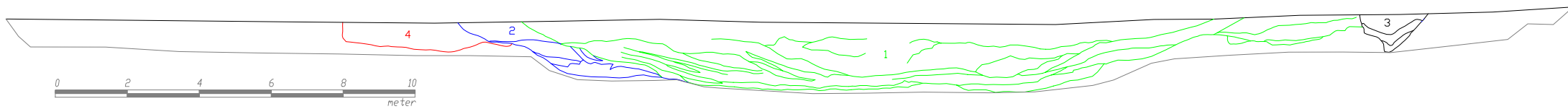
* Spoornummer 66 D: Laag 1-10 (laagnummer 9-10):

- 1 randscherf van een reducerend gebakken kom met bandvormige rand en beroetingssporen op de buitenzijde. Diameter onbepaald
- 1 randscherf van een kan met bandvormige rand en schenklip in hoogversierd aardewerk; oxiderend gebakken, groengekleurd loodglazuur op witte sliblaag. Datering: late Middeleeuwen (vanaf midden 13de tot loop 14de eeuw)

* Spoornummer 68-66: coupe C, laag 5 en 14:

- 2 wandscherven, zelfde kenmerken

Bijlage 6. Gracht opperhof: Coupe F

Legende

- 1 Fase II
- 2 Fase I
- 3 Extra insnijding, die in het vlak niet zichtbaar was. Hoort bij fase II
- 4 Natuurlijk pakket plastische leem of klei

Bijlage 7. Vondstenlijst

spoonr	zone	vulling	omschrijving	datering
86			1 grote wandscherf handgemaakt, nagedraaid aw, roze baksel, chamotteverschraling.	Romeins
			1 fragment handgemaakt aw, oranje-grijs, grof verschaald (organisch en chamotte).	
			1 wandfragment, fijn grijs baksel.	
			1 wandfragment terra sigilata	
			1 wandfragment aw, fijn grijs baksel	
19		overgang 19-58	1 grote randscherf en 3 kleine fragmenten, donkergrijs aw, matig grof verschaald (organisch en schervengruis), handgemaakt en nagedraaid	Romeins
			2 bodemfragmenten van een terra sigilata schaal	
			1 randfragment van een grote dolium, beige-oranje baksel	
			1 randfragment van een mortaria, wit grof verschaald baksel (natuursteen en schervengruis), mogelijk import	
66		coupe D	reeks ME aardewerk: zie detailbeschrijving coupes	ME
			1 bodemfragment van een terra-sigilata schaal	Romeins
45			129 kleine fragmenten, 2 fragmenten aanzet oor, 5 bodemfragmenten: kruikwaar, vermoedelijk 2 individuen, oranje fijn baksel, gedraaid	Romeins
			1 bodemfragment van een voorraadpot, grof zandige verschraling (quartzkorreltjes) en chamotte	
			1 fragment paars-rood baksel	
			1 fragment van een fijn grijs baksel	
			1 nagel	
			1 natuursteenfragment (vulkanisch)	
19	neerhof		1 bodemfragment van een terra-sigilata schaal	
			1 bodem/wandfragment (sterk verweerd), grof verschaald, handgemaakt, zacht gebakken, waarschijnlijk beker	

			<p>1 wandfragment, matig grof verschaald (chamotte en organisch), handgemaakt (waarsch. Nagedraaid), met kamstreepversiering (haaks patroon)</p> <p>1 randfragment, fijn beige baksel met lichtgrijze kern, rode deklaag aan binnenzijde</p> <p>2 bodem/randfragmenten + 2 kleine fragmenten, handgemaakt (nagedraaid), zachtgebakken, chamotte en organische verschraling, donkergrijs baksel, zwarte deklaag aan binnenzijde, verbrand aan buitenzijde</p> <p>1 bodemfragment, licht oranje grof zandig baksel (cfr. Voorraadpot S45)</p> <p>1 randfragment (beker?), fijn hard gebakken baksel, gedraaid, grijs</p> <p>2 randfragmenten van mortaria (2 individuen), grof verschaald, beige tot gele klei</p> <p>1 randfragment + 3 fragmenten zeer massief, grof verschaald, handgemaakt aardewerk, oranje-grijs baksel (slecht gebakken), voorraadpot?</p> <p>2 wandfragmenten, wit-beige, fijn zandig baksel, hard gebakken</p> <p>1 fragment romeinse baksteen</p>	
66-67-68		coupe C: laag 5 en 14	zie detailbeschrijving	
	opperhof	coupe D: laag 4	zie detailbeschrijving	
67-68	opperhof	coupe C: laag 5 en 14	zie detailbeschrijving	ME
67-68	opperhof	coupe B (bleke vulling)	zie detailbeschrijving	ME (late 11de-1eh 12de E)
9	neerhof		1 wandfragment van een kogelpot met radstempelversiering, donkergrijs	ME (late 11de-1eh 12de E)
			1 fragment overgang wand/rand, grijs	
83	neerhof		1 klein randfragment rood aw	Romeins
66	opperhof	coupe D: laag 2	metalen voetje (cfr. Houten kom)	ME
73	opperhof		bot	
8			1 daktegel	
			1 randfragment grijs aardewerk, matig zacht gebakken	romeins
			1 randfragment, fijn donkergrijs baksel, rechte rand + 1 wandfragment in zelfde baksel	

			1 wandfragment, rood, zandig baksel, hard gebakken met radstempelversiering	ME
			12 fragmenten daktegels, aantal fragmenten baksteen	
56	neerhof		1 randfragment, donkergrijs (grijze kern), organische verschraling, handgemaakt, spatelstreepjes bovenaan buik, kookpot	Romeins
			2 wandfragmenten, baksel cfr. Kookpot maar met vingernagelindrukken	
			3 wandfragmenten kruikwaar (cfr. S19)	
			2 kleine fragmenten fijn, lichtgrijs aardewerk	
			2 massieve wandfragmenten, oranje baksel, zandig baksel met chamotte verschraling (en kwarts), handgemaakt. Voorraadpot? (cfr.45)	
82	neerhof		3 kleine fragmenten hard gebakken, fijn grijs aw, gedraaid	late ME (13de-14de E)
			drietal sterk verweerde handgemaakte scherven (organisch verschaald)	Romeins
			2 wandscherven, fijn, zandig baksel (verweerd)	
			randfragmentje donkergrijs aw, handgemaakt (cfr. 8)	
			enkele kleine, verweerde fragmenten rood aw	
			1 nagel	
6	neerhof		4 randscherven van kogelpotten: 3 met eenvoudig afgeronde, licht verdikte randlip en 1 met duidelijke concave binnenzijde	ME (ca 1150)
			7 wandscherven: Reducerend gebakken waar, fijngedraaid op sneldraaiende schijf, fijne zandverschraling met occasioneel chamottegruis. Vrij hard gebakken scherf met zandig aanvoelend oppervlak. Vrij homogeen baksel.	
			2 wandscherven duidelijk klinkend hard gebakken en verschaald met vrij grof kwartszand. Paffrath-type	
			1 fragmentje kruikwaar	Romeins
			1 fragment rood aw	
65	opperhof	laag 3	wandfragment kogelpot	ME
51	neerhof		1 wandfragment rood aw, loodglazuur aan buiten- en binnenkant	late ME/post-ME

66	opperhof	coupe D: laag 12	oor van hoogversierd, rood aw (groen geglazuurd)	late ME/post-ME
59	neerhof		fragmenten baksteen	post-Me
			1 wandfragment terra sigilata	
66	opperhof	coupe D: lagen 9-10	1 fragment ruw verschaald rood aw	Romeins
			1 randfragment, fijn grijs aw, kom	late ME?
67	opperhof	coupe C	1 randfragment rood versierd	
			1 randfragment van een kogelpot, lichte aanzet tot dekselgeul en radstempelversiering op rand	
			2 wandfragmenten van een kogelpot	ME: late 11de-eerste helft 12de E
52	neerhof		6 verweerde, kleine fragmenten oranje aw	Romeins
			5 wandscherven, verbrand en verweerd, organisch verschaald, oranje baksel met grijze kern	Romeins
89	neerhof		2 wandfragmenten hoogversierd (rood baksel met grijze kern, groen glazuur aan buitenkant)	ME 13de-14de E
			wandfragment in fijn zandig baksel met chamotteverschraling	romeins?
			2 fragmentjes grijs aardewerk, hard gebakken, oranje kern, geknikte rand	ME
			enkele fragmenten sterk verweerd, oranje aw	
7	neerhof		1 randfragment van een kogelpot met dekselgeul	
			11 wandfragmenten, kogelpot	ME (late 11de-1eh 12de E)
67-68	opperhof	coupe B: zwarte laag + veen onderaan	3 wandscherven van een kogelpot met donkergrijze kern en bruine wanden	
			6 wandscherven (kogelpot) met lichtgrijze kern en donkergrijze wanden (met deklaag of door context?)	
			1 wandfragment (kogelpot), fijn zandig baksel, grijs	ME (late 11de-1eh 12de E)
67-68	opperhof	coupe C: laag 1	1 bodemfragment, zeer dikwandig, handgevormd, grof verschaald (chamotte en kwarts): wrijfschaal?, zeer grof afgewerkt	Romeins of lokale latere productie?
			1 randfragment van kogelpotje, grijs, aan binnenzijde bruine deklaag of residu	
			1 randfragment van donkergrijze kogelpot	ME
5	neerhof		bodemfragment, grijs fijn zandig baksel, lensvormige bodem, kookpot	13de-14de eeuw

			1 wandfragment, kogelpot, radstempelversiering, donkergrijs baksel	ME (late 11de-1eh 12de E)
65	opperhof	coupe B	7 wandfragmenten van kogelpotten met variërende diktes, kleurschakeringen van grijs tot zwart	
87	neerhof		1 fragment rood aw	
55			1 klein fragmentje majolica	post-ME
			1 verweerd scherfje, beige-grijs fijn aw	ME?
			1 fragment Raeren-steengoed	
			1 fragment groen geglazuurd, rood aw	post-ME (16de-17de E)
62			1 fragment faience fine	modern
			diverse fragmenten rood aw	
67-68		coupe C	3 wandfragment van kogelpotten (grijs)	
			1 wandfragment, idem maar zachter baksel	ME
4	neerhof		1 randfragment van een kogelpot, matig grof verschaald, grijs baksel, aan buitenzijde soort zwarte dek- of roetlaag	ME
			3 fragmenten rood-oranje aw, matig grof verschaald (oa chamotte)	
56	neerhof		fragmentje donkergrijs aw, organisch verschaald, zacht gebakken	Romeins
			1 randfragment, grijs, fijn baksel (kogelpot)	volle ME?
			1 randje, donkergrijs tot beige gevlekt aw, hard gebakken, fijn baksel	
			1 fijn scherfje, beige-geel baksel met zichtbare kwartskorrels, rode verf (Pingsdorf?)	950-1400
6	neerhof		enkele fragmenten grijs-rood aw, matig grof verschaald (oa chamotte), hard gebakken	Romeins?
10	neerhof		fragment baksteen	
			3 fragmenten rood geglazuurd aw	post-ME
20	neerhof	recente vulling	1 bodemfragment grijs aw	
			1 randfragment donkergrijs, fijn baksel	ME
67-68	opperhof	coupe B: bovenste zwarte vulling	zie detailbeschrijving Pedro Pye	

Bijlage 8. Sporenlijst

Spoor	Interpretatie	Vorm	Vulling	Vorm onderzijde	ligger dan	ouder dan	gelijk aan	Vondst	datering algemeen	datering vondst	benoemd	opmerkingen
1	natuurlijk	rond										vervallen bij couperen
2	kuiltje	rond	heterogeen grijs, lemig zand (gemengd met C)	komvormig								
3	greppeltje	lineair	heterogeen lichtgrijs, lemig zand	onregelmatig								
4	greppel	lineair	vulling 1: heterogeen grijsbruin, weinig Fe-vlekken, weinig houtskool vulling 2: heterogeen, grijs/beige geloofd, kalkpartikels en Fe-vlekken	komvormig		20, 5						
5, 53	greppel	hoekig	grijsbruin heterogeen tot grijs, plaatselijk inspoelingsbandjes (onderaan coupe B en C), gebioturbeerd	onregelmatig	4, 9	59, 55, 56, 62, 8	19, 51, 6					is waarschijnlijk = S 6 ; relatie S 19: S 59 is in coupe, dieper, maar bovenaan is geen scheiding te zien tussen beide sporen, S 59 is mogelijk ouder dan S 19 met daarop volgend een fase van gelijktijdig gebruik
6	greppel	lineair	heterogeen grijs met Fe-vlekken, houtskool en onderaan kalkpartikels	komvormig	4, 9	59, 55, 56, 62, 8	19, 51, 6					is gelijk aan S 5, 53
7	greppel	lineair (plaatselijk ontdebeld)	heterogeen bruingrijs (bovenaan) tot grijs (vulling 2), zandig leem met kalk, houtskool en Fe-vlekken, plaatselijk inspoelingsbandjes (coupe I-J vulling 2). De greppel lijkt op een bepaald moment opnieuw aangelegd: ter hoogte van coupe I-J is dit te zien als een oversnijding, coupes A-B en D-C laten dit zien als 2 ontdebeldde greppels (meest oostelijk gelegen greppel=jongste).	spits komvormig tot soepbordvormig		8, 20, 6, 5-53						
8	gracht opperhof	afgerond rechthoekig	zie apart formulier									
9	greppel	lineair	grijsbruin heterogeen, Fe-vlekken	komvormig		5-53, 19, 8						
10	paalspoor	rond	heterogeen grijsbruin, met Fe-vlekken	geknikt, vlakke bodem								
11	kuil	ovaal	heterogeen grijs tot donkergrijs, Fe-vlekken, weinig HK-vlekken									
12	(paal)kuil	rond	heterogeen grijs tot donkergrijs, Fe-vlekken, weinig HK-vlekken	spits								
13	natuurlijk											
14	natuurlijk											
15	natuurlijk											
16	(paal)kuil	onregelmatig rechthoekig	heterogeen bruingrijs, wit gevlekt, mogelijk natuurlijk	spits								
17	kuil	ovaal	heterogeen bruingrijs, wit gevlekt, weinig Fe-vlekken	onregelmatig								
18	natuurlijk											
19	greppel	enclos?	heterogeen grijs, veel Fe-vlekken, sterk gebioturbeerd (vooral naar Z toe: daarom ook minder scherp afgelind en heterogener)	komvormig	4, 9	59, 55, 56, 62, 8	19, 51, 6					S54 en S85 horen vermoedelijk tot hetzelfde greppelsysteem: vandaar als enclos omschreven.
20	gracht	circulair	oudere, post-middeleeuwse fase van gracht neerhof									
21	gracht	circulair	(sub)recente vulling van gracht neerhof									
22	paalkuil	ovaal	heterogeen grijs, Fe-vlekken, plaatselijk sterk gebioturbeerd en uitgeloofd	onregelmatig met centrale verdieping		20,21						
23	(paal)kuil	ovaal	heterogeen bruin/grijs	onregelmatig met centrale verdieping								lijkt qua morfologie sterk op S22
24	(paal)kuil?	rond	heterogeen grijs tot grijsbruin, gebioturbeerd, mogelijk natuurlijk	onregelmatig								
25	kuil	ovaal	wit/grijs/bruin heterogeen, sterk gebioturbeerd, weinig Fe. Lijkt in grondvlak op 23 en 24, maar is in profiel minder duidelijk en verdieping die op paalkuil kan wijzen ontbreekt	onregelmatig								
26	kuil	ovaal	heterogeen grijs tot grijsbruin, weinig Fe en HK, gebioturbeerd	onregelmatig								
27	kuil	ovaal	sterk heterogeen grijsbruin, gevlekt, weinig Fe-vlekken, gebioturbeerd	komvormig								
28	kuil	ovaal	grijsbeige heterogeen, onduidelijke aflijning onderaan (bioturbatie)	komvormig								
29	kuil	onregelmatig ovaal	grijs/beige heterogeen, vage inlogingsbandjes (bijna blauw/grijs)	komvormig								
30	kuil?	onregelmatig rond	in vlak te zien als grijze heterogene vlek met donkere kern, in profiel slechts grijs/beige lensje en donkere vlek bleek bioturbatie te zijn. Mogelijk natuurlijk.	onregelmatig								
31	kuil	rond	heterogeen grijs (lokaal grijswit) met vrij veel humeuze vlekken	onregelmatig								
32	(paal)kuil	rechthoekig	grijs/wit heterogeen	komvormig								
33	kuil		grijs heterogeen, sterk gebioturbeerd (beetje Fe)	onregelmatig								
34	kuil	onregelmatig rechthoekig	grijs heterogeen, zeer sterk gebioturbeerd = mogelijk natuurlijk	komvormig								
35	natuurlijk											
36												
37	natuurlijk											
38	natuurlijk											
39	natuurlijk											
40	natuurlijk											
41	kuil	onregelmatig ovaal	donkerbruingrijs, Fe-vlekken, gebioturbeerd	onregelmatig								
42	kuil	onregelmatig ovaal	heterogeen bruingrijs met witgrijze vlekken, veel bioturbatie	komvormig								
43	kuil		in grondplan als 1 spoor afgelind maar bij het couperen bleek het om 2 kuilen (paalsporen?) te gaan: 43a is grijsbruin heterogeen, 43b is licht bruingrijs heterogeen met Fe-vlekken	43a: lensvormig, 43b: vlak								
44	natuurlijk											
45	greppel	enclos?	grijs heterogeen, sterk gebioturbeerd en gemengd met C (lemig zand + Fe-vlekken), + HK	matig spitsvormig		21, 59/87	87,58	verbrand aardewerk	romeins			maakt deel uit van een enclos-achtige greppel bestaande uit 86, 45, 58
46	natuurlijk											

Bijlage 8. Sporenlijst

[illegible]

Bijlage 9 (vervolg): Monsterlijst houtstalen

[illegible]

Bijlage 9 (vervolg): Monsterlijst pollenstalen

[illegible]

Bijlage 9. Monsterlijst

Sleuf	Spoor	Laag	Monster	Datum	Omschrijving
	S5				Coupe D-E
	S5				Coupe D-E
	S6				Staal
	S6				Bulkstaal
	S8	1			Bulkstaal
	S8	2			Bulkstaal
	S8	3			Bulkstaal
	S8	4			Bulkstaal
	S8	4			Bulkstaal
	S8	5			Bulkstaal
	S8	6			Bulkstaal
	S8	7			Bulkstaal
	S8	8			Bulkstaal
	S8	8			Bulkstaal
	S8	9			Bulkstaal
	S8	9			Bulkstaal
	S8	10			Bulkstaal
	S19				Bulkstaal
	S31				Bulkstaal
	S52				Bulkstaal (verbrande leem)
	S52				Zeefstaal
	S52				Zeefstaal
	S58				Bulkstaal
	S66 D	1			Bulkstaal
	S66 D	1			Zeefstaal
	S66 D	1			Zeefstaal
	S66 D	1			Zeefstaal

	S66 D	1			Zeefstaal
	S66 D	1b			Bulkstaal
	S66 D	1b			Zeefstaal
	S66 D	2			Bulkstaal
	S66 D	2			Zeefstaal
	S66 D	2			Zeefstaal
	S66 D	2			Zeefstaal
	S66 D	2			Zeefstaal
	S66 D	4			Bulkstaal bovenkant
	S66 D	4			Bulkstaal onderkant
	S66 D	4			Zeefstaal
	S66 D	4			Zeefstaal
	S66 D	4			Zeefstaal
	S66 D	4			Zeefstaal
	S66 D	4			Zeefstaal
	S66 D	4			Zeefstaal
	S66 D	4			Zeefstaal
	S66 D	4			Zeefstaal
	S66 D	4			Zeefstaal
	S66 D	4			Zeefstaal
	S66 D	4			Zeefstaal
	S66 D	4			Zeefstaal
	S66 D	4			Zeefstaal
	S66 D	4			Zeefstaal
	S66 D	4			Zeefstaal
	S66 D	6			Bulkstaal
	S66 D	7			Bulkstaal
	S86				Bulkstaal

Bijlage 10. Fotolijst

Opgraving Meierie Desselgem (DES08M) Ruben Willaert bvba

Nummer	beschrijving	richting
1	Vlak neerhof (NO zijde nabij recente gracht)	ZW
2	Vlak neerhof (NO zijde nabij recente gracht)	ZW
3	Vlak neerhof (NO zijde nabij recente gracht)	Z
4	Vlak neerhof (NO zijde nabij recente gracht)	ZW
5	overzicht vlak neerhof (westelijk deel)	O
6	overzicht vlak neerhof (westelijk deel)	O
7	vlak neerhof afgelijnd (NO zijde nabij recente gracht)	Z
8	vlak neerhof afgelijnd (NO zijde nabij recente gracht)	ZW
9	vlak neerhof afgelijnd (NO zijde nabij recente gracht)	W
10	vlak neerhof afgelijnd (NO zijde nabij recente gracht)	W
11	vlak neerhof afgelijnd (NO zijde nabij recente gracht)	NW
12	vlak neerhof afgelijnd (NO zijde nabij recente gracht)	NW
13	vlak neerhof afgelijnd (NO zijde nabij recente gracht)	NO
14	overzicht vlak neerhof (westelijk deel)	N
15	overzicht gracht en opperhof	NW
16	Overzicht terrein	
17	Detail vlak neerhof	NO
18	Detail vlak neerhof	NO
19	Detail vlak neerhof	NO
20	Detail vlak neerhof	ZW
21	Detail vlak neerhof	ZW
22	Detail Vlak neerhof (greppel)	ZO
23	Detail Vlak neerhof (greppel)	ZO
24	Detail Vlak neerhof (greppel)	NW
25	Detail Vlak neerhof (greppel)	NW
26	Vlak Neerhof (centraal)	NW
27	Vlak Neerhof (centraal)	NW
28	Vlak Neerhof (centraal)	NW
29	Detail vlak neerhof (centraal, greppel)	NW
30	Detail vlak neerhof (centraal, greppel)	NW
31	Detail vlak neerhof (centraal, greppel)	NW
32	Detail vlak neerhof (centraal, greppel)	ZO
33	Detail vlak neerhof (centraal, greppel)	ZO
34	werk op de site	
35	werk op de site	
36	Detail vlak neerhof (centraal, greppel)	NW
37	Vlak neerhof (centraal)	NO
38	Vlak neerhof (centraal)	NO
39	Vlak gracht opperhof	N
40	Vlak Neerhof (centraal)	NO
41	Vlak Neerhof (centraal)	NO

42	Vlak Neerhof (centraal)	NO
43	Vlak Neerhof (centraal)	NO
44	hond op de site	
45	Vlak neerhof (centraal tot zuidelijk)	NO
46	Vlak neerhof (centraal tot zuidelijk)	NO
47	Vlak Neerhof (centraal)	NO
48	Detail vlak neerhof	NO
49	Detail vlak neerhof	NO
50	Detail vlak neerhof (paalkuilen)	ZW
51	Detail vlak neerhof (paalkuilen)	ZW
52	vlak neerhof (afgelijnd) centraal	NO
53	vlak neerhof (afgelijnd) centraal	NO
54	hond op de site	
55	Overzicht vlak neerhof afgelijnd	N-NO
56	Overzicht vlak neerhof afgelijnd	N-NO
57	Overzicht vlak neerhof afgelijnd	N-NO
58	Caroline aan het werk	
59	vlak neerhof zuidelijk deel	NO
60	vlak neerhof zuidelijk deel	NO
61	vlak neerhof zuidelijk deel	NO
62	detail vlak neerhof zuidelijk deel	NO
63	detail vlak neerhof zuidelijk deel	NO
64	detail vlak neerhof (filters)	NO
65	detail vlak neerhof (filters)	NO
66	detail vlak neerhof (filters)	NO
67	detail S1	NW
68	detail S1	NW
69	Detail S2	NW
70	Detail S2	NW
71	Coupe S2	ZW
72	Coupe S2	ZW
73	Detail S10	N
74	Detail S10	N
75	Detail S11, 12, 13, 14	NO
76	Detail S11, 12, 13, 14	NO
77	Coupe S10	NW
78	Coupe S11	ZO
79	Coupe S11	ZO
80	Coupe S12	NW
81	Coupe S12	NW
82	Detail S15	NW
83	Detail S15	NW
84	Detail S16	NW
85	Detail S16	NW
86	Detail S17-18	W
87	Detail S17-18	W
88	Coupe S16	NW
89	Coupe S16	NW
90	Coupe S17	NO
91	Coupe S17	NO
92	Coupe S17	O
93	Detail S7	NW

94	Detail S7	NW
95	Detail S7	NW
96	Detail S7	NO
97	Detail S7	NO
98	Detail S7	NO
99	Detail S7	NO
100	Coupe S7 A-B	ZW
101	Coupe S7 A-B	ZW
102	Coupe S7 A-B	W
103	Coupe S7 A-B	W
104	Coupe S7 A-B	W
105	Coupe S7 A-B	ZW
106	Coupe S7 C-D	O
107	Coupe S7 C-D	O
108	Coupe S7 C-D	O
109	Coupe S7 E	NW
110	Coupe S7 E	NW
111	Coupe S7 E	NW
112	Coupe S7 E	NW
113	Coupe S7 G-H	W
114	Coupe S7 G-H	W
115	Coupe S7 G-H	NW
116	Coupe S7 G-H	NW
117	Coupe S7 F	ZW
118	Coupe S7 F	ZW
119	Coupe S7 F	ZW
120	Detail S3	NO
121	Detail S3	W tot NW
122	Coupe S3 A	ZW
123	Coupe S3 A	ZW
124	Coupe S3 B	NW
125	Coupe S3C	ZO
126	Coupe S7 I-J	NO
127	Coupe S7 I-J	NO
128	detail S4	NO
129	detail S4	NO
130	Coupe S4 C	ZW
131	Coupe S4 C	ZW
132	Coupe S4 C	ZW
133	Coupe S4 A-B	NW
134	Coupe S4 A-B	NW
135	Coupe S4 D	ZW
136	Coupe S4 D	ZW
137	Coupe S4 B	ZW
138	Coupe S4 B	ZW
139	Coupe SS B	ZW
140	Detail S22	NO
141	Detail S22	NO
142	Detail S23	ZO
143	Coupe S22 A-X X-B	O
144	Coupe S22 A-X X-B	O
145	Coupe S22 A-X X-B	O

146	Coupe S22 A-X X-B	NO
147	Coupe S22 A-X X-B	NO
148	Coupe S23 A-X X-B	ZO
149	Coupe S23 A-X X-B	O
150	Coupe S23 A-X X-B	NO
151	Coupe S22 C-X X-D	W
152	Coupe S22 C-X X-D	W
153	Coupe S22 C-X X-D	W
154	Coupe S22 C-X X-D	W
155	Coupe S22 C-X X-D	W
156	Coupe S23 C-X X-S	W
157	Coupe S23 C-X X-S	W
158	Coupe S23 C-X X-S	NW
159	Coupe S24	ZO
160	Coupe S25	ZO
161	Detail S25	ZW
162	Detail S26	W
163	Detail S26	W
164	Coupe S25 A-X X-B	ZW
165	Coupe S25 A-X X-B	Z
166	Coupe S25 A-X X-B	O
167	Coupe S26 A-X X-B	W
168	Coupe S26 A-X X-B	W
169	Coupe S26 A-X X-B	NW
170	Coupe S26 A-X X-B	NW
171	Detail S27	NO
172	Detail S27	NO
173	S25 X-C D-X	NO
174	S25 X-C D-X	N
175	S25 X-C D-X	N
176	S26 X-C D-X	O
177	S26 X-C D-X	O
178	S26 X-C D-X	O
179	S26 X-C D-X	ZO
180	S26 X-C D-X	ZO
181	Detail S28-29	NW
182	Coupe S29	ZW
183	Coupe S28	NO
184	detail S32	NO
185	Coupe S27 A	NO
186	Coupe S27 A	NO
187	Coupe S27 A	ZW
188	Coupe S27 A	ZW
189	Coupe S27 A	NO
190	Coupe S27 A	NO
191	Coupe S27 A	ZW
192	Coupe S27 A	ZW
193	Coupe S27 D	ZO
194	Coupe S27 D	ZO
195	Coupe S27 D	NW
196	Coupe S27 D	NW
197	Coupe S27 C	NW

198	Coupe S27 C	NW
199	Coupe S27 C	ZO
200	Coupe S27 C	ZO
201	Coupe S27 B	ZO
202	Coupe S27 B	ZO
203	Coupe S27 B	NW
204	Coupe S27 B	NW
205	koffer	
206	Coupe S32	ZW
207	Detail S30	ZW
208	Coupe S30	?
209	Detail S31	NO
210	detail S31	NO
211	Detail S33	ZO
212	Coupe S31	O
213	Coupe S31	O
214	Coupe S31	O
215	Coupe S31	O
216	Coupe S33	ZO
217	Detail S34	NO
218	Detail S35	NO
219	Detail S35	NO
220	Coupe S34	NO
221	Coupe S35	W
222	Coupe S35	W
223	Coupe S35	O
224	Coupe S35	O
225	Detail S38	W
226	Detail S41	NW
227	Detail S36	NO
228	Detail S36	NO
229	Detail S39	Z
230	Coupe S41	NW
231	Coupe S41	NW
232	Detail S42	NW
233	Detail S43	NW
234	Coupe S42	O
235	Coupe S42	O
236	Coupe S43	NO
237	Maarten	
238	detail S46	N
239	Detail S46	N
240	Detail S47-48-49	O
241	Detail S47-48-49	O
242	Coupe S48	NO
243	Detail S50	N
244	Coupe S49	NO
245	Coupe S49	NO
246	Coupe S6 A	O
247	Coupe S6 A	O
248	Coupe S6 C	ZO
249	Coupe S6 B	ZW

250	Coupe S6 B	ZW
251	Coupe S6 D	NW
252	Coupe S5 A	NW
253	Coupe S5 A	NW
254	Coupe S5 B	NO
255	Coupe S5 C	NO
256	Coupe S5 C	NO
257	Coupe S5 D	NO
258	Coupe S5 D	NO
259	Coupe S9 B	O
260	Coupe S5 E	ZW
261	Coupe S5 E	ZW
262	Coupe S9 A	NO
263	Coupe S9 C	NO
264	Coupe S9 C	NO
265	Coupe S51 - S19 A	NW
266	Coupe S51 - S19 A	NW
267	Coupe S51 - S19 B	NW
268	Coupe S51 - S19 B	NW
269	Coupe S19 - S8	ZW
270	Coupe S19 - S8	ZW
271	Coupe S19 - S51 C	ZO
272	Coupe S19 - S51 C	ZO
273	Coupe S19 - S51 C	ZO
274	Coupe S19 - S51 C	ZO
275	Coupe S19 - S51 C	ZO
276	Coupe S19 - S51 C	ZO
277	Coupe S19 - S51 C	ZO
278	Coupe S19 - S51 C	ZO
279	Maarten aan het werk	
280	Coupe S19 - 51 - 51 D	NW
281	Coupe S53 - 19 A - B	ZW
282	Coupe S53 - 19 A - B	Z
283	Coupe S53 - 19 A - B	ZW
284	Coupe S54 X-A	NO
285	Coupe S54 X-A	NO
286	Coupe S54 C - X	NW
287	Coupe S54 C - X	NW
288	Coupe S54 D - X	ZO
289	Coupe S54 D - X	ZO
290	Coupe S54 X - B	ZW
291	Coupe S54 X - B	ZW
292	Coupe S 53 - 19 B	ZW
293	Coupe S 53 - 19 B	ZW
294	Coupe S53 C	ZW
295	Coupe S53 C	ZW
296	Coupe S53 D	Z
297	Coupe S53 D	Z
298	Coupe S53 D	Z
299	Coupe S54 A	O
300	Coupe S54 A	O
301	Coupe S55 B	NO

302	Coupe S55 C	NO
303	Coupe S52 - 19 E	N
304	Coupe S52 - 19 E	N
305	Coupe S52 - 19 E	NW
306	Coupe S52 - 19 E	NW
307	Aardewerk in situ S19	
308	Aardewerk in situ S19	
309	Aardewerk in situ S19	
310	Maarten	
311	Coupe S19 F	NW
312	Coupe S58 A	NW
313	Coupe S58 - 19 - 59	NW
314	Detail Romeins spoor	
315	Coupe S58 - 19 - 59	W
316	Coupe S58 B	ZO
317	Coupe S57	ZO
318	Coupe S57 - 56	O
319	Coupe S57 - 56	ZO
320	Coupe S57 - 56	NO
321	Coupe S19 G /58	Z
322	Coupe S45 A	ZW
323	Coupe S45 A	ZW
324	Coupe S45 B	ZW
325	Coupe S45 B	ZW
326	Coupe S45 C	ZW
327	Coupe S45 C	ZW
328	Hond	
329	Hond	
330	Hond	
331	Hond	
332	Coupe S59 C	W
333	Coupe S59 C	W
334	Coupe S59 C	NW
335	Coupe S59 C	NW
336	Coupe S60	ZW
337	Coupe S61 A	
338	Coupe S61 B	
339		
340		
341		
342		
343		
344		
345		
346		
347		
348		
349		
350		
351		
352	Vlak opperhof	NW
353	Vlak opperhof	NW

354	vlak opperhof	NW
355	vlak opperhof	NW
356	vlak opperhof	NW
357	Vlak opperhof detail zuidelijk zijde	NO
358	Vlak opperhof detail zuidelijk zijde	NO
359	Detail Vlak opperhof (zuidelijk)	NO
360	Caroline en hond	
361	Caroline en hond	
362	Detail Vlak opperhof (zuidelijk)	NO
363	Detail Vlak opperhof (zuidelijk)	NO
364	Detail Vlak opperhof (zuidelijk)	NO
365	Detail Vlak opperhof (zuidelijk)	NO
366	Vlak Opperhof	ZW
367	Vlak Opperhof	ZW
368	Vlak Opperhof	ZW
369	Vlak Opperhof	ZW
370	Vlak Opperhof	ZW
371	Vlak Opperhof	ZW
372	Detail kleiige vlekken opperhof	
373	Detail kleiige vlekken opperhof	
374	Detail kleiige vlekken opperhof	
375	Detail kleiige vlekken opperhof	
376	Coupe S74	ZO
377	Coupe S63	O - ZO
378	Coupe S63	O - ZO
379	Coupe S63	O - ZO
380	Coupe S73	ZO
381	Coupe S64	ZO
382	Coupe S64	ZO
383	Coupe S70	ZW
384	Coupe S76	
385	Coupe S67 - 68 C	O
386	Coupe S67 - 68 C	O
387	Coupe S67 - 68 C	NO
388	Coupe S67 - 68 C	NO
389	Coupe S67 - 68 C detail	NO
390	Coupe S67 - 68 C detail	NO
391	Coupe S67- 68 B	ZW
392	Coupe S67- 68 B	ZW
393	Coupe S67- 68 B	Z
394	Coupe S67- 68 B	Z
395	Coupe S67- 68 B	ZO
396	Paal uit S75	
397	Paal uit S75	
398	Paal uit S75	
399	Paal uit S75	
400	paal in recentere gracht opperhof	ZW
401	paal in recentere gracht opperhof	ZW
402	paal in recentere gracht opperhof	ZW
403	paal in recentere gracht opperhof	ZW
404	detail paal	
405	2 palen	

406	2 palen	
407	kraan aan het couperen	
408	kraan aan het couperen	
409	kraan aan het couperen	
410	kraan aan het couperen	
411	kraan aan het couperen	
412	Coupe S65 - S8	Z - ZW
413	Coupe S65 - S8	Z - ZW
414	Coupe S65 - S8	Z - ZW
415	Coupe S65 - S8	Z - ZW
416	Coupe S65 - S8	Z - ZW
417	Coupe S65 - S8	Z - ZW
418	Coupe S65 - S8	Z - ZW
419	Coupe S65 - S8	Z - ZW
420	Coupe S65 - S8	Z - ZW
421	Coupe S65 - S8	ZO
422	Coupe S65 - S8	ZO
423	Coupe S65 - S8	ZO
424	Coupe S65 - S8	ZO
425	Coupe S65 - S8	ZO
426	Coupe S65 - S8	ZO
427	Coupe S66 - S8	NO
428	Coupe S66 - S8	NO
429	Coupe S66 - S8	NO
430	Coupe S66 - S8	NO
431	Coupe S66 - S8	N
432	Coupe S66 - S8	N
433	Coupe S66 - S8	N
434	Coupe S66 - S8	N
435	Coupe S66 - S8	N
436	Coupe S62	ZW
437	Coupe S62	ZW
438	Coupe S62	Z
439	Coupe S62	W
440	extra vlak neerhof	NW
441	extra vlak neerhof	NO
442	extra vlak neerhof	NO
443	extra vlak neerhof	W
444	extra vlak neerhof	NW
445	extra vlak neerhof	ZO
446	extra vlak neerhof	ZW
447	extra vlak neerhof	NW
448	extra vlak neerhof	N
449	extra vlak neerhof	NO
450	extra vlak neerhof	
451	extra vlak neerhof	
452	Coupe S68 - 66 D	Z - ZW
453	Coupe S68 - 66 D	Z - ZW
454	Coupe S68 - 66 D	Z - ZW
455	Coupe S68 - 66 D	ZO
456	Coupe S68 - 66 D	ZO
457	kleilaag opperhof	N

458	kleilaag opperhof	N
459	kleilaag opperhof	N
460	kleilaag opperhof	N
461	Kleilaag opperhof	N
462	Kleilaag opperhof	NO
463	Kleilaag opperhof	NO
464	Kleilaag opperhof	NO
465	Kleilaag opperhof	NO
466	Neerhof niveau 2	ZW
467	Neerhof niveau 2	W
468	Coupe S 8 (west naar oost)	N
469	Coupe S 8 (west naar oost)	N
470	Coupe S 8 (west naar oost)	N
471	Coupe S 8 (west naar oost)	N
472	Coupe S 8 (west naar oost)	N
473	Coupe S 8 (west naar oost)	N
474	Coupe S 8 (west naar oost)	N
475	Coupe S 8 (west naar oost)	N
476	Coupe S 8 (west naar oost)	N
477	Coupe S 8 (west naar oost)	N
478	Coupe S 8 (west naar oost)	N
479	Coupe S 8 (west naar oost)	N
480	Coupe S 8 (west naar oost)	N
481	Coupe S 8 (west naar oost)	N
482	Coupe S 8 (west naar oost)	N
483	Coupe S 8 (west naar oost)	N
484	Coupe S 8 (west naar oost)	N
485	Coupe S 8 (west naar oost)	N
486	Coupe S 8 (west naar oost)	N
487	Coupe S 8 (west naar oost)	N
488	Coupe S 8 (west naar oost)	N
489	Coupe S 8 (west naar oost)	N
490	Coupe S 8 (west naar oost)	N
491	Coupe S 8 (west naar oost)	N
492	Coupe S 8 (west naar oost)	N
493	Overzicht Coupe S8	NW
494	Overzicht Coupe S8	NW
495	Overzicht Coupe S8	O
496	Overzicht Coupe S9	O
497	Coupe S83	NO
498	Coupe S83	NO
499	Coupe S83	NO
500	Coupe S83	NO
501	Maarten	
502	Coupe S66 - 68 A	NO
503	Coupe S66 - 68 A	NO
504	Coupe S66 - 68 A	NO
505	Coupe S66 - 68 A	N
506	Coupe S66 - 68 A	N
507	Coupe S66 - 68 A	N
508	Landmeter	
509	Landmeter	

510	Corneel	
511	Caroline	
512	Coupe S85 - 86	
513	Coupe S86	NW
514	Coupe S86	NW
515	Coupe S82 A	NW
516	Coupe S82 A	NW
517	Coupe S82 B	NO
518	Coupe S82 B	NO
519	Coupe S82 B	NO
520	Coupe S82 B	NO
521	Coupe S92	ZW
522	Coupe S92	ZW
523	Coupe S91	NO
524	Coupe S91	NO
525	Coupe S87	NW
526	Coupe S82	NO
527	Coupe S82	NO
528	Coupe S82	NO
529	Coupe S89-90	NO
530	Coupe S89-90	NO
531	Coupe S89-90	NO
532	Coupe S45	ZW
533	Coupe S89 D-X X-A	NO
534	Coupe S89 D-X X-A	NO
535	Coupe S89 D-X X-A	NO
536	Coupe S89 C-X -X-B	ZW
537	Coupe S89 C-X -X-B	Z
538	Coupe S89 C-X -X-B	ZO
539	Coupe S59 - 87 - 58	NW
540	Coupe S59 - 87 - 59	NW
541	Coupe S59 - 87 - 60	NW
542	Coupe S59 - 87 - 61	NW
543	Paal in S65	NO
544	Paal in S65	NO
545	Paal in S65	NO
546	Paal in S65	NO
547	beschoeiing S8	ZW
548	beschoeiing S8	ZW
549	beschoeiing S8	ZW
550	beschoeiing S8	ZW
551	Paal uit S8	
552	paal uit S8	
553	Coupe S62 B	NO
554	Coupe S62 B	NO
555	Pollenstalen S8 - 66 D	
556	Pollenstalen S8 - 66 D	
557	pollenstalen S8	
558	pollenstalen S8	
559	extra pollenstaal weinig pakket S8	
560	pollenstalen S8 - 66 D	
561	pollenstalen S8 - 66 D	

562	pollenstaal klei opperhof	
563	pollenstaal klei opperhof	
564	houten kom in laag 2 S66 coupe D	
565	houten kom in laag 2 S66 coupe D	
566	houten kom in laag 2 S66 coupe D	
567	houten kom in laag 2 S66 coupe D	
568	Maarten	
569	Maarten	
570	Maarten	
571	nummers lagen S8	
572	nummers lagen S9	
573	nummers lagen S10	
574	nummers lagen S11	
575	nummers lagen S12	